

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI**

**CUMHURİYET DÖNEMİ TESİSLERİ (VAKIFLARI)
(1926–1967)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Zehra TUYAN**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Şennur ŞENEL**

Ankara-2009

ONAY

Zehra TUYAN tarafından hazırlanan “Cumhuriyet Dönemi Tesisleri (Vakıfları) (1926-1967)” başlıklı çalışma, 16.03.2009 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tarih Anabilim/Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. Şennur ŞENEL

Asil Üye:

Prof. Dr. Mustafa TURAN

Asil Üye:

Prof. Dr. Hamza KELEŞ

ÖNSÖZ

Tez konusu olarak “Cumhuriyet Dönemi Tesisleri (Vakıfları) (1926-1967)”i seçmemin nedeni; 2007–2008 tarihlerinde Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Sentim Bilişim Şirketi’nin ortaklaşa yürüttüğü Vays(Vakıflar Arşiv Yönetim Stratejisi) Projesi bünyesinde Osmanlıca Uzmanı unvanıyla çalıştığım dönemde Kültür Tescil ve Daire Başkanlığı Arşivi’nde yapmış olduğum çalışmalar sonucunda, bu konuyla ilgili araştırmalarda bulunan ciddi eksikliğin dikkatimi çekmiş olmasıdır. Kanaatimce, altı yüz yıl boyunca Osmanlı Devleti’nin her türlü sosyal hizmetlerinde görev üstlenmiş olan vakıf kurumunun, Osmanlı Devleti’nin mirasçısı olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde ne gibi faaliyetlerde bulunmuş olduğu, sosyal, iktisadi ve kültürel hayattaki yeri ve önemi araştırılmaya değer bir konudur.

Bu araştırmada, “Tesisler(Vakıflar)”ın kuruluşu, gelişimi, faaliyet türleri, kuruluş amaçları açıklanmış; Osmanlı Devleti’nde kurulan vakıfların sayısına nazaran neden az sayıda kurulduğunun cevapları aranmış; sosyal çevre ile tesislerin (vakıfların) birbirine etkilerinin neler olduğu sorgulanmaya çalışılmıştır.

Konu hakkında yapılan çalışmaların azlığı, belgelerin yıpranmış olması, bazı belgelerin kayıp olması, araştırma sürecinde devamlı olarak ilgili kurumların da bilmediği yeni belgelerin ortaya çıkması sebebiyle çalışmaların baştan tekrarlanması ve çalışma sürecinin konunun önemine nazaran kısa olması, araştırmanın hazırlanmasında zorlukların doğmasına neden olmuştur. Araştırmadaki eksikliklerin sonradan yapılacak çalışmalarla giderilmesi amaçlarımız arasındadır.

Bu itibarla, çalışmalarımı titizlikle izleyen ve beni teşvik eden, içimde konuyu araştırma arzusu uyandıran değerli Hocam Yrd. Doç. Dr. Şennur Şenel’e, çalışma konumu seçmeme yardımcı olan Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı çalışanlarına, tecrübelerini benden esirgemeyen Dr. Mustafa Alkan’a, belgeleri bulmamda yardımcı olan Şükran Velioğlu ve Hatice Cırık’a, çalışmalarımda her zaman bana maddi ve manevi destek olan sevgili eşim Yahya Tuyan’a, veri girişlerimde ve çalışmalarımı

okuyup gerekli yerleri düzelterek bana büyük yararları dokunan annem Şenol Coşkunoğlu ve kardeşim Sümeyye Betül Coşkunoğlu'na sonsuz şükranlarımı sunarım.

Ankara-2009

Zehra TUYAN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	vii

KONU, YÖNTEM VE KAYNAKLAR

I. KONU.....	viii
II. YÖNTEM.....	xiii
III. KAYNAKLAR.....	xiii
A. Kültür ve Tescil Dairesi Başkanlığı Arşivi Kaynakları.....	xiii
B. Telif ve Tetkik Eserler.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TESİSLER(VAKIFLAR)

A. Vakfın Tanımı ve Tarihçesi.....	7
1. Vakfın Tanımı.....	7
2. Vakfın Tarihçesi.....	8
B. Türk Medeni Kanunu'nda Tesisler (Vakıflar).....	11
1. Tesislerin (Vakıfların) Tanımı.....	13
2. Tesis Senetlerine Genel Bir Bakış.....	14
3. Tesislerin (Vakıfların) Kuruluşu.....	20
a. Tesislerin (Vakıfların) Şartları.....	21
b. Tesislerin (Vakıfların) Amaçları.....	22
c. Tesislerin (Vakıfların) Amaçlarında Devamlılık.....	24
d. Tesislerin (Vakıfların) Malı(Sermayesi).....	24
e. Tesislerin (Vakıfların) Tescili.....	26
f. Tesislerin (Vakıfların) Teşkilatı.....	29
g. Tesislerin (Vakıfların) Tahsisi.....	32

h. Tesislerin (Vakıfların) Amacının Değiştirilmesi.....	32
i. Tesislere (Vakıflara) İtiraz.....	34
4. Tesislerin (Vakıfların) Kapanması(Feshedilmesi, Tasfiyesi, Terkîn Edilmesi).....	35

İKİNCİ BÖLÜM

1926-1967 YILLARI ARASINDA KURULAN TESİSLERİN(VAKIFLARIN) SINIFLANDIRILMASI

A. Kuruluş Şekillerine Göre Tesisler (Vakıflar).....	39
1. Resmî Senet Yoluyla Kurulan Tesisler (Vakıflar).....	39
2. Resmi Vasiyet Yoluyla Kurulan Tesisler (Vakıflar).....	41
B. Yönetim Biçimlerine Göre Tesisler (Vakıflar).....	44
1. Mazbut Tesisler (Vakıflar).....	44
a. Mütevellisi Kalmayan Mazbut Tesisler (Vakıflar).....	46
b. İdaresi Zabtedilen Mazbut Tesisler (Vakıflar).....	47
2. Mülhak Tesisler (Vakıflar).....	47
a. Azınlık Tesisleri (Vakıfları).....	49
a. 1. Manning Tesisi (Vakfı).....	51
a. 2. Mültecilere Yardım Tesisi (Vakfı).....	52
a. 3. Walter (Bradford) Wiley Tesisi (Vakfı).....	53
a. 4. Türk-Ermeni Azınlık Okulları Öğretmenleri Yardımlaşma Tesisi (Vakfı).....	53
C. Amaçlarına Göre Tesisler (Vakıflar).....	54
1. Aile Tesisleri (Vakıfları)(Aile Varlığını Koruma Amaçlı).....	54
2. Diyani Tesisler (Vakıflar).....	60
a. Karma Diyani Tesisler (Vakıflar).....	63
3. İstihdam Edilenlere ve İşçilere Yardım Tesisleri (Vakıfları).....	65
a. Tek Taraflı Personele Yardım Tesisleri (Vakıfları).....	67
b. İki Taraflı Personele Yardım Tesisleri (Vakıfları).....	68

4. 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun Geçici 20. Maddesine Tabi Personeler Yardım Tesisleri (Vakıfları).....	69
5. Eğitim Amaçlı Tesisler (Vakıflar).....	71
6. Sağlık Amaçlı Tesisler (Vakıflar).....	75
7. Sosyal Amaçlı Tesisler (Vakıflar).....	77
a. Hakkı Tarık Us Kütüphanesi Tesis (Vakfı).....	77
b. Dr. Süleyman Ethem Kütüphanesi Tesis (Vakfı).....	78
c. Sosyal Amaçlı Kurulan Diğer Tesisler (Vakıflar).....	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1926-1967 YILLARI ARASINDA KURULAN TESİSLERİN (VAKIFLARIN) COĞRAFİ DURUMUNA, MALİ DURUMUNA VE KURUCULARINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

A. 1926-1967 Yılları Arasında Kurulan Tesislerin (Vakıfların) Coğrafi Dağılımı.....	80
B. 1926-1967 Yılları Arasında Kurulan Tesislerin (Vakıfların) Yıllara Göre Dağılımı.....	81
C. Kurucuların Cinsiyetine Göre Tesisler (Vakıflar).....	82
D. Vakfedilen Mala Göre Tesisler (Vakıflar).....	84
1. Menkul.....	84
2. Gayrimenkul.....	85
3. Hayrat veya Akarat.....	86
a. Hayrat Tesisler (Vakıflar)	86
b. Akarat Tesisler (Vakıflar).....	88
b. 1. Vakıf Paralar.....	88
b. 2. Kira.....	90

SONUÇ.....	91
------------	----

KAYNAKÇA.....	93
---------------	----

TABLO VE GRAFİKLER:

Tablo-1: Vakıfların Amaçlarına Göre Oranları.....	23
Grafik-1: Tesislerin (Vakıfların) Tescil Yıllarına Göre Dağılımı.....	28
Grafik-2: Tesislerin (Vakıfların) Kuruluş Şekillerine Göre Oranları.....	44
Grafik-3: Tesislerin (Vakıfların) Yönetim Şekillerine Göre Oranları.....	48
Grafik-4: Tesislerin (Vakıfların) Kuruluş Amaçlarına Göre Dağılımı.....	60
Grafik-5: Tesislerin (Vakıfların) Coğrafi Dağılımı (1926-1967).....	80
Grafik-6: Tesislerin (Vakıfların) Kuruluş Senetlerinin Yıllarına Göre Dağılımı.....	82
Grafik-7: Tesislerin (Vakıfların) Kurucularının Cinsiyetleri.....	83
Grafik-8: Vakfedilen Malların Türüne Göre Oranı.....	85
Grafik-9: Hayrat ve Akarat Oluşlarına Göre Vakfedilen Gayrimenkullerin Oranları.....	89

EKLER.....98

Ek-1: Türkiye Cumhuriyeti'nde 1926-1967 Yılları Arasındaki Dönemde Kurulan Tesisler (Vakıflar).....	99
Ek-2: Tesislerle (Vakıflarla) İlgili 73-81. Maddeleri Arası Medeni Kanun Maddeleri.....	115
Ek-3: Aile Vakıflarıyla İlgili Medeni Kanun Maddesi.....	118
Ek-4: “Vakıf” Kelimesinin Geçtiği 392 ve 473. Medeni Kanun Maddeleri...	119
Ek-5: Tesislerin (Vakıfların) Terkîni Hakkında Medeni Kanun'un 707. Maddesi.....	120
Ek-6: Geri Kalmış Çocuklara Yardım Tesisleri (Vakfı) Tesis Senedi.....	121
Ek-7: Recep oğullarından İmam oğlu Ahmed'in Tesis Senedi Örneği.....	125
Ek-8: Mustafa Işık'ın Tesisleri(Vakfı)'nin Şartlarının Değiştirilmesine Dair Mahkeme İlam Örneği.....	126
Ek-9: 2 Zilhicce 1159 tarihli Demirci Ermiş Hasan bin Mustafa Vakfiyesi(Adana).....	129
ÖZET.....	132
ABSTRACT.....	133

KISALTMALAR

a. g. e.	: Adı geçen eser
a. g. m.	: Adı geçen makale
A. Ş.	: Anonim Şirketi
B. Amerika	: Birleşik Amerika
bkz.	: Bakınız
K. T. D. B. A.	: Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı Arşivi
M. E. B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
T. D. K.	: Türk Dil Kurumu
V. D.	: Vakıflar Dergisi
V. G. M.	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
y-y.	: Yüzyıl
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan

KONU, YÖNTEM VE KAYNAKLAR

I. KONU

Bu araştırmanın konusu; Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin 1926-1967 yılları arasındaki döneminde kurulmuş olan ve sosyal, kültürel ve ekonomik rolü büyük olan vakıf müesseseleri, Medeni Kanun'un tabiriyle "Tesis"lerdir.

Vakıf; insanla beraber mevcut olan dayanışma ve iyilik yapma duygusuna hukuki mahiyet kazandıran ve ona süreklilik sağlayan, tüzelkişiliğe sahip hukuki ve sosyal bir müessesedir¹. Vakıflar, uzun tarihi geçmişinde Osmanlı Devleti'nde toplum düzenini sağlayacak şekilde hizmet vermiştir. Bu araştırma ile Türkiye Cumhuriyeti'nde bu müesseseden ne kadar faydalandığı, vakıflardan ne anlaşıldığı, yeni kanunlarla uygulamaların Osmanlı Devleti'ne göre nasıl gelişme veya değişme gösterdiği incelenmeye çalışılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde 1924 yılında Evkaf Vekâleti'nin kaldırılmasıyla başlayan vakıfların statüsü süreci, 1926'da kabul edilen Türk Medeni Kanunu'yla devam etmiştir. Bu kanunun 73. maddesinden 81. maddesine kadar olan kısım vakıflarla ilgilidir². Burada "vakıf" adı kullanılmamış, yerine "tesis" kelimesi getirilmiştir. Bu kanunda, Cumhuriyet'in ilanından önceki vakıfların durumu ele alınmamış; sadece yeni kurulacak olan vakıflar hakkındaki uygulanacak maddeler yer almıştır. Böylece, 1967 yılında 903 sayılı yeni vakıflar kanunun çıkmasına ve bu kanunda "tesis" terimi yerine "vakıf" teriminin tekrar konmasına kadarki zaman diliminde kurulan vakıflar "tesis" olarak adlandırılmıştır.

Ahmet İşeri, Bülent Köprülü, Esat Arsebük, Hıfzı Veldet ve Sefer Eronat gibi yazarlar "tesis" tabiri yerine "vakıf" tabirinin kullanılmaya devam

¹ Nazif Öztürk, "Yeni Vakıfların Amaç Kavramları Üzerine Bazı Düşünceler", **V.D.**, Ankara 1995, S. 25, s. 291.

² Türk Medeni Kanunu, **Resmî Gazete**, Yıl: 1926, C. 3, S. 400'den sonra, sayfa: 1540 ve devamı.

edilmesi gerektiğini söylerken; Ferit Hakkı Seymen gibi yazarlar da “tesis” tabirinin hukuk literatürünü zenginleştirdiğini söyleyerek bu ifadeden memnun olduklarını belirtmişlerdir³. Biz de metin içinde yer yer “vakıf” tabirine yer yer “tesis” tabirine yer verirken, anlam karışıklığını önlemek amacıyla çoğu yerde “tesis (vakıf)” şeklinde kullanmayı uygun bulduk.

1926 Medeni Kanun⁴’un kabulü ile başlayıp 1967’de 903 sayılı vakıflar kanununun yürürlüğe girmesine kadarki süreçte kurulan tesisler (vakıflar), bazı kaynaklarda geçtiği üzere 100 kadar değildir⁵. Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne bağlı Kültür ve Tescil Dairesi Başkanlığı’nın arşivindeki 620 numaralı “Tesis Defteri”ndeki 70 adet tesis senedi ve 3 adet teberru senedinin dışında, çeşitli defterlerde de ayrıca 132 adet tesis senedinin daha olduğunu gördük. Böylece, bu dönemde toplam 202 adet tesis yani vakıf kurulmuş olduğunu ortaya çıkardık⁶. Kurum, 620 numaralı Tesis Defteri’nin dışında tesislerin (vakıfların) olduğunu kendisi de bilmemektedir. Sonradan bulunan 132 adet tesis senedi üzerindeki çalışmalarımız devam etmektedir. Tesislerin (vakıfların) bazıları terkîn edilmiş yani kayıttan silinmiştir ve bazıları ise hala faaliyetlerini sürdürmektedir.

1967-2007 yılları arası 40 yıllık dönemde 4500⁷ kadar vakıf kurulmuşken, 1926-1967 yılları arası 41 yıllık dönemde sadece 202 adet tesisin kurulmuş olması düşündürücüdür. Tesislerin bu kadar az oluşunun nedenlerinden biri isim değişikliği yani Medeni Kanun’da “vakıf” terimi yerine “tesis” teriminin kullanılmış olması olabilir. Halk, vakıf yerine tesis terimini içselleştiremediğinden vakıf kurma fikrinden vazgeçmiş olabilir⁸. Aynı

³ Bülent Köprülü, **Medeni Kanun Hükümlerine Göre Vakfın (Tesisin) Meydana Gelebilmesi İçin Mevcudiyeti İktiza Eden Şartlarla Vakıfların (Tesislerin) Nevileri**, İstanbul Akgün Matbaası, İstanbul 1956, Dipnot: 6, s.2-3.

⁴ Bu kanun, Eugen Huber’in başkanlığında bulunan bir komisyon tarafından hazırlanmıştır. Köprülü, **a. g. e.**, s.5.

⁵ Adnan Ertem, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Vakıflarla İlgili Uygulamalar”, **Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin Temel Dinamikleri Açısından 3 Mart 1924 Yasaları ve Günümüze Yansımaları Sempozyumu Bildirileri**, Yay. Haz. Hale Şıvgın, Gazi Üniv. Ankara 2007, s. 127.

⁶ 1926-1967 yılları arasında bu 3 teberru senediyle bağışlanan paralar, hayri hizmetler için verilmiş olabilirse de bunlar “tesis” şeklinde tescil edilmediğinden Medeni Kanun’a göre vakıf sayılmazlar.

⁷ Ertem, **a.g.m.**, s. 149.

⁸ 1941 yılında yazdığı bir makalede eski bir hakim olan Sefer Eronat şöyle demektedir: “Halkta eski vakıf karakterini uyandırmak için medeni kanunun tesisler hakkındaki hükümlerini yeniden gözden

zamanda kısmen halka hizmet etmek ve kısmen de ailesinin ihtiyaçlarını karşılayıp onların zor duruma düşmemelerini isteyen kimseler, Medeni Kanun'un 322. maddesi⁹ gereğince zürri vakfın kaldırılmış olması¹⁰ ve aile vakıflarının da bu isteklerini karşılayamamasından vakıf kurmaya meyletmemiş olabilirler. Bunun yanında o zamanlarda çıkarılan bazı kanunlarla vakıf ormanların, vakıf mezarlıkların, vakıf çeşmelerinin belediyelere veya köy idarelerine bırakılmasıyla¹¹ işlerliğini yitirmeleri, tekke ve zaviyelerin kapatılması, bazı vakıf okullarının ve başka vakıf binalarının yıktırılması ve satılması¹² gibi olaylar, halkın vakıf kurma girişimlerinde azalmaya neden olmuş olabilir. Bunun yanında Yeni Türkiye Devleti'nin savaştan yeni çıkmış olduğunu ve bu durumda vakıf kurulamamış olması ihtimalini de unutmamak gerekir.

Tesis senetlerinde; tesislerin kütük numarası, hayrat (cami hastane vs.) ve akarat (tarla, ev, bağ vs.) oluşlarına göre türleri, yerleri, tapu ve kadastro kayıtları, tesislerin durumları, iktisap(kazanma) şekilleri, değişiklik kayıtları, vergi kayıtları, idare şekilleri, kıymetleri gibi bilgiler yer almaktadır. Örneğin, Büyükkumköprü Tesis (Vakfı)(Konya-1953¹³-?¹⁴)¹⁵ kurucuları Mustafa Güçlü, Hasan Hüseyin Ersoy, Mehmet Ortaarabacı ve Abdullah Özdüngen yaptıkları tesise(vakfa), tesis senedinde geçtiği üzere “...(4000)

geçirmeye ihtiyaç vardır.” Sefer Eronat, “Vakıf ve Tesis”, **İktisadi Yürüyüş**, İstanbul 1941, Yıl: 2, C. 3, S. 32, s. 22.

⁹ Aile vakıflarıyla ilgili Medeni Kanun'un 322. maddesi şöyledir: “Aile efradının talim ve terbiyesine, techiz veya muavenetine ve bunlara mümasil gayelere muktezi masarifin tediyesi için; eşhas veya miras hukukuna dair olan ahkama tevfikân aile vakıfları tesis edilebilir.

Bir malın veya bir hakkın devir ve ferağ edilememek üzere bir aileye tahsisine ve aile efradı arasında tarz-ı intikaline dair her türlü tasarruf memnudur. Bu tarzda tasarruf, tesisat ihdası fikriyle dahi mezc olunamaz.”

¹⁰ Ali Himmet Berki, “Medeni Kanunda Tesis(Vakıf) III”, **Mukayeseli Hukuk Dergisi**, Ankara 1959, S. 6, s. 287.

¹¹ M. Atıf, “Kanunu Medeni Karşısında Evkaf”, **Türk İdare Dergisi**, 1929, S. 16, s. 986.

¹² Bkz: 20 Nisan 1936 kabul tarihli 2950 sayılı “Vakıf malların taksitle satılması ve kiraya verilmesi ve satış paralarının kullanılması ve emaneten idare edilen mülhak vakıflardan idare ve tahsil masrafı alınması hakkında kanun”, **Düstur**, 3. Tertip, C. 17, 1936, S. 501-502.

¹³ Tesisin tesis senedi tarihi. Tesislerin isimleri yazılırken önce kuruldukları şehir, sonra tesis senedi tarihi ve en son tesislerin tescil tarihleri yazılmıştır. Tesis senedi tarihi ve tescil tarihi bilinmeyen tesislerin tarihleri yerine “?” konulmuştur.

¹⁴ Tesisin tescil tarihi bulunamadığı için yerine “?” konulmuştur.

¹⁵ K. T. D. B. A. Dosya No: 686. Tesislerin isimleri yazılırken sırasıyla kuruldukları yer, tesis senetlerinin tarihleri ve tescil tarihleri verilmiştir.

dört bin lira değerindeki bahçe, bağ evi ve bağı” vakfeylemişlerdir¹⁶. Şükriye Ümmühan Usluoğlu Tesis (Vakfı)(İzmir-1961-1961)¹⁷ tesis senedinde ise öldüğü zaman “...evdeki tahminen 5000 lira değerindeki bütün mamelekin tesis uzuvları tarafından...” satılarak alınacak paranın tesis gayesi için bankaya yatırılması şartı yazmaktadır. 1961’de 1 dolar 9 lira olduğuna göre bu paranın bugünkü değeri yaklaşık olarak 832,5 liradır¹⁸.

Ayrıca, bazı tesis senetlerinde Osmanlı Devleti vakfiyelerinde geçen, “batnen ba’de batnin”, “ber-vech-i meşrut”, “vakf-ı sahih-i müebbed ve habs-i sarih-i muhalled” gibi ifadelere, ayetlere ve dualara rastlanmaktadır.

Tesisler (vakıflar) kurulurken, malını vakfedecek kişi önce notere gider ve birkaç şahit huzurunda isteklerini beyan eder. Noter ise bu beyana dair, başlığı “Resen Tesis Senedi” olacak şekilde bir senet düzenler ve onaylar¹⁹. Daha sonra bu senet mahallî Vakıflar İdaresi’ne gönderilir. Buradan mahallî Asliye Hukuk Mahkemesi’nde dava açılarak tesis mahkemeye tescil ettirilir. Eğer tesisin gelirleri giderlerini karşılamaz duruma gelirse tesis ya terkîn edilir(kayıttan silinir) veya malı başka bir tesise devredilerek o tesise dâhil edilmiş olur.

Tesisler (vakıflar), tescil olunmasıyla tüzelkişilik kazanmıştır²⁰ ve faaliyete geçmiştir. Fakat bu çalışmada tesis senedi tarihlerinin de alınmasının, çalışmanın anlaşılmasında önemli olduğu düşünülmüştür. Bunun için biz çalışmamızda tesislerin (vakıfların) tescil tarihlerini tesislerin (vakıfların) kuruluş tarihleri olarak aldık. Fakat yine de tesis senetlerinin tarihlerini de yanlarında gösterdik. Senet tarihi önce olduğu için ilk tarih

¹⁶ Bu gayrimenkulün bugünkü değeri, 1953’te 2.80 lira olan 1 dolara göre yaklaşık 1.120.000 Türk Lirasıdır. <http://analiz.ibsyazilim.com/egitim/devaluasyon02.html>, 27. 01. 2009, saat: 22:55.

¹⁷ K. T. D. B. A. Dosya No: 402.

¹⁸ 1961’de 1 dolar 9 lira olduğuna göre bu paranın bugünkü değeri yaklaşık olarak 832,5 liradır <http://analiz.ibsyazilim.com/egitim/devaluasyon02.html>, 27. 01. 2009, saat: 23:34.

¹⁹ Örnek için bkz: Ek: 6. Bu durum 1967 yılından sonra “Resen Vakıf Senedi” ve “Resen Vasiyetname” şeklinde değiştirilmiştir. Örnek olarak İstanbul’da 1970 yılında Nihat Sayar tarafından kurulmuş olan vakfın vakıf senedi verilebilir: K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 48. Burada senedin başlığında “Resen Vakıf Senedi” yazmaktadır. Bununla beraber 1967’den sonra kurulmuş bazı vakıf senetlerinde halen “Resen Tesis Senedi” yazmaktadır. Buna örnek olarak da Emine Soybahçeci’nin 1970 yılında Kayseri’de kurmuş olduğu vakfın vakıf senedi verilebilir: K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 131. Burada da vakıf senedinin başlığında “Resen Tesis Senedi” yazmaktadır. Ama bunlar sadece birkaç tanedir. Biz, 1967’den sonra kurulmuş olan ve senedinde tesis senedi yazan vakıfları tesis olarak almadık.

²⁰ Ali Himmet Berki, **Vakıflar II**, Birinci Baskı, Nur Matbaası, Ankara 1950, s. 31.

olarak senet tarihini daha sonra da tescil tarihini vermenin uygun olduğunu düşündük.

Tescil tarihleri 1926-1967 yılları dışına çıkan tesis (vakıf), 1 tanesinin tescil tarihi belli olmamak üzere sadece 4 tanedir. Bunun nedeni ise bu tesislerin vasiyet suretiyle yapılmış tesisler olmasıdır. Bunlardan Rasim ve Hamide Asan Tesisi(Vakfı)(Samsun-1958-?)²¹ ki tescil tarihine kayıtlarda rastlanılamamıştır; bu tesis, vasiyet yoluyla yapılan bir tesistir ve bu iki kişinin ne zaman vefat ettikleri belli değildir. İkincisi Durmuş Sıtkı Debbeoğlu Tesisi(Vakfı)(Hatay-1958-1976)²²dir ki burada vâkıf, tesisini tesis senedi yolu ile 1958 yılında yapmış; mütevelliliğini ölene kadar yapmıştır; fakat tesisin tescili 1976 yılında yapılmıştır. Üçüncü tesis (vakıf); Güzeyilzade Hacı Abdulkadir Ercan Tesisi (Vakfı)(Konya-1963-1968)²³dir ki vasiyet suretiyle yapılmış vakıf olmasına ve de vâkıfın 1964 yılında vefat etmiş olmasına rağmen tesisin tescili ancak 1968 yılında yapılabilmektedir. Sonuncusu ise Abdulkadir Canlı Tesisi (Vakfı)(Konya-1956-1968)²⁴dir. Bu vakıf ise vasiyet yolu ile 1956 yılında kurulmuş fakat 1968 yılında tescil edilmiştir. Bu tesis (vakıf), Alemdar Mustafa Paşa Vakfı'na ilave olacak şekilde kurulmuşsa da tesisin vasiyet ve tesis senedinin tescil edilmesinden dolayı bu vakfı tesis olarak kabul etmeyi uygun gördük. Bununla beraber bu tesisleri(vakıfları) 202 adet tesisten ayrı tutmak gerekirse 198 adet tesis (vakıf) kalır. Bu da çalışmamızın bütünlüğünü bozmamaktadır. Fakat biz yine bunları da, senetleri çalıştığımız dönem olan 1926-1967 yılları arasında yapıldığı için tesis (vakıf) olarak değerlendirdik.

²¹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya: 180.

²² K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya: 437.

²³ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya: 9.

²⁴ K. T. D. B. A. Dosya No: 2141, Sıra No: 192. Ali Himmet Berki'ye göre bu tesis vakıf sayılamaz. Çünkü başka bir vakfa teberru şeklinde yapılmıştır. Baknz: Berki, **a. g. e.**, s. 16. Fakat bu tesis mahkeme tarafından 2 Şubat 1968 tarihinde tesis(vakıf) olarak tescil edilmiştir. Bu sebeple biz bu tesisi de tesis olarak almayı uygun gördük.

II. YÖNTEM

Tesisler (vakıflar), İslam devletlerindeki vakıflarda da olduğu gibi çok yönlü olarak incelenmelidir. Yani tesisleri incelerken dönemin hukuki, iktisadi ve kültürel yapısını da göz önünde bulundurmak gerekir. Osmanlı Devletinin çöküşü ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu döneminde yapılan değişiklikler vakıf kurumu ve anlayışında da bazı değişimlere sebep olmuştur. Bu yenilikler ve değişiklikleri çözümleyebilmek amacı ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki vakıflarla ilgili araştırmaların az olması nedeniyle bu konuyla ilgili Osmanlı dönemi vakıfları üzerine yapılan çalışmalardan yararlanmak zorunluluğu doğmuştur.

Çalışmada sınıflandırma yöntemi ve bu yöntemi etkin bir şekilde kullanabilmek için Excel programı kullanılmıştır.

III. KAYNAKLAR

A. Kültür ve Tescil Dairesi Başkanlığı Arşivi Kaynakları:

620 Numaralı Tesis Defteri: Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Dairesi Başkanlığı Arşivi'nde 620 sayılı "Tesis Defteri" isimli vakıf defteri bulunmaktadır. Bu defterde 70 adet tesis yani vakıf senedi ismi bulunmaktadır. Bunların 4 tanesinin senedi bu defterde kayıtlı değildir. Kayıtlı olmayan bu senetleri, Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı'nın bilgisayar veri tabanına yüklenmiş 1993, 1760 ve 2141 numaralı defterlerdeki kayıtlardan bulduk. Bunlar çeşitli noterlerin onayladığı noter kağıtlarının suretleridir. Bu defter tesis defteri olmasına rağmen içerisinde 3 adet tebberru senedi bulunmaktadır²⁵. Bu teberrular, daha önceden yapılmış bir vakfa bağış

²⁵ Hüseyin Şevki Efendi ibn Süleyman(İstanbul-1944) teberru senedi, İbrahim Ethem Bey ibn Mehmet Nuri Bey(İstanbul-1949) teberru senedi, Mehmet Hakkı Or(İstanbul-1952) baknz: V.G. M. Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı Arşivi 620 numaralı tesis defteri.

anlamında olduğu için ve de mahkeme tarafından tesis olarak tescil edilmediğinden tesisler(vakıflar) içerisine dahil etmedik.

Arşiv’de bulunan bu defterdeki tesislerden(vakıflardan) başka tesis(vakıf) olduğu bilinmemekteydi. Biz, araştırmamız sırasında bu defterin ihtiva ettiğı sınıflandırmaya uygun olarak, bu defterdekilerden başka 1993, 1760, 2141 numaralı defterlerde ayrıca “Yeni Vakıflar”ın dosyalarında 132 tane daha tesis(vakıf) olduğunu bulmuş bulunmaktayız. Bu vesile ile arşivdeki bu defterin genişletilip yeniletilerek “Tesisler (Vakıflar) Defteri” şeklinde tekrar düzenlenmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Yeni Tescil Defterlerindeki Tesis (Vakıf) Kayıtları: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi’nde tescil numaraları verilmiş yeni tescil dosyaları bulunmaktadır. Bu dosyaların incelenmesiyle tesis senetleri olan 132 adet daha tesis(vakıf) bulunmuştur. Bunlar 1926 yılından başlayarak 1967 yılına kadar tarihlendirilmişlerdir.

Bazı tesis senetleriyle beraber tesislerin tescil edilmiş oldukları dava kayıtları da eklenmiştir. Bazı tesis(vakıf) dosyalarında tapu kayıtları da aynen kaydedilmiştir.

Tesis senetleri, Türkiye Cumhuriyeti’nin noterin kendisine bahşetmiş olduğunu söylediğı yetkiye dayandırılarak senetlerin oluşturulmuş olduğuyla başlanmış; tesisi yapanın aynen takririyle vakfedilen menkul veya gayrimenkul malların açıklanmasıyla devam etmiş; noterin mührü ve imzası, şahitlerin imzaları veya parmak izleriyle son bulmuştur.

B. Telif ve Tetkik Eserler

Arşivdeki tesis senetlerinin açıklanması ve yorumlanmasında yararlanılan, tesislere(vakıflara) direk olarak değinen, direk olarak değinmeyen ve dolaylı olarak değinen kitap ve makale gibi eserlerdir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün 1984 yılında Ankara’da yayınlamış olduğu “Yeni Vakıflar Kataloğu” tesisleri(vakıfları) bulmamızda

yararlandığımız eserlerdendir. Bu eser, 1926 ile 1984 yılları arasında kurulmuş vakıfların isimlerini, kuruluş tarihlerini, tescil tarihlerini, kurucuların isimlerini, vakıfların amaçlarını, sermayelerini, bilançolarını, halen faal olup olmama durumlarını ihtiva etmektedir.

Nazif Öztürk'ün yazmış oduğu “Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesi’nde Vakıf Müessesesi” adlı eseri, seçtiğimiz dönemde yaşanan olaylara ışık tutmaktadır. O zamanki vakıflarla ilgili bürokratlar arasında yapılan yazışmalar, raporlar ve görevlendirmelerle ilgili birçok durumun takip edilebildiği bir eserdir. Aynı yazara ait “Menşe’i ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar” adlı eser ise vakıfların tesis olarak adlandırıldığı dönemde türlere ilişkin gruplandırmayı yapmamız açısından oldukça faydalandığımız bir eserdir. Çalışmamamız sırasında “Vakıflar Dergisi”nden ve değişik dergilerden de yararlanılmıştır. Ayrıca Vakıflar konusunda yapılmış olan sempozyumların bildirilerinden de faydalanılmıştır.

Konunun hukuki boyutu göz önünde tutularak, ilgili eserlerden de istifade edilmiştir. Bunlar arasında, Ahmet İşeri’nin “Türk Medeni Kanununa Göre Vakıf” adlı eseri ve Hüseyin Hâtemi’nin “Medeni Hukuk Tüzelkişileri” adlı eseri en çok faydalandığımız kaynaklardandır.

GİRİŞ

Vakıflar, yüzyıllar boyunca zengin olanların veya sırf dinî duygularla ölümünden sonra hayırlarının devam etmesini isteyenlerin vakfettikleri mallarla, toplumun gelişmesine hizmet etmiş; sosyal ve ekonomik şartların iyileşmesine çok büyük yardımlarda bulunmuş müesseselerdir. Bugün, sosyal devlet sorumluluğu olarak sıralanan bütün sosyal ve insanî görevleri tarih boyunca vakıf müessesesi yerine getirmiştir²⁶. Vakıflarla oluşturulan yollar, köprüler, kervansaraylar, hamamlar, camiler, imarethaneler, hastaneler, medreseler gibi birçok hayır kurumları insanlara faydalı olarak sosyal adaleti sağlayan en büyük kurum olarak tarihe geçmiştir. Böylece Türk kültürünün ve medeniyetinin gelişmesinde büyük katkı sağlamıştır.

Vakıflar, vakfiyelerindeki şartlar değiştirilmedikçe, siyasi olaylar, ekonomik olarak zayıflamalar ve savaşlar karşısında halkın çok daha zor bir duruma düşmesini önleyen bir kurum olmuştur. Toplum içerisinde gelir dağılımından doğacak eşitsizlikleri, varlık ve gelir farkını asgari düzeye indirmiş, sınıf farkının oluşmasını önlemiştir²⁷. Bununla beraber, kişi ile toplumu, halk ile devleti kaynaştırmıştır²⁸.

İnsanların en faydalısının insanlara hizmet etmek olduğu düşüncesiyle kurulan vakıflar, bu düşünceyle asırlar boyunca yaşamış ve yaşamaktadır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu döneminde sosyal ve kültürel hizmetlerini en yüksek seviyeye çıkarmış; İmparatorluğun yükselmesinde sosyal ve ekonomik etkileri olmuş ve gerilemesiyle de paralellik göstermişlerdir. İnsanlar, vakıf olarak yaptırdıkları birçok cami, çeşme,

²⁶ Nazif Öztürk, **Menşe'i ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar**, VGM Yayınları, Ankara 1983, s. 1.

²⁷ Turan Yazgan, "Sosyal Siyaset Açısından Vakıflar", **IV. Vakıflar Haftası (1-7 Aralık 1986)**, V.G.M. Yayınları, 1987, s. 258.

²⁸ Cumhuriyet Dönemi'nde bu durumun yerini güvensizlik ortamı almıştır. Önceden vakfiye ile istediği alım satımı mahkeme kararı olmadan yapabilen vakıflar, Cumhuriyet Dönemi'nde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden izinsiz hiçbir şey yapamaz duruma düşmüş olduğu hatta mahkeme kararı çıkarttırmadan hiçbir şey yapamadıklarından devletin halka halkın devlete güveni kalmadığı söylenebilir. Nazif Öztürk, "Yeni Vakıfların Amaç Kavramları Üzerine Bazı Düşünceler", **V.D.**, Ankara 1995, S. 25, s. 294. Halbuki tesis senedinde her türlü alım satım işlemine izin veriliyorsa Vakıflar Genel Müdürlüğü bu işleme karşımaz; eğer senette alım satım işlerine izin verilmiyorsa Vakıflar Genel Müdürlüğü o zaman işe karışabilir. Aydın Bolak, "Yeni Vakıfların Maruz Kaldığı Sapmalar", **IV. Vakıf Haftası 1-7 Aralık 1986**, V. G. M. Yayınları, 1987, s. 251.

hamam gibi eserlerin en güzel çeşme, en güzel hamam, en güzel sebil, en güzel cami olmasını istemişler bu da güzel sanatların ve özellikle mimarinin gelişmesine neden olmuştur²⁹. Bunun yanında, çeyizleri verilen genç kızlardan fakir çocukların giydirilmesine, tükürülmüş yerlerin külle temizlenmesinden aç olanların doyurulmasına, kimsesizlerin cenazelerinin kaldırılmasından hayvanlara su verilmesine, kalelerde ordulara yardım edilmesinden askere meyve yedirilmesine kadar akla gelebilecek veya gelemeyecek her türlü alanda faaliyet gösteren vakıflar sosyal yardımlaşmanın tadını yaşatarak farkını hissettirmiştir³⁰.

Vakıfların medreseler kurma, öğrencilerin doyurulması ve harçlıklarının verilmesi, kütüphanelerin kurulması gibi faaliyetlerle eğitime yapmış olduğu katkı Cumhuriyet Dönemi'nde 1967'den sonra Osmanlı Devleti'yle mukayese edilemez olsa da devam etmiştir³¹.

Zenginlerin, paralarını boşa harcamak veya bekletmek yerine bir yere yatırım yapmalarını sağlamış olan vakıflar, bu şekilde iktisadi kalkınmaya destek olmuştur. İnsanlara iş imkânı sağlanmıştır. Bunun yanında vakıfların devlete destek olmasıyla hem kişisel ihtiyaçlar karşılanmış hem de devletin yapması gereken hizmet yapılmış böylece tasarruf edilmesi sağlanmıştır³².

Vakıfların, sağlık konusunda da birçok yardımları olmuştur. Vakıf hastanelerine, iyi yetiştirilen hekimler getirilmiş; hastanın iyileşmesine fayda

²⁹ Yazgan, **a. g.m.**, s. 257.

³⁰ Öztürk, **Menşe'i...**, s. 3.

³¹ “Vakıf, Kanun-ı Medeni'nin neşri ile birlikte hayatı hitam bulmuştur. ...Ankara'da açılan evkaf galerisini tetkik ediyorum... Hatırladığıma göre bugün dahi üzerinden geçilen büyük bir köprüye bakıyorum... Bugün bu hamiyet millette kalmadı mı? Zengin mi yok? Milletimizin moral karakteri düştü de ondan mı? Bu işlerin artık emsaline rastlayamıyoruz? ...Hepsine birden tek cevap: Bugün böyle bir heves ve karakterin hareketine mevzu olan meydanın kapısı kapalıdır. ...Kanun-ı Medeni'de bulduğum noksanlardan biri de vakfın bugünkü durgun halidir. Gerek Mecelle gerekse Kanun-ı Medeni ne kadar mükemmel olurlarsa olsun yabancılardır. Mecelle'ye değişmez diyenler bu memlekete ne kadar fenalık etmiş iseler Kanun-ı Medeni'ye de değişmez dersek bugün büyük günah işlemiş oluruz. ...Her münevvere her hukukçuya düşen vazife derhal uyanmak ve harekete geçmektir.” Eronat, **a.g.m.**, s. 22. 1985 yılında, “Vakıf Yüksek Öğretim Kurumları Yönetmeliği” uyarınca Cumhuriyet Dönemi'nde de Osmanlı Vakıf Medreselerine benzer vakıf üniversiteler bazı değişikliklerle(öğrencilere harçlık verilmemesi, öğrenimin ücretli oluşu gibi) kurulmaya başlanmıştır. Daha geniş bilgi için baknz: Asaf Ataseven, “Vakıf Yüksek Öğretim Kurumu”, **IV. Vakıflar Haftası (1-7 Aralık 1986)**, V.G.M. Yayınları, 1987, s. 270.

³² Necdet Özeroğlu, “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları”, **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, C. 13, S. 109, Ankara 1980, s. 64.

sağlayacak (pirzola, tavuk, balık gibi) yemekler hekimler gözetiminde verilmiş ayrıca ilaçların fiyatı ne olursa olsun getirilmesi sağlanmıştır. Bununla beraber bu hastanelerde çalışanların her birisinin görevi pirinç ayıklayan, su getiren, hastaya bakan vs. şeklinde belirtilerek maaşları da bunlara göre ayarlanmıştır.

Bugün yerel yönetimlerin vazifesi olan kaldırım tamiri, yol yapımı, şehrin güzelliğini sağlama, ağaç dikme gibi faaliyetler Osmanlı zamanında vakıflar tarafından yapılmıştır. Bununla beraber, mezarlıklar da vakıflar tarafından korunmuştur.

Vakıflar sayesinde ferdiyetçilik ön plana çıkmıştır. Vakfı kuran kişi kendi arzusuyla varlığını halka hizmet için kullanmaktadır. Burada ferdin iradesine saygı ebediyen devam etmektedir. Bunun yararı insanların vakıf kurmaya teşvik edilmesidir. Çünkü böylece saygınlık kazanmak için insanlar vakıflar kuracaklardır³³.

Bu gibi yararlarından dolayı, hukuki yapısı değiştirilmiş ve görev alanı daraltılmış olmasına rağmen, vakıf kurumu Cumhuriyet Dönemi'nde idari teşkilat içerisine girmiştir³⁴ fakat bu dönemde vakıflara yeterli ilgi gösterilmemiştir ve vakıfların sosyal yararı anlaşılamamıştır³⁵. 1967 yılına kadar sadece 202 tesis(vakıf) kurulmuştur. Fakat Cumhuriyet Devri'nde ferdi irade yerine devlet iradesi geçmiştir. Bununla beraber, vakıf sorunlarının çözülmesi yerine tasfiye edilmeleri de bu kurumların yeteri kadar anlaşılamadığını göstermektedir. Vakfedilen hayır müesseselerinin, teftişinin sıkı yapılamamış, bazı suistimallerle gerilemeye yüz tutmuş olması ve birkaç kişinin kabahati, suistimali yapanlarda değil de vakıflardaymış gibi davranmasıyla vakıflar baltalanmaya çalışılmış ve tasfiyesi usulüne

³³ Yazgan, a. g. m., s. 257.

³⁴ Öztürk, "Yeni Vakıfların Amaç...", s. 291.

³⁵ Bu kadar sosyal ve ekonomik yararına rağmen vakıflar Cumhuriyet devrinde anlaşılamamıştır. Âfet Kobak bir makalesinde şöyle demektedir: "Medeni Kanunumuzdan evvel tesisler dinî ahkamda vakıf ismi altında mevcuttu. Vakıfların gayesi de en ziyade dinî bulunmakta idi. ...Bugünkü Medeni Hukukumuz her şeyden bu hukuki müesseseyi dini kisvesinden çıkararak onu daha ziyade ihtiyaçları karşılayacak faydalı bir müessese haline ifrağ(değiştirmek) etmiştir." Âfet Kobak, "Tesis", **Çorumlu Dergisi**, Çorum 1943, S. 38, s. 1131.

gidilmiştir³⁶. Batılılaşma Dönemi'nde 1826 yılında evkaf hazinesinden devlet hazinesine ödenmek üzere borç alınmasıyla(fakat ödenmeyen) başlayan tasfiyeler Cumhuriyet Devri'nde de devam etmiştir³⁷.

İnsanların doyuma ulaşarak mutlu ve huzurlu olmalarını sağlamak sosyal devletin görevidir. Bu görevi vakıflar devlete ihtiyaç olmadan yerine getirmişlerdir. Fakat Türkiye Cumhuriyeti sosyal bir devlet olduğundan bundan sonra vakıfların yaptığı hizmetleri devletin yerine getirmesi gerekmiştir³⁸. Bu dönemde insanların vakıf kurma arzusu elinden ve sosyal dayanışma ve yardımlaşma vakıflarını kurmaya başlamasıyla kamuya ait mallar yine kamu yararı için devlet tarafından vakfedilmiştir. Böylece devlet kendi imkânlarıyla vatandaşlarına sağlık, eğitim, çalışma, barınma, aç kalmama hizmeti sunmaya çalışmıştır.

Osmanlı'da vakıf şartlarını hiçe sayarak vakıf işlerine müdahale edilmesi, toplumdan hayri ve sosyal amaçlı kalıcı müesseseler kurma arzusunu ortadan kaldırmıştır. Bunun sonucu olarak, 19. asırda müstakil ve bağımsız vakıfların kurulması, yerini, eski vakıflara katkıda bulunma veya ahiret duygusu ile kendisi için hatim okutup dua ettirmeyi amaçlayan daha küçük vakıfların kurulması geleneğine bırakmıştır³⁹.

³⁶ Ali Himmet Berki, "Medeni Kanunda Tesis II", **Mukayeseli Hukuk Dergisi**, Ankara 1959, Sayı.4, s. 119; Resmi kayıtlarda "Eski Vakıfların Tatbikat Kanunu" halk arasında ise "Tasfiye Kanunu" olarak bilinen 1935 yılında kabul edilip 1936 yılında yürürlüğe girmiş olan 2762 sayılı kanunla vakıf medreseler, kütüphaneler ve türbeler Maarif Vekaleti'ne, mektepler ve zaviyeler hususi idarelere, arsa, arazi, mezarlık, çeşme ve sular belediyelere, vakıf ormanlar Orman Genel Müdürlüğü'ne, vakıf çiftlikler tarım işletmelerine devredilmiştir. 5 Haziran 1935 tarihli 2762 sayılı kanun, **Düstur**, Tertip: 3, C. 16, s. 1296; Nazif Öztürk, "Vakıfların Tasfiyesi Açısından M. Münir Çağır", **Türk Kültüründe İz Bırakan İskilipli Alimler Sempozyumu**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1998, s. 116; "İnkılapçı zümre kan dökerek kazanılan bu hürriyet havasında daha ziyade geri ve bugünün fen hayatında cahil kalmış aşağı sınıf addedilen zümrelerin değişmez kaidelerinden iğreniyorlardı. İki şiddetli çarpışma kanunun tedvininde bugün idrak ettiğimiz noksanı doğurmuştur. Bu noksan mühim bir şey değil, tesisleri, devlet-belediye-köy diye dağıtmaktansa tek mürakabe merkezi olan vakfa bağlamak kafidir." Eronat, **a. g. m.**, s. 23; M Atıf bu konuda bir makalesinde "Şu şerait altında bugün dahi meşrutün lehi munkariz olan vakıfların devlete intikali lazım gelmektedir. Devletin bu vakıf malları doğrudan doğruya kendisine mal etmeyip de evkaf idaresi nam ve hesabına idare ise hukuka aykırı bir muamele olmayıp bilakis vakıflar karşısında devletin şayan-ı takdir hüsn-i niyetini gösterir." diyerek bu kanunu tasvip etmiştir; M. Atıf, **a. g. m.**, s. 983.

³⁷ Nazif Öztürk, "Batılılaşma Döneminde Vakıfların Çözülmesine Yol Açan Uygulamalar", **V. D.**, Ankara 1994, S. 23, s. 297.

³⁸ Özeroğlu, **a. g. m.**, s. 64.

³⁹ Nazif Öztürk, "XIX. Asır Osmanlı Yönetiminde Yaşanan Batılılaşma Hareketlerinin Vakıflar Üzerindeki Etkileri", **İslami Araştırmalar Dergisi**, Ankara 1995, Cilt. 8, S. 1, s.33.

Devletin daha iyi hizmet verebilmesi için devlete destek amacıyla kurulmuş olan vakıflar da vardır. 1967'den sonra kara, deniz ve hava kuvvetlerini geliştirmek için kurulan vakıflar bunlardandır. Bunlar yoluyla devletin bütçesinin başka sahalara daha çok kaynak aktarılması mümkün olmaktadır⁴⁰.

Hangi zamanda ne olursa olsun vakıfların yararları gözardı edilemez. Çünkü vakıf müessesesi, fakir ve zengin olanları yardımlaşma ve dayanışma duygularıyla bir araya getirmiş; değişik yaşam şartlarıyla insanların birlikte yaşama zorunluluğunu, paylaşma eğilimi içerisinde mutluluğa ve huzura çevirebilmenin adı olmuştur.

Biz bu çalışmamızda 202 adet tesisi (vakfı) araştırdık. Bunlardan 30 tanesinin tesis senedine ulaşamadık. Fakat “Yeni Vakıflar Kataloğu” adlı eserden 28 tanesinin isimlerini, kuruluş tarihlerini, kuruluş amaçlarını bulabildik. Bu 30 adet tesisin 2 tanesinin tarihini de bulamadık; sadece 620 numaralı tesis defterinde ismi geçtiği için tesis olarak değerlendirdik⁴¹. Bu defterde 3 adet teberru senedi bulunmaktaydı. Bunları, mahkeme tarafından tesis olarak tescil edilmedikleri için tesisler (vakıflar) içerisine dâhil etmedik. Ayrıca diğer defterlerden ve yeni vakıflar kayıt dosyalarından bulduğumuz tesislerden dört tanesi daha önceden yapılmış vakıflara, ek olarak yapılmış olan tesisler veya bunlarda yapılan değişiklikler olduğu için mahkemece ayrı birer tesis olarak tescil edilmişse de biz bunları diğerleri ile beraber yani aynı tesis olarak değerlendirdik. Bunlar, Maraşlı Hacı Zeliha Tesis (Vakfı)(İskenderun-1953-1953)⁴², Nuriye Cangeldi Tesis (Vakfı)(İstanbul-1943-1946)⁴³, Süreyya Paşa Tesis (Vakfı)(İstanbul-1950-?)⁴⁴, Bekir Karabay Camii Tesis (Vakfı)(Hatay-1960-“960”)⁴⁵’dır. Bunlardan Hacı Zeliha Maraşlı 1953’te vasiyet yoluyla tesis yapmıştır. Ardından 1963’te tekrar ve bazı

⁴⁰ Yazgan, a. g. m., s. 255.

⁴¹ K. T. D. B. A. 620 numaralı tesis defterinde tesis (vakıf) olarak isimleri geçmektedir. Bunlar, Nefise Keleş Tesis (Vakfı)(Samsun) ve İttihad-ı Milli Türk Sigorta Şirketi Memurları Yardım Sandığı Tesis (Vakfı)(İstanbul)’dır.

⁴² K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 49.

⁴³ K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 20.

⁴⁴ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 310.

⁴⁵ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 785.

şeyleri değiştirerek notere vasiyet yoluyla bir tesis senedi daha onaylatmış ve mahkemeye tescil ettirmiştir. Bu bir değişiklik senedidir. Ardından da aynı tesise bağış yapmıştır. Bu durum 3 adet tesis senedi demektir ki 3 adet tesis (vakıf) olması gerekir. Fakat aynı kişinin, tesis (vakıf) şartını değiştirdiği ve aynı vakfa bağış yaptığı için bunları tek bir tesis olarak değerlendirmeyi uygun gördük⁴⁶.

Nuriye Cangeldi ise, yaptığı tesisin üstüne, eski senetteki maddelere ilave yaptırmak için yeni bir senet, ardından tekrar mal vakfetmek için yeni bir senet daha onaylatmış ve tescil ettirmiştir. Aynı şekilde Süreyya Paşa Tesis (Vakfı) ve Bekir Karabay Tesislerinde de tekrar mal vakfedilme durumları olmuştur. Bunları da ayrı birer tesis olarak değil de aynı kişilere ait tek bir tesis olarak değerlendirdik.

Ayrıca 5 adet, köy isimleriyle anılan 1926'dan önce parası Vakıflar Veznesi'ne yatırılmış fakat tescil edilmemiş vakıflar, 1926-1967 yılları arasında tesis olarak tescil edilmiş olduğu için bu vakıfları da tesis olarak çalışmamıza dâhil ettik.

⁴⁶ Bir tesise belirli miktarda mal vermek, tesis (vakıf) kurmak demek olmaz; bu sadece bir bağıştır. Esat Şener, “Ölüme Bağlı Tasarruf Veya Resmi Senetle Vakıf”, **Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi**, Ankara 1977, S. 13, s. 4.

BİRİNCİ BÖLÜM

TESİSLER(VAKIFLAR)

A. Vakfın Tanımı ve Tarihçesi

1. Vakfın Tanımı

Vakıf; Arapça'da "وَقْف" "vakafe" fiil kökünden gelen Arapça isimdir. Sözlük anlamıyla; durmak, vakfetmek⁴⁷, hapseylemek⁴⁸, alıkoymak, durdurmak, ayakta beklemek demektir. Terim anlamı ise; bir malı alınıp satılmaktan ebedi olarak alıkoymak; malın gelirini Allah yolunda harcamak demektir⁴⁹. Başka bir ifadeyle, bir mülkü halkın menfaatine ebedi olarak tahsis etmektir⁵⁰. İslam âlimlerinden İmam-ı Azam'a göre vakıf; bir mülkün kendisi, sahibinin mülkiyetinde kalmak üzere menfaatinin hayırlı bir amaç için kullanılması şartıyla sadaka olarak verilmesi; İmam-ı Azam'ın öğrencileri olan İmameyn(İmam Yusuf ve İmam Muhammed)'e göre ise bir mülkün menfaatini halka tahsis etmek ve mülkün Allah'ın mülkü olduğunu kabul ederek mülkü ebediyen alınır, satılır, bağışlanır, miras olunur ve mülk edinilir muamelelerden ebediyen men etmektir⁵¹. Burada önemli olan vakfın ebedi olmasıdır. Yani belli bir zaman için vakıf yapılamaz⁵².

⁴⁷ Erol Ayyıldız, **Türkçe-Arapça Arapça-Türkçe Cep Lügati**, Ensar Neşriyat, 8. Baskı, İstanbul 1991, Arapça-Türkçe kısım, s. 168.

⁴⁸ Hasan Güneri, **Türk Medeni Kanunu Açısından Vakıfta Amaç Kavramı ve Amacına Göre Vakıf Türleri**, Sevinç Matbaası, Ankara 1976, s. 5.

⁴⁹ Öztürk, **Menşe'i**, s. 27.

⁵⁰ Mehmet Zeki Pakalın, "Vakıf", **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C. III, M.E.B. Yayınları, İstanbul 1993, s. 577.

⁵¹ Ömer Nasuhi Bilmen, **Hukuk-ı İslâmiyye Kamusu(Fıkıh Terimleri Ansiklopedisi)**, C. VI, Gündüz Gazetesi Yayınları, Ankara 1996, S. 349.

⁵² Medeni Kanun'la bu kural değişmiş, kısa zamanlı olarak tesis yapılmaya başlanmıştır. İleriki bölümlerde bu konuya değineceğiz.

İmameyn'in tarifi hükmi şahsiyeti göstermektedir⁵³. Gelirin halka tahsis edilmesiyle, mülkiyetle gelir birbirinden ayrılmış olmaktadır. Yani mülkiyet ya Allah'ındır ya da vâkıfındır. Vakıf geliri ise tek bir ferde değil halka aittir. Çünkü vakfın gayesi Allah'ın hoşnutluğunu kazanma ve insanlığa hizmettir⁵⁴.

Vakfın temeli Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i şeriflerdir. Kur'an'da vakıf kelimesi geçmemiş olsa da sadaka verme, yardımlaşma, Allah için malın infak edilmesi, yoksulların gözetilmesi, misafirin doyurulması, akrabaya yardım etme, hayır işleme gibi sosyal yardımlaşma faaliyetlerinin güzel olduğunu anlatan birçok ayet vardır⁵⁵. Hz. Muhammed'in söylemiş olduğu hadislerde ise sürekli sadakanın(sadaka-i cariye) insana faydalı olduğu ifade edilmiştir. Bir hadis-i şerifte; şöyle denmektedir: "Ölümünden sonra kendisi için insanın bırakacağı en hayırlı şeyler üçtür: Ölen için dua eden iyi bir evlat, mükâfâtı ölene erişen sadaka-i cariye(vakıf) ve ölümünden sonra da insanların faydalandığı bilgi.⁵⁶" Başka bir hadis-i şerifte de "Aslını elinde tut, meyvesini yani gelirini hayır yolunda sarfet." denmiştir⁵⁷.

2. Vakfın Tarihçesi

Vakfın eski Türklere dayandığını söyleyenler vardır. Nazif Öztürk, eski Türklerde vakfa benzeyen kurumlara rastlansa da geçmiş İslam ülkelerindeki ve günümüz vakıf anlayışıyla vakıf kurumlarına rastlanamayacağını ve bunların hükmi şahsiyetlerinin olup olmadığı

⁵³ Hükmi şahsiyet veya tüzelkişilik, bir kuruma veya kuruluşa, kanunla ve mahkeme tarafından kişi hakları gibi haklar verilmesidir denilebilir. Hükmi şahsiyet(tüzel kişilik) hakkında bilgi almak için; bkz: Hüseyin Hâtemi, **Medeni Hukuk Tüzelkişileri**, C.1, İstanbul 1979 eserine bakılabilir.

⁵⁴ Öztürk, **Menşe'i...**, s. 28.

⁵⁵ Bu âyetlerden bir tanesi şöyledir: "Ve Allah yolunda (sınırsızca) harcayın, kendi elinizle kendinizi (harcamayarak, yardım etmeyerek) mahvetmeyin ve iyilik yapmaya azimle devam edin. Unutmayın ki Allah iyilik yapanları sever." Muhammed Esed, **Kur'an Mesajı (Meal-Tefsir)**, İşaret Yayınları, İstanbul 2000, Bakara Suresi, 195. ayet, s. 46.

⁵⁶ Öztürk, **Menşe'i...**, dipnot: 89, s. 44.

⁵⁷ Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğu' da Riba-Faiz Konusu Para Vakıfları ve Bankacılık", **V. D.**, Ankara 1989, S. 9, s. 46.

konusunda bilginiz olamayacağından vakfın eski Türklerden gelme olamayacağını söylemektedir⁵⁸.

Bazı batılı yazarlar vakfın Roma'dan gelebileceğini ileri sürmüştür⁵⁹. Ali Himmet Berki ise vakfın İslamiyet'ten önce hukuki bir müessese olarak mevcut olmadığını söylemektedir⁶⁰. Fuat Köprülü ise vakıfların menşeinin Mezopotamya'ya dayandığını söylemektedir⁶¹. Kabe'nin de "Allah'ın evi" olma gibi bir özelliğinden dolayı tüzel kişiliğe sahip bir vakıf olduğunu söyleyenler olmuşsa da İmam Şafi "Vakıf ancak İslam'la başlamıştır" demekle vakfın İslam'la beraber ortaya çıktığını söylemektedir⁶².

Vakıfların hukuki temeli Hz. Muhammed zamanında atılmıştır⁶³. İlk vakfı yapan Hz. Muhammed'dir. Hz. Ömer, Hz. Ebubekir, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Zübeyr, Hz. Ebu Talha ve Amr ibn As vakıf yapan sahabelerden bazılarıdır⁶⁴.

Emeviler zamanında, zenginliğin artmasıyla birlikte vakıf kurma girişimleri artmıştır ve bu devirde vakıf müessesesi büyük bir gelişme göstermiştir. Abbasiler devrinde ise vakıflar umumi hayata yerleşmiştir ve bu devirde vakıfların hukuki esasları Ebu Yusuf tarafından belirlenmiştir⁶⁵. Böylece İslamiyetle beraber vakıf müessesesi de hızla yayılmaya başlamıştır. Vakıf yapanlar, Ebu Yusuf'un hukuki çerçevesini belirlediği sınırlar içerisinde dinî, içtimaî, maddî, manevî, uhrevî her türlü gayeye cevap verecek vakıflar kurmuşlardır. Abbasilerden sonra Sünni olan Selçuklu İmparatorluğu Şiiler ve Fatimîlerle mücadele etmek için birçok dinî müessese ve vakıf medreseler kurmuşlardır⁶⁶. Selçuklu İmparatorluğu zenginleştikçe vakıflar da o kadar artmıştır. Bu imparatorluk ile birlikte Harzemşahlar, Eyyübler, Atabekler, Memlükler ve Anadolu Selçukluları da hâkim oldukları yerlerde vakıf kurmaya

⁵⁸ Öztürk, **Menşe'i...**, s. 32.

⁵⁹ Fuat Köprülü, "Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekamülü", **İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi**, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s. 304.

⁶⁰ Ali Himmet Berki, "Vakıfların Tarihi, Mahiyeti, İnkişafı ve Tekamülü, Cemiyet ve Fertlere Sağladığı Faideler", **V.D.**, S. VI, İstanbul 1965, s. 9.

⁶¹ Köprülü, Fuat, **Vakıf Müessesesinin...**, s. 309.

⁶² Nazif Öztürk, **Menşe'i...**, s. 40.

⁶³ Öztürk, **a. g. e.**, s. 71.

⁶⁴ Öztürk, **a. g. e.**, s. 49.

⁶⁵ Öztürk, **a. g. e.**, s.55.

⁶⁶ Öztürk, **a. g. e.**, s.56.

büyük önem vermişlerdir⁶⁷. Moğol istilasıyla vakıf kurulma sayısında azalma görülmüştür. Fakat Moğol prenslerinin Müslüman olmalarından sonra tekrar vakıf kurma işlemleri oldukça yoğunlaşmıştır. Moğollardan sonra Celayirler, Timuriler, Akkoyunlular, Safaviler, Şeybaniler gibi Moğol ve Türk sülaleri, küçük beylikler ve özellikle Osmanlı İmparatorluğu zamanında da vakıf kurumuna büyük önem verilmiş ve çok sayıda vakıf kurulmuştur⁶⁸.

Dört Halife Devri'nden itibaren İslam Devletlerinde kurulan vakıflar, vâkıfın iradesine bağlı ve vakıf şartlarına bağlı olarak tayin edilen bir müteveli tarafından idare ve kadılar tarafından teftiş edilmiştir⁶⁹.

Vakıfların idaresi için, Osmanlılarda Sadrazam Nezareti, Mekke ve Medine'deki vakıfların idaresi için Hameyn Nezareti, I. Abdulhamid'in kurduğu Hamidiye Vakıfları'nın idaresi için Evkaf-ı Hümayun Nezareti gibi kurumlar oluşturulmuş; en sonunda da 1826 tarihinde Evkaf-ı Hümayun Nezareti kurularak bütün vakıfların idaresi bu nezarete verilmiştir⁷⁰.

Vakıf uygulamasının bozulması, bazı vakıf görevlilerinin yolsuzlukları ve vakıf gelirlerinin devletçe kullanılması gibi durumlar vakıfların idaresinde değişiklik yapılmasını zorunlu kılmıştır⁷¹. Vakıfların idaresi, Tanzimat Dönemi'nde yapılan diğer değişikliklerle beraber değişikliğe uğramıştır. Bazı vakıfların gelirleri devlet hazinesine alınınca birçok vakıf kapanmıştır⁷². Bu durum, 1908'de Meşrutiyet'in ilanından sonra bazı düzenlemeler yapılma yoluna gidilerek düzeltilmeye çalışılmıştır⁷³.

Vakıflar hakkında değişmeler olması gerektiğini düşünen Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 1920 yılında çıkarılan bir beyanname ile evkaf idaresinde halkın ihtiyacına göre bir idare tarzı geliştirilmeye çalışacağı

⁶⁷ Köprülü, Fuat, **Vakıf Müessesesinin...**, s. 308-312.

⁶⁸ Köprülü, Fuat, **Vakıf Müessesesinin...**, s. 313.

⁶⁹ Öztürk, **Menşe'i...**, s.57.

⁷⁰ Nazif Öztürk, **Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s. 69.

⁷¹ Öztürk, **Türk Yenileşme...**, s. 249.

⁷² Batılı Devletler bu dönemde Osmanlı'nın iç işlerine oldukça fazla karışmaktadır. Bu konulardan birisi de vakıf kurumudur. Batılı devletler Osmanlı topraklarında yabancıların da yerliler gibi toprak edinebilmelerini istemişlerdir. Bunun sonucunda 1858'de Arazi Kanunları çıkarılmış ve batılılar Osmanlı'ya vakıf arazilerin satılması meselesini de gerçekleştirmişlerdir. Böylece vakıf malların büyük bölümü gayrimüslimlere satılmıştır. Öztürk, **Menşe'i...**, dipnot: 158, s.69.

⁷³ Köprülü, Fuat, **Vakıf Müessesesinin ...**, s. 326.

bildirilmiştir. 1921’de ise, anayasanın 11. maddesi gereğince T.B.M.M.’nin çıkaracağı kanunlar çerçevesinde vakıf işlerinin düzenlenmesi ve yönetilmesini her il sınırı içinde oluşturulacak mahalli bir idare organı olan Vilayet Şurası’na bırakılması kabul edilmiştir. 3 Mart 1924 tarihinde Halifelikle beraber Şeriye ve Evkaf Vekâleti de kaldırılmış yerine dini işlere bakmak için Diyanet İşleri Başkanlığı ve vakıfların idaresi için de bu başkanlığa bağlı Evkaf Genel Müdürlüğü kurulmuştur⁷⁴. Bu müdürlük, Vakıflar Genel Müdürlüğü adıyla halen hizmet vermektedir.

B. Türk Medeni Kanunu’nda Tesisler (Vakıflar)

Şeriye ve Evkaf Vekâleti’nin kaldırılmasından sonra, 1926 yılında, İsviçre Medeni Kanunu alınıp dilimize tercüme edilmiştir. Bu kanun, 1926’dan önce kurulan vakıfların durumunu içermemekte sadece yeni kurulan vakıfların durumunu bildirmektedir⁷⁵. İsviçre’den getirilip 4 Ekim 1926’da yürürlüğe giren Medeni Kanun’un 73. ve 81. maddeleri arasındaki 9 maddeden ibaret olan ve teferruata girmeyip yalnızca genel hatları ifade eden bir bölümü “tesis”le ilgilidir⁷⁶. Bu maddelerde “vakıf” terimi yerine “tesis” terimi kullanılmıştır. Bununla beraber kanunun 322, 392 ve 473. maddelerinde “vakıf” ibaresi yer almıştır⁷⁷. Bu durum Medeni Kanunun İsviçre Kanunundan dilimize her bölümün bir başka kişi veya grup tarafından çevrilmiş olmasından olabilir⁷⁸. Ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde bu kanunun ayrı bölümler halinde değil de bir bütün halinde kabul edilmiş olması da maddelerdeki bu durumun düzeltilmemesine neden olmuş olabilir. Bu maddelerde tesisin tanımı yapılmış; tesisin hangi yolla kurulabileceği, hangi tesislerin tescil edileceği gibi mevzuların olduğu, tesisin şekli, tesisin teşkilatı, tesisin teftişi, idarenin, gayenin ve malların değiştirilmesi, tesisin gelirleri ve

⁷⁴ Hâtemi, **a. g. e.**, s. 380.

⁷⁵ Öztürk, **Menşe’i...**, s.77.

⁷⁶ Ali Himmet Berki, “Medeni Kanunda Tesis(Vakıf)”, **Mukayeseli Hukuk Dergisi**, Ankara 1959, S. 3, s. 114.

⁷⁷ Bkz: Ek-3 ve Ek-4.

⁷⁸ Köprülü, Bülent, **a. g. e.**, s.2.

sona ermesi ile ilgili bölümler bulunmaktadır. Bu maddeler 1935 yılında çıkarılan 2762 sayılı kanunla ve 1967 yılında çıkarılan 903 sayılı kanunla değiştirilmiş; kanunun açıkları kapatılmaya çalışılmıştır. 903 sayılı kanunun kabulünden sonra noterliklerde vakıf senedi düzenlemeleri çoğalmıştır⁷⁹.

Yüzyıllardır kullanılan “vakıf” teriminin Medeni Kanun’da neden “tesis” şeklinde değiştirildiğini sorgulamak gerekir. Vakıf kelimesi toplumun benimsemiş olduğu bir fiil olmakla beraber, günlük lisanda yer almış, vakıflarla ilgili olan konuları da çok iyi ifade edebilen bir kelimedir. Halbuki “tesis” kelimesi, vakıfları ifade edebilen bir kelime değildir. Bu yüzden, Medeni Kanun’da vakıfla ilgili “Tesis” başlığı altındaki hükümler eski vakıflar hükümlerinin yanında yetersiz kalmıştır⁸⁰.

Türkiye Cumhuriyeti’nde 1926’dan önce kurulmuş ve 35.000 vakfiye ile yaşayan 5883 adet vakıf vardır⁸¹. 1967-2007 yılları arasındaki 40 yıllık bir süreçte kurulan vakıf sayısı 4500⁸² iken 1926-1967 yılları arasındaki 41 yıllık bir dönemde 202 adet tesisin kurulmuş olması dikkat çekicidir⁸³. Bu sayı, 1926-2007 yılları arasında kurulmuş olan 4702 adet vakfın sadece %4,3’ünü teşkil etmektedir. Bu oran çok düşük bir orandır. Fakat bu durumun iyi yönü, seneler geçtikçe mahiyeti biraz değişse de vakıf kurma arzusunun ve faaliyetinin tekrar çoğalmaya başlamış olmasıdır.

⁷⁹ Cevdet Altun, “Yargıtay İçtihatlarına Göre Vakıf”, **Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi**, Ankara 1977, S. 13, s. 18.

⁸⁰ Ahmet İşeri, **Türk Medeni Kanununa Göre Vakıf**, Ankara 1968, s. 323; “Medeni Kanun’un bugün tesisler için tayin ettiği hükümler kafi değildir. Onları kamil manada daha faydalı bir hale getirmek ve halkta vakıf fikrini ve karakterini uyandırmak için mutlaka kanuni tadilata ihtiyaç vardır.” Eronat, **a. g. m.**, s. 23; 1995 yılında Nazif Öztürk hala aynı şeyi söylemektedir: “Vakıfların yeni bir hukuki yapıya kavuşturulmasına ve Vakıflar İdaresi’nin yeniden reorganizasyona tabi tutulmasına şiddetle ihtiyaç vardır.” Öztürk, “Yeni Vakıfların Amaç...”, s. 295.

⁸¹ Öztürk, “Yeni Vakıfların Amaç...”, s. 291.

⁸² Bkz: Bu çalışmanın “Konu” başlıklı kısmı.

⁸³ Bunlardan 5 adet tesis, daha önceden kurulmuş tesislere yapılan bağışlardır. Fakat mahkeme tarafından tesis olarak tescil edildiğinden biz de bu vakıfları tesis olarak çalışmamıza dahil ettik. Senetleri V. G. M. Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı Arşivi’nde bulunan bu 5 adet tesis şunlardır: Tahir Soğukçam Tesis (Vakfı) (Kastamonu-1948-1949) defter no: 620, sıra no: 34; Başakpınar Köyü Camii Tesis (Vakfı)(Kastamonu-?-1952) defter no: 620, sıra no: 42; Kızacık Köyü Camii Tesis (Vakfı)(Kastamonu-?-1952) defter no: 620, sıra no: 50; Kanlıdağ Köyü Camii Tesis (Vakfı)(Kastamonu-?-1954) defter no: 620, sıra no: 55; Abdülkadir Canlı Tesis (Vakfı)(Konya-1956-1968) Defter no. 2141, sıra no: 192. Vakıflarının adları olmayan tesisler Köy isimleriyle anılmaktadır. Çünkü vakıfları belli değildir ve vakfedilen paranın vakıflar veznesinde nemalandırılması ve nemasının köy camisine verilmesi istenmiş; yıllar sonra da bu gaye ile tescili yapılmıştır.

Osmanlı Dönemi'nde kurulan 9000 adet vakfa, dinî amaçlı kurulan vakıfların oranı %30'lardayken, Cumhuriyet Dönemi(1926-2007)'nde kurulan 4702 vakfın %35'lik oranı eğitim-kültür sağlık ve çevre %33'lük oranı sosyal yardımlaşma amacına aittir⁸⁴. Bu oran, sadece 202 adet tesisin(vakfın) kurulduğu 1926-1967 yılları arasında %53'lük oranla dini, %11'lik oranla eğitim amaçlı, %26'lık oranla sosyal amaçlı kurulmuş olmasıyla değişme göstermiştir⁸⁵.

Medeni Kanun hükümlerine göre kurulan tesislerin çoğu ciddi kayıt düzeni göstermemektedir⁸⁶. Bunun nedeni, yeni çıkan kanun hükümlerine uyumun sağlanmaya çalışılmasıdır. Gerçekten, 1926-1950 yılları arasında ilk yapılan tesis senetleri ile sonradan yapılan tesis senetleri arasında farklar vardır. İlk yapılan tesis senetleri Osmanlı Dönemi vakfiyelerine benzer nitelikler taşıırken, sonradan yapılan tesis senetleri kendine özgü nitelikler kazanmaya başlamıştır. Tabii arada Osmanlı Dönemi yapısı gösteren tesislerin (vakıfların) olabileceğini göz ardı etmemek gerekir. Fakat bunun yanında Medeni Kanun'un yeterli olmadığı görülmüştür. Bu bağlamda, kanunlarımızda gerekli düzeltmeler yapılarak, kuruluş şekli ve tarzı derneğe benzer vakıfların kurulması engellenmelidir. Böylelikle vakıfların dernekleşmesi veya faaliyetten men edilen derneklerin vakıflaşması suistimali önlenecektir⁸⁷.

1. Tesislerin (Vakıfların) Tanımı

Tesis, sözlük anlamıyla kurmak, temelleştirmek, ortaya çıkarmak, kurum, kuruluş demektir⁸⁸. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, 4 Ekim 1926'da yürürlüğe giren Medeni Kanun'da "vakıf" tabirinin yerine vakfın ifade eylediği manayla kullanılan "tesis" tabiri yer almıştır.

⁸⁴ Öztürk, "Yeni Vakıfların Amaç...", s. 292.

⁸⁵ Bkz: Tablo-1.

⁸⁶ Bolak, a. g. m., s. 250.

⁸⁷ Bolak, a. g. m., s. 252.

⁸⁸ T. D. K. Okul Sözlüğü, Yay. Haz. İsmail Parlatır v.d., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1994, s. 753.

Medeni Kanun'un 73. maddesinde tesisin tanımı şöyle yapılmaktadır:

Madde-73: "Tesis; bir malın muayyen bir maksada tahsisidir."

Bu maddeye göre tesis; bir malın belirli bir amaç için verilmesidir. Bu tanım, yeterli bir tanım değildir. Çünkü vakıf olamayan bazı tahsislerin bu tarife girdiği görülür. Mesela bir kimse malını kızının çeyizine verse bu vakıf olmaz⁸⁹. Halbuki kanunda, vakfın, bir malın bir amaca tahsisi olduğu söylendiğinden bu da bir vakıf sayılmaktadır. Hatta Medeni Kanunun bu maddesine göre düşünüldüğünde, bir satranç kulübüne veya bir güreş kulübüne vakıf mümkün olmaktadır⁹⁰. Teorikte böyle olmasına rağmen, 1967 yılına kadar Türkiye Cumhuriyeti'nde bu yönde tesis (vakıf) kurulmamıştır; kurulan tesisler eski vakıflardaki gibi diyanî ve sosyal amaçlarla kurulmuştur⁹¹. Tarifin tam olabilmesi için müstakil bir şahsiyet vücuda getirilmesi şartı olması gerekmektedir⁹². 1967 yılında çıkarılan 903 sayılı kanunla "Vakıf, başlıbaşına mevcudiyeti haiz olmak üzere, bir malın belli bir gayeye tahsisidir." şeklinde değiştirilen madde yine vakfı izah edememiştir. Olması gereken tarif şudur: Vakıf; belli bir malın, kanuna uygun olarak, ebediyen, belli bir gayeye tahsisıyla meydana gelen hükmi bir şahıstır⁹³.

2. Tesis Senetlerine Genel Bir Bakış

Vakfiyelerde Allah'a övgü ve Hz. Muhammed'e salavatlar ile yapılan başlangıç, tesis senetlerinde noterin "Türkiye Cumhuriyeti'nin bahşetmiş olduğu salahiyetleri haiz" olduğunu söylemesiyle yapılır. Bu sözler, Türkiye Cumhuriyeti'ne bir övgü niteliğindedir⁹⁴.

⁸⁹Berki, Ali Himmet, "Medeni Kanunda Tesis(Vakıf)", s. 115.

⁹⁰Berki, Ali Himmet, **a. g. m.**, s. 114.

⁹¹Berki, Ali Himmet, **a. g. m.**, s. 114-115.

⁹²Berki, Ali Himmet, **a. g. e.**, s. 31.

⁹³Köprülü, Bülent, **a. g. e.**, s. 5.

⁹⁴Karşılaştırmalar için bkz: Ek-9.

Tesis senedinde tesisin(vakfın) ismi, ikametgahı, amacı, uzuvları, sermayesi yani vakfedilen malı, tesisin merkez ve şubeleri gösterilmelidir⁹⁵. 1926-1967 yılları arasında yapılan tesislerin senetlerinde başlıklar vardır. Bunlar “Resen Tesis Senedi”, “Resen Vasiyetname”, “Resen Vasiyetname ve Tesis Senedi”, “Tesis Senedi” şeklinde değişmektedir.

Tesis senetleri, vakfın yapıldığı günün tarihinin açık bir şekilde yazılmasıyla başlar ve noterin kendisini tanıtmalarıyla devam eder. Mesela; Musa oğlu Hüseyin Efendi(Adapazarı-1932-1947)⁹⁶ tesis senedi şu şekilde başlamıştır:

“Bin dokuz yüz otuz iki senesi Ağustos ayının altıncı Cumartesi günü ben zirdeki imza ve mührün vazı Türkiye Cumhuriyeti kanunlarının bana bahşettiği salâhiyetleri haiz Adapazarı noteri Galip Bey dairesinde vazife görmekte iken...”.

Bazı senetlerde noter, yine aynı tesis senedinde olduğu gibi “hükümet konağı karşısında” diyerek kendi adresini de gösterip vâkıfı tanıtmaya başlar ve vâkıfın adresini anne ve babasının isimlerini ve doğum tarihini vererek devam eder:

“...Adapazarı'nın Sapanca Nahiyesi'nin Feyziye Köyü'nde 16 numaralı hanede mukayyed ve mukim olduğunu söyleyen ve iki yüz seksen beş tarihinde müteveffa Dursun ve Ayşe Hanım'dan doğduğu anlaşılan fotoğrafı mûlsak Musa oğlu Hüseyin Efendi bana müracaatla resen bir senet tanzimini istedi...”.

Vakfiyelerde ise noter onayı gibi bir durum olmadığından kadı veya katibin adı veyahut da adresi yazılmaz.

Bundan sonra noter, senet isteyen kişide kanunun istemiş olduğu ehil olma şartının var olup olmadığına bakar ve eğer varsa Musa Bey senedindeki gibi:

“...Kendisinin kanuni ehliyeti olduğunu anladım.” diyerek vâkıfın tesis kurabilecek bir durumda olduğunu belirtir. Vakfiyelerde ise kanuni ehliyet şart değildir.

⁹⁵ Cengiz Sabancı, Vakıf Senetleri, **Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi**, 1990, S. 67, s. 26.

⁹⁶ K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 25.

Bundan sonra adı geçen tesis senedinde şahitlerin tanıtımına geçilir:

“...Adapazarı'nın Tığcılar Mahallesi'nde mukim İbrahim oğlu Hafız Şevki ve Sapanca Nahiyesi'nin Adiliye Köyü'nde mukim Zekeriya oğlu Bayram Efendiler şahit ve muarraf sıfatile hazır bulunuyorlardı...”. Vakfiyelerde de şahitler vardır. Vakıf veya vâkıfe, şahitlerin huzurunda malını vakfeder ve şartlarını beyan eder.

Ve vâkıfın sözlerine sıra gelir. Vâkıf vakfettiği malı ve şartlarını açıklar:

“...Bunun üzerine şu şekilde takrire başladı: Emvalimden 50 adet Türk Lirası nakden Adapazarı Nukud-ı Mevkufe İdaresi'ne teslim ve tevdi etmek suretiyle vakfettim. Bu paranın idare-i mezkure tarafından tenmiye olunarak her sene tahassül edecek ribhin(kârın) Sapanca Nahiyesi'nde kain ve mazbut Fevziye Karyesi'nde istihdam olunacak hatiplere tediyesi işbu vakfın cümle-i şeraitindendir...”. Bununla beraber bazı tesis senetlerinde vakfedilen mal açıklanmış ardından da bu tesislere yapılacak her türlü bağış ve teberruların kabul edileceği belirtilmiştir⁹⁷.

Vâkıf, şartlarını saydıktan sonra tesisten rucu edilip edilemeyeceğini, itiraz hakkı olanların var olup olmadığını ve mütevelliyi belirtir; söylemek isteği başka şeyler varsa ekler:

“...Müesseses vakıftan hiçbir rucu hakkım olmadığı gibi tarafımdan Feyziye Karyesi'nde Osman oğlu Mustafa Efendi'yi halen müteveli nasb ve tayin eyledim. Mumaileyhin vefatından sonra tevliyet ve nezaret hakkı Adapazarı Evkaf İdaresini temsil edecek zevata ait olacağını şimdiden kabul ve beyan eyledim...”.

Vakfiyelerde de bu durum mezhep imamlarının fetvalarına göre yapılmaktadır. İmam-ı Azam'ın fetvasına göre rucu yapabilme şartı koyanlar olduğu gibi İmameyn'e göre rucu edemeyeceklerini şart koşanlar da vardır.

Bazı senetlerde vâkıf, koyduğu şartın yerine getirilmesi zor olursa yani senet ifadesiyle “müteazzir” olursa başka şartlar söyler ve bunların yapılmasını ister. Salih Keramet Bey, yaptığı “Şair Nigar Tesisi”nde(İstanbul-

⁹⁷ Örnek olarak bkz: Develi Cemal Nevzer Erciş Tesisi (Vakfı)(Ankara-1961-1961), K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 105.

1933-1933) bahçeli evini Daruşşafaka'ya yardım için vakfetmiştir ve demiştir ki:

“...Daruşşafaka tatil-i faaliyet eder veya yetimlerin talim ve terbiyesine mahsus bir müessese mahiyetinden çıkarsa tesisin gayesi Türk mütefekkir ve sanatkârlarına yardım hususuna inkılab eder...”.

Ve böylece noter, okuma biliyorsa vâkıfa senedi okutur; okuma bilmiyorsa kendisi sesli olarak okur; şahitler ve tesisi yapan kişi senedin altına imza atarlar; okuma bilmiyorlarsa sol başparmak izlerini koyarlar.

Aynı şekilde vakfiyeler de de şahitlerin isimleri vakfiyelerin başında veya sonunda “...şahit ve muarriif sıfatıyla hazır bulunuyorlardı.” şeklinde ve adresleri verilerek yazılmaktadır. Kerime Bilge Tesis (Vakfı)(Çorum-1946-1953)⁹⁸,nın ölümüne bağlı tesis senedinde “...Çorum Çöplü Mahallesi’nden İsmail oğlu Berber Mustafa Polat Çöplü Mahallesi’nden Osman oğlu 307’li(doğum yılı) Terzi İsmail Teşen şahit ve muarriif sıfatile hazır bulunuyorlardı.” denilmektedir.

Bazı senetlerde “Medeni Kanunun 73. maddesi mucibince...” şeklinde Medeni Kanunun 73, 74, 473. ve ilgili diğer maddelerine göndermeler yapılmaktadır. Vakfiyelerde ise buna benzer olarak mezhep imamlarının içtihadlarına yer verilmektedir.

Bundan sonra senet suretiyle beraber bir dilekçe ile tesisin (vakfın) tescili için mahkemeye müracaat edilir. Asliye Mahkemesi duruşma yaparak senedi tescil eder veya etmez. Tescil tarihi dava tutanağına yazılır.

Tesis senetleriyle gayrimenkul vakfedilmişse tapuya tescil edilmek üzere mahkeme haber verir. Tesis senetlerinde tapu bilgileri de bulunmaktadır.

Senetlerde vâkıfların okuma yazma bilip bilmediklerine dair bilgi edinilebilir. Bunun yanında 1934 yılında Soyadı Kanunu’nun çıkmasına kadarki zamanda soyadı olmadığı belli olmaktadır. Elimizdeki 17 adet tesis senedi 1934 yılından önce yapılmış olduğu için bu tesislerin(vakıfların)

⁹⁸ K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 46.

sahiplerinin soyadları yoktur. Bunun yerine bazı lakaplarla tanıtılmışlardır⁹⁹. 1934'ten önceki tarihli senetlerdeki bu durum bizim de çalışmalarımızda bazı sıkıntılı durumlara neden olmuştur.

Bu bağlamda vakfiyeler ile tesis senetleri arasında yok denecek kadar az fark olduğu görülebilir. Sadece birkaç ibare değişikliği olmuş muhteva aynı kalmıştır.

Tesis senetlerine genel olarak bakıldığında tarihlerine göre değişimler göstermiştir. 1926 yılından başlayan tarihlerde eski hukuktaki vakfiyelere benzeyen tesis senetleri ilerleyen yıllarda değişmiş; dağınık ve uzun cümleli senetler hem daha sistemli, kısa ve anlaşılır cümleli hale gelmiş hem de eski literatür ve vakfiye anlayışında yazılmaktan sıyrılmıştır. Nuriye Leman Hanım Tesis (Vakfı)(Aksaray-?-1926) tesis senedindeki gibi başta kullanılan “meblağ-i mezkûr”, “irbâh ve istirbâh”, “masârif-i lâzime”, “ba'de'l-ihrac”, “ber-vech-i hasbî”, “mûmâ-ileyh”, “tebdil ve tağyir ve teksir ve taklil”, “merreten ba'de uhrâ”, “şerâit-i mezkûreye ri'âyet müte'azzir olur ise”, “li-eclit-tescil”, “mütevellî”, “bi'r-rucû” gibi ifadeler kullanılmışsa da bunlar hızlı bir şekilde değişmiş veya kullanımı bırakılmıştır.

1928 yılında 100 lira vakfedilmesiyle tesis senedi düzenlenmiş olan Recepoğullarından İmam oğlu Ahmet Tesis (Vakfı)(Afyon-1928-1943) tesis senedinde geçen ifadeler de vakfiyelere çok benzemektedir¹⁰⁰. Şöyle ki: “evsâf-ı lâzimeyi hâiz”, “hâzır-ı bi'l-meclis”, “mu'arref ve tâmmüş-şu'ûr”, “ânifü'l-esâmî”, “makbûlü's-şehâde”, “takrîri lede'l-istizâh”, “takrîr-i kelâm ile”, “atyeb-i emvâl”, “ba'det'-teslîm”, “şöyle şart eyledim ki”, “istirbâh ve tenmiye”, “vakf ve habs ettim”, “ba'de'l-vefât”, “evlâd-ı evlâdîma”, “bi't-tav' ve'r-rızâ” gibi

⁹⁹ Bunlar: Nuriye Leman Hanım(Aksaray-?-1926), Hüseyin Hasip Bey(İstanbul-1927-1927), Recepoğullarından İmam oğlu Ahmet(Afyon-1928-1943), Hacı Efendi oğlu Mustafa(Afyon-1928-1943), Müteveffa Hüseyin Efendi Kerimesi Gül Hanım(İstanbul-1930-1930), Topaloğlu Mehmet Ağa(Bursa-1930-1930), Musluoğlu İbrahim zevcesi Ana Kadın Hanım(Ankara-1930-?), Haşim Bey oğlu Hüseyin Bey(İstanbul-1931-1931), Ali Efendi kızı Fatma Hanım(İstanbul-1931-1931), Fatma Hanım(Aydın-1931-1944), Ahmet Efendi oğlu Ali Rıza Bey(Bursa-1932-1932), Demirlizade Hacı Ahmet oğlu Ali Efendi(Bursa-1932-1933), Musa oğlu Hüseyin Efendi(Adapazarı-1932-1947), Salih Keramet Bey(Şair Nigar)(İstanbul-1933-1933), Yazıcızade İdris Efendi(Balıkesir-1933-1933), Hacı Emir Hasan Efendi(Adapazarı-1934-1935)(1934 yılına ait bu tesis 24 Kasım 1934 Soyadı kanununun kabulünden önce kurulmuştur).

¹⁰⁰ Eski vakfiyelerde geçen terimler için bkz: Ek-9.

vakfiye terimleri kullanılmıştır¹⁰¹. Yıllar geçtikçe bu terimler kullanılmamaya başlanmıştır. Bununla beraber 1930 yılında İstanbul'da kurulmuş 10.000 lira vakfedilmiş olan Gül Hanım Tesis (Vakfı)(İstanbul-1930-1930) tesis senedinde “ber-vech-i âtî”, “mâh be-mâh hâsıl olacak temettü nema”, “nısf-ı diğêr”, “kayd-ı hayat şartile şart ve tahsis eyledim”, “batnen ba'de batnin”, “sâhib-i vakf”, “tebdîl ve tağyîr”, “mühürle memhûr” gibi vakfiyelerde klişeleşmiş tabirlerden bazıları kullanılmıştır. Aynı zamanda yine 1930 yılında Ankara'da 100 lira vakfedilmesiyle kurulan Ana Kadın Hanım(Ankara-1930-?) Tesisinin (Vakfının) senedinde “silk-i milk-i sahîhimde münselik ve zabt u rabta munzabıt”, “ikrâr-ı sahîh ve itirâf-ı sahîh-i mer'î idüp” ve “vaz'-ı yed” gibi vakfiye terimleri geçmektedir. Tescil davalarında ise “müdde'î” yani “davacı” ve “müdde'â aleyh” yani “davalı” terimleri kullanılmış yıllar geçtikçe davalardaki bu sözcükler de değişmiştir.

Ayrıca Ethem oğlu Hacı Sami Gönenç Tesis (Vakfı)(İstanbul-1949-1949)¹⁰² tesis senedinde birkaç senette daha olduğu gibi “her türlü cebr ve tehdit ve hata ve hile ve hud'a ve ikrah ve saire gibi şaibelerden tamamen azade ve beri olduğum halde vakıf ve tesis maksadiyle 1000 lira vakfettim.” demektedir. Burada kendi rızasıyla parasını vakfettiğini söylemek istemiştir ve bu söylem vakfiyelerdekine benzemektedir.

Demirlizade Hacı Ahmet oğlu Ali Efendi Tesis (Vakfı)(Bursa-1932-1933)¹⁰³ tesis senedinde ise vakfiyelerde çokça geçen “sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenat” tabiri geçmektedir. Bunun yanında Ahmet Efendi oğlu Ali Rıza Bey Tesis (Vakfı)(Bursa-1932-1932)¹⁰⁴ ve Hacı Ahmet Niğde Tesis (Vakfı)(İzmir-1950)¹⁰⁵ tesis senetlerinde “Hasbeten li'llah” terimine rastlanmıştır. Ayrıca Hacı Ahmet Niğde Tesis (Vakfı) tesis senedinde “ilâ-yevmi'l-kıyâm” yani tesisinin “kıyamete kadar devam etmesi” anlamındaki ibare geçmektedir.

¹⁰¹ Bkz: Ek-7.

¹⁰² K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 30.

¹⁰³ K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 5.

¹⁰⁴ K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 71.

¹⁰⁵ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 401.

1935 yılından sonra bu terimlerdeki azalmalar belirginleşmiştir. 1950'lerden ve şirketlerin ve derneklerin kurduğu yardımlaşma tesislerin (Vakıfların) kurulmaya başlamasından sonra bu terimler iyice kaybolmuştur.

3. Tesislerin (Vakıfların) Kuruluşu

Medeni Kanun'un 74. maddesi olan "Tesis, resmi bir senetle yahut vasiyet tariki ile vücut bulur." ibaresine göre vâkıfın şahitler huzurunda noterin yazdığı ve onayladığı resmi senetle veya vasiyetname ile tesisler (vakıflar) oluşur¹⁰⁶. Bu senetlerde vâkıf, tesisin gayesini, uzuvlarını, gayeye tahsis edilen mallar ve hakları, tesisin teşkilatını, tesislerin nerede olduğunu, malının türünü, tesisin şartlarını açıklar.

Tesisler, gerçek veya tüzel kişiler tarafından kurulabilir¹⁰⁷. Tüzel kişiler, tesisi kurarken yetkili organ mevzuatlarındaki hükümle hareket eder. Mevzuatlarda bununla ilgili hüküm yoksa genel kurul kararı olmalıdır¹⁰⁸. Tesisi kuranların veya tesislerden faydalananların mutlaka Müslüman olması gerekmez.¹⁰⁹ Medeni Kanun'dan önce olduğu gibi sonra da gayrimüslimler ve din sahibi olmayanlar da tesis kurabilir ve bu tesislerden yararlanabilir¹¹⁰. Bunun yanında devletin vakıf kurmasına gerek yoktur çünkü devletin görevi zaten halka hizmet etmektir¹¹¹.

¹⁰⁶ Örnek bir tesis senedi için bkz: Geri Kalmış Çocuklara Yardım Tesisi (Vakfı) tesis senedi(K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya: 167), Ek-6.

¹⁰⁷ Sabancı, **a. g. m.**, s. 25.

¹⁰⁸ Sabancı, **a. g. m.**, s. 26.

¹⁰⁹ Çağatay, **a. g. m.**, s. 47.

¹¹⁰ Şakir Berki, "İmparatorluk ve Cumhuriyet Vakıf Hukukunda Vakıf Şartları", **V. D.**, Ankara 1989, S. 10, s. 72.

¹¹¹ Berki, Şakir, "İmparatorluk ve Cumhuriyet Vakıf...", s. 72.

a. Tesislerin (Vakıfların) Şartları

Tesisin kurulması için;

1. Ehliyet¹¹²,
2. Devamlı bir amaç,
3. Amaç için sarf edilmek üzere bir mal,
4. Amaç için tahsis olunan malları idare ve sarfetmek için bir hükmî şahsiyet¹¹³,
5. Ahlaka, kanuna ve adaba aykırı olmaması şarttır¹¹⁴.

18 yaşını doldurmuş, rüştüne kazaî bir merci tarafından karar verilen her şahıs ehliyet sahibi sayılır ve tesis kurabilir. Tam ehliyeti olmayan kişiler tesis kuramaz¹¹⁵. Fakat tam ehliyeti olmayıp kanun hükmünde yarım ehliyetli sayılan kişiler kanuni müşavirlerinin iznini alarak tesis kurabilirler¹¹⁶. Vasiyetname ile kurulacak tesislerde ise tesis kurucusunun 15 yaşını tamalamış ve temyiz kudretini haiz şahıs olması şarttır¹¹⁷. Vesayet ve velayet altında olanlar iyiyi kötüden ayırabilecek durumda yani mümeyyiz olsalar bile vasi ve velilerinin kendilerini temsil etmeleriyle tesis kuramazlar¹¹⁸.

Tesislerin (Vakıfların) hepsinde bu husus dile getirilmektedir. Mesela Şehribanu Kalenci Tesis (Vakfı)(Ankara-1936-?)¹¹⁹ tesis senedinin başlangıcında noter "...Şehribanu bana müracaatla resen bir senet tanzimini istedi. Kendisinin kanuni ehliyeti olduğunu anladım." diyerek istenen kanuni ehliyetin olduğunu söylemiş; yine aynı senedin 8. maddesinde Şehribanu Kalenci "Bu tesis senedinde yazılı sözlerimi hiçbir kimseden korkmayarak ve çekinmeyerek tamüşşuur ve haizi ehliyeti kanuniye bulunduğum halde kendi

¹¹² Berki, Şakir, , "İmparatorluk ve Cumhuriyet Vakıf...", s. 71.

¹¹³ Kobak, "Tesis", S. 38, s. 1131-1132; Kanun-ı Medenî'de İslam hukukunda olduğu gibi ikrah yani zorlama ile vakıf kurulamaz ilkesi yoktur. Medeni Kanuna göre ikrahla ile yapılmış olsa bile bir vasiyete iptal davası açılmamışsa o vasiyetle yapılan vakıf geçerli olur. Berki, Şakir, "İmparatorluk ve Cumhuriyet Vakıf...", s. 71.

¹¹⁴ Medeni Kanun, Madde-80: "Gayesi kanuna veyahut adab-ı umumiyyeye muhalif olduğu takdirde tesis, hakim tarafından fesholunur."

¹¹⁵ Köprülü, Bülent, a. g. e., s. 6; Medeni Kanuna göre delinin vasiyeti, iptal davası açılıp iptal ettirilmemişse geçerlidir. Berki, Şakir, "İmparatorluk ve Cumhuriyet Vakıf...", s. 71.

¹¹⁶ Köprülü, Bülent, a. g. e., s. 6.

¹¹⁷ Sabancı, a. g. m., s. 25.

¹¹⁸ Altun, a. g. m., s. 20.

¹¹⁹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 338.

hüsnü rızamla... kabul ile tekrar eylediğimi beyan ve ikrar eyledim.” diyerek kanunda istenen ehliyetin kendisinde olduğunu belirtmiştir. Mehmet Remzi Yaleri Tesis (Vakfı)(İstanbul-1943-1945)¹²⁰ vâkıf yine aynı şekilde “Ben Mehmet Remzi Yaleri her türlü hile ve hud’a(hile) ve hata ve cebr ve tehdit gibi maddi ve manevi tesirat ve teessürattan tamamen azade ve beri olarak kemal-i serbesti ve muvafakatimle ve kuva-i aliyem tam olduğu ve temyize kadir ve vasiyetle tasarrufa ehil bulunduğum halde malik ve mutasarrıf olduğum...” diyerek başladığı tesis senedinde ehliyet sahibi olduğunu söylemektedir. Ayrıca biraz farklı olarak Mustafa Kurt Tesis Senedi¹²¹’nde noter “...Kendisini kanuna göre ehil ve ergin gördüm.” demekle ehliyetin vâkıfta olduğunu bildirmiştir.

b. Tesislerin (Vakıfların) Amaçları

Bir tesisin (vakfın) kurulabilmesi için mutlaka belirli bir amacın olması gerekmektedir¹²². Çünkü Medeni Kanun’un 74. maddesinde “Tesis; bir malın muayyen bir maksada tahsisidir.” denmektedir¹²³. İslam Hukuku’nda toplumun ihtiyaçlarına bakılarak vakfın amacı oluşturulur¹²⁴. Medeni Kanun’da ise topluma yararlı olsun veya olmasın kanuna aykırı olmadıkça tesis kurulabilir¹²⁵. Ayrıca, İslam hukukunda “Allah’a yakın olmak” duygusuyla vakıf kurulabileceği söylenirken, bu husus Medeni Kanun’da gösterilmemiştir.

Tesisler (vakıflar) kurulurken tesisi oluşturacak kişi “hayrî işler” diyerek belirsiz bir amaç için tesis kuramaz¹²⁶. Bir hastaneye belli miktarda yatak verilmesiyle tesis olamayacağı gibi dünyanın düzlüğünü ispat etmek, insanların havasız yaşamalarını temin etmek gibi ilmen ve fennen olması imkânsız şeyler için ve elektriği bulmak gibi zaten bilinen şeyler için de tesis

¹²⁰ K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 17.

¹²¹ K. T. D. B. A. Defter No: 1993, Sıra No: 179.

¹²² Sabancı, **a. g. m.**, s. 25.

¹²³ Bkz: Ek-2.

¹²⁴ Öztürk, “Yeni Vakıfların Amaç...”, s. 291.

¹²⁵ Öztürk, , “Yeni Vakıfların Amaç...”, s. 293.

¹²⁶ Köprülü, Bülent, **a. g. e.**, s. 9.

kurulamaz. Fakat fakirler için hastane açmak, ilmi ve fenni araştırmalar ve fakirlere iş bulmak gibi devamlı olan amaçlarla tesis kurulabilir. Fakat milli menfaate aykırı olduğu için düşman devlete vakıf yapmak Medeni Kanun'a aykırıdır¹²⁷. Tesiste amaç, kanuna, adaba, ahlaka ve milli menfaatlere aykırı olmamalıdır.

Bazı tesislerin tescil davalarında tesisin mahiyeti söylenebilir. Nuriye Cangeldi Tesis (Vakfı)(İstanbul-1943-1946) tescil davasında "...diyani mahiyeti haiz işbu tesis..." şeklinde tesisin amacı belirtilmiştir¹²⁸.

Tablo-1: Vakıfların Amaçlarına Göre Oranları¹²⁹

	Eğitim	Dinî	Sosyal	Diğer
19. y.y. Osmanlı Dönemi, (9000 vakıf)	%27.12	%34.61	%17.16	%21.21
Cumhuriyet Dönemi, (1926-1993) (3250 vakıf)	%35	%12	%33	%20
1926-1967 ¹³⁰ , (202 tesis(vakıf))	%11	%53	%26	%10

Tablo-1'de görüldüğü gibi, 19. y.y. Osmanlı Dönemi'nde kurulan 9000 vakfın %34.61'i diyani amaçlı, %27.12'si eğitim amaçlı, %17.16'sı sosyal amaçlı ve %21.21'i diğer amaçlarla kurulmuştur. 1926-2007 yılları arası Cumhuriyet Dönemi'nde 3250 vakfın %35'i eğitim, %12'si diyani, %33'ü sosyal amaçlı kurulmuştur. 1926-1967 yılları arasında ise, diyani amaçlı kurulan vakıf oranı diğer dönemlere göre daha çoktur. Bu 41 yıl zarfında dini amaçlı kurulmuş tesislerin, bu dönemde kurulmuş toplam 202 adet tesisise oranı %53'tür. Bundan sonra %26'lık oranla sosyal amaçlı kurulmuş tesisler,

¹²⁷ Berki, Şakir, "İmparatorluk ve Cumhuriyet Vakıf...", s. 72.

¹²⁸ K. T. D. B. A. Defter No: 1993, Sayı: 23.

¹²⁹ Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi için bkz: Öztürk, "Yeni Vakıfların Amaç...", s. 292.

¹³⁰ Çalışmanın konusu olan dönem.

%11'lik oranla eğitim amaçlı kurulmuş tesisler ve %10'luk oranla diğer amaçlarla kurulmuş vakıflar gelmektedir.

Bunun yanında Nazif Öztürk, Osmanlı Dönemi'nde gözetilen toplum yararının, 1926-1967 yılları arasında, yerini kişisel yararın öne geçtiği ticari yapıda vakıfların kurulmasına bıraktığını söylemektedir¹³¹. Fakat bu durum 1926-1967 yılları arasındaki durumu göstermemektedir. Bu dönemde hem dini hem sosyal hem de eğitim ve sağlık amaçlı vakıflar kurulmuştur. Şirket ve derneklerin kurmuş olduğu vakıflar da çalışan ve ailesini korumak amaçlı kurulan vakıflardandır. Zaten ticari de olsalar bunlar Osmanlı dönemindeki esnaf vakıflarına benzemektedirler. Bu da demektir ki, Osmanlı'da da ticari yapıda vakıflar kurulmaktadır. Bu itibarla ticari yapıda vakıfların kurulması normaldir denilebilir.

c. Tesislerin (Vakıfların) Amaçlarında Devamlılık

Medeni Kanun, amaçta İslam Hukuku'nda geçen ebedilik şartını koymamıştır. Sadece amaçta devamlılık yetmektedir. Bu kanunla, sınırlı bir zaman dilimi için tesis kurulabilmesi mümkün olmuştur¹³². Mesela Ali Diler Aile Tesis (Vakfı)(İstanbul-1952-?)'nda Ali Diler, tesisinin 2100 yılına kadar yaşamasını şart koşturmuştur¹³³. Devamlı olmayan bir amaçla tesis kurulamaz.

d. Tesislerin (Vakıfların) Malı(Sermayesi)

Vâkıfın isteği doğrultusunda kurulan tesis için mal gerekmektedir¹³⁴. Tesis yapacak olanın malı menkul, gayrimenkul, hisse, borç senetleri ve

¹³¹ Öztürk, **Menşe'i...**, s. 117.

¹³² Şakir, Berki, "Türkiye'de İmparatorluk ve Cumhuriyet Devrinde Vakıf Çeşitleri", **Vakıflar Dergisi**, Ankara 1989, S. 9. s. 2.

¹³³ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 161.

¹³⁴ Sabancı, **a. g. m.**, s. 25.

başkasının zimmetinde bulunan alacaklar olabilir¹³⁵. Fakat bir evin ortağı, ortakların da vakfetmemesi halinde vakıf yapamaz¹³⁶. “Piyango çıkarsa şu kadar parayı vakfedeceğim.” diyerek tesis kurulamaz. Ayrıca vakıf için malın belirli olması gerekmektedir. “İki tarlamdan birini” veya “Bankadaki paramın bir kısmını vakfettim” dese bu, tesis olmaz¹³⁷. Tesis için vakfedilecek olan mal; taşınır taşınmaz mallar, hisse senetleri, bir işletme, alacaklar, intifa hakkı, kâr payı, para, faiz ve temettü gibi mallardır¹³⁸. Bununla beraber kurulmuş bir tesise belirli miktarda mal vermek, tesis kurmak demek olmaz; bu sadece bir bağıştır¹³⁹. Bu doğrultuda tesis senetleri oluşturulur. Amacı gerçekleştirecek yeterli mal olmazsa tesis kurulamaz. Bu durum mahkemeye bırakılır; mahkemece ya vakıf kurulmamış sayılır veyahut da mal başka vakfa devredilir¹⁴⁰.

Tesislerin (vakıfların) senedinde vakfedilen mal bir tarla veya bir arazi ise hudutları aynen vakfiyelerde olduğu gibi yazılmaktadır. Bunun yanında tapu senedindeki bilgiler de belirtilmektedir. Rıfat Çuhadaroğlu’nun kurmuş olduğu Çuhadaroğlu Tesis (Vakfı)(Kastamonu-1964-?)¹⁴¹ senedinden buna örnek verebiliriz. Rıfat Çuhadaroğlu tesis senedinde şöyle demektedir:

“Müstakillen maliki bulunduğum Kastamonu Vilayeti’ne bağlı Nefsigöl Köyü’nün Harkaltı mevkiinde kain ve tapunun cilt 8 ve Şubat/941 tarih ve 36 numarasında uhdemde kayıtlı tarafları şarken Akbaşoğlu Lutfi Çavuş tarlası, şimalen hark, garben Seyitoğlu Galip tarlası cenuben tarik-i amm ile çevrili tapuda 1838 M. M. olarak gösterilen ve kenarında 30 kadar elma ağacı bulunan tarlamı ve bu tarlaman gelirlerini... yazılı şartlar dairesinde tahsis etmek suretiyle (Çuhadaroğlu Tesis) adıyla hükmi şahsiyeti haiz bir tesis vücuda getirdim.” Görüldüğü gibi burada elma ağaçlarının sayısına ve

¹³⁵ Köprülü, Bülent, **a. g. e.**, s. 5. Fakat İslam hukukuna ait fetvalarda bu geçerli değildir. Yani Osmanlı Devleti’nde başkasına verilen borç, geri alınmadan vakfedilemez. Bkz: Çağatay, **a. g. m.**, s. 54.

¹³⁶ Berki, Şakir, “İmparatorluk ve Cumhuriyet Vakıf...,” s. 73.

¹³⁷ Berki, Şakir, “İmparatorluk ve Cumhuriyet Vakıf...,” s. 76.

¹³⁸ Sabancı, **a. g. m.**, s. 25.

¹³⁹ Kobak, “Tesis”, S. 38, s. 1131-1132; Şener, **a. g. m.**, s. 4.

¹⁴⁰ Şener, **a. g. m.**, s. 4.

¹⁴¹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 15.

tarlının neresinde olduğuna kadar her şey söylenmiş olduğu gibi, diğer tesis senetlerinde de bunlar en ince ayrıntısına kadar belirtilmiştir. Bazı tesisler vâkıflar vakfettikleri gayrimenkul malların mülklerinin kendilerinden kalması şartıyla sadece gelirlerini vakfetmişlerdir.

Bununla beraber 1966 yılında İstanbul'da kurulmuş olan Türk Loydu Tesisi (Vakfı)(İstanbul-1966-1966)¹⁴², “Tesis, bir malın muayyen bir maksada tahsisidir.” maddesine göre tesis sayılamaz çünkü bu tesisin kuruluşunda belirli bir maldan söz edilmemektedir. Tesis senedinin 3. bölümünün B fıkrasında tesisin gelirleri sayılmaktadır. Bunlar, her nevi hizmet karşılığı ücretler, harç masrafları, yayın gelirleri, iştiraklerden neşet eden gelirler, menkul ve gayrimenkul mallarla hakların gelirleri, her çeşit bağış ve yardımlar ve sair gelirlerdir. “Menkul ve gayrimenkul mallarla hakların gelirleri” demekle neyin kastedildiği anlaşılamamaktadır. Ortada tapu siciline kayıtlı numara ve belge de yoktur. Bu tesis bir dernek olabilir. Fakat bu tesis yine de mahkeme tarafından tescil edilmiştir.

e. Tesislerin (Vakıfların) Tescili

Tesis senetleri, noter tarafından onaylandıktan sonra mahkemede sicile kaydedilir. Bu işleme tescil denir. Vakfeden yaşamıyorsa mirasçılardan birisi tesisin (vakfın) tescili için başvurabilir¹⁴³. Vasiyet yolu ile kütüphanesini vakfeden Hakkı Tarık Us'un vasiyetinin 2. maddesinde “Bu tesisin tescilini sağ iken kendim yapmak ve idaresini kendi üzerime almak başlıca arzumdur, ölümümden sonra tescil ve idaresini de, erkekleri bunların da yaşlıları ve yaşlılarından en reşitleri en layıkları tercih edilmek üzere kendi soyumuzdan gelip (Us) adını Us yolu ile taşımak kanuni hakkına sahip olana veriyorum” denmektedir.

¹⁴² K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 66.

¹⁴³ Sabancı, **a. g. m.**, s. 27.

“Tesisin mahkeme siciline kaydı, tesis senedi müeddasına ve tesisi teftiş kendisine ait olan makamın talimatına göre icra olunur.¹⁴⁴” Mahkeme dilekçe, tesis senedi ve tapu belgesi üzerinde inceleme yaparak tesisin tesciline karar verir. Bu tescilde sırasıyla tesis, vakfolunan mal, tesisin gayesi, tesis yapanın şartları, idare uzuvları ve tesisin merkezi ve olabilecek değişiklikler tesis tescil ve mahkeme özel sicil defterine kaydolunur¹⁴⁵. “Bu kayıt tesisi idare edeceklerin isimlerini gösterir.¹⁴⁶” Tesis, tescil olunduktan sonra tesis hükmi şahsiyeti(tüzelkişilik) vücuda gelir¹⁴⁷. Tesis olacak gayrimenkul malların başkasına intikalini önlemek için tesis namına Tapu’ya da tescil ettirilmesi gerekmektedir¹⁴⁸. Ve tescil yapan hakimın yazısı üzerine, gayrimenkul tesislerin tapuda vakfı namına kaydı yapılır¹⁴⁹.

Vakıflar Genel Müdürlüğü tesisi, merkezi sicile kaydeder ve sicile kaydedilen tesis resmi gazete ile ilan edilir¹⁵⁰. Tesis, sicile kaydedilip teşkilatı tamamlandıktan sonra faaliyete geçebilir.

Nuriye Cangeldi Tesis (Vakfı)(İstanbul-1943-1946)¹⁵¹, 8 Şubat 1943 noter tarihli senetle kurulmuştur. Vâkife notere senedini onaylattıktan sonra mahkemeye bir dilekçe vererek tesisinin tescilini istemiştir. Dilekçeyi kendisinin verdiğini 23/11/945 tarihli dava kayıtlarındaki “Karar: Nuriye Cangeldi imzasile verilen dilekçede...” ibaresinden anlıyoruz¹⁵².

Mahkemeye verilen dilekçeden sonra yapılan davada tesis tescil edilmektedir. Mahkeme ilamlarının sonunda ise karar ve tescil tarihleri yazılmaktadır. Diğerlerinde olduğu gibi Haşim Çıkrıkçı(Konya-1946-1946)’nın kurduğu tesisin tescil davasının ilam örneğinin sonunda “İdare Meclisi’nce verilen 13/8/946 gün ve 649/623 sayılı kararı uyarınca kütüğe aynen kayıt ve tescil edilmiştir. 21/8/946” ibaresi bulunmaktadır¹⁵³.

¹⁴⁴ Medeni Kanun, Madde-74, Bkz: Ek-2.

¹⁴⁵ Sabancı, **a. g. m.**, s. 27.

¹⁴⁶ Medeni Kanun, Madde-74, Bkz: Ek-2.

¹⁴⁷ Berki, Ali Himmet **a. g. e.**, s. 31.

¹⁴⁸ Berki, Şakir, “İmparatorluk ve Cumhuriyet Vakıf...”, s. 73; Şener, **a. g. m.**, s. 4.

¹⁴⁹ Berki, Ali Himmet, “Medeni Kanunda Tesis(Vakıf)”, s. 117.

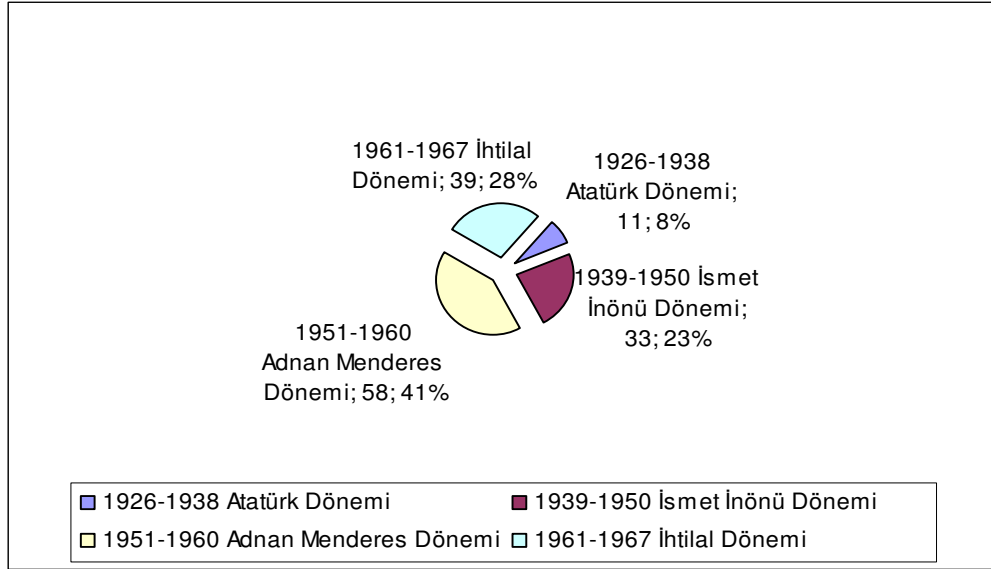
¹⁵⁰ Sabancı, **a. g. m.**, s. 27.

¹⁵¹ K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 20.

¹⁵² Nuriye Cangeldi Tesis (Vakfı) ilam örneği, K. T. D. B. A. Defter No: 1993, Sıra No: 23.

¹⁵³ K. T. D. B. A. Defter No: 1993, Sıra No: 50.

Grafik-1: Tesislerin (Vakıfların) Tescil Yıllarına Göre Dağılımı:

Toplam 144 adet tesisin (vakfın) tescil tarihi bilinmektedir. Bunlardan bir tanesi; 1967 yılında bir tanesi 1968 yılında ve bir tanesi ise 1976 yılında tescil edilmiştir. Diğer tesislerin tescil yıllarının oranları Grafik-1'deki gibidir.

Bu grafiğe göre; Atatürk Dönemi olan 1926-1938 yılları arasında tescil edilen tesis sayısı 11'dir ve diğerlerine oranı %8'dir. Fakat tesis senetlerinin tarihlerine bakıldığında bu sayının ve oranın arttığı görülmektedir. Yani 1926-1967 yılları arasında yapılan tesis senedi sayısı 18 ve oranı ise %11'dir.

1939-1950 İsmet İnönü döneminde tescil edilen tesislerin sayısı 33 ve genele oranı ise %23'tür. Halbuki tesis senetlerinin tarihlerine göre bu sayı ve oran düşüktür. Çünkü bu dönemde tesis senetlerinin tarihlerine göre yapılan sınıflamada bu dönemde yapılan tesis senetlerinin 40 tane olduğu görülmektedir. Bu sayının genele oranı ise %24'tür.

1951-1960 yılları arasındaki dönemi kapsayan Adnan Menderes Dönemi'nde tescil edilen tesis sayısı 58 ve oranı ise %41'dir. Tesis senetlerinin yapılış tarihlerine göre bu oran ve sayı yine düşük

görülmektedir. Bu dönemde yapılan tesis senetleri 65 tanedir ve genele oranı ise %39'dur.

İhtilal Dönemi olarak adlandırdığımız 1961-1967 yılları arasındaki dönemde ise %28'lik oranla 39 tane tesisin tesciliyle bunlara hükmi şahsiyet kazandırılmıştır. Ve tesis senetlerinin tarihlerine bakıldığında bu dönemde yapılan tesis senedi 44 tanedir ve oranı %26'dır.

Bu karşılaştırmada tesis senetlerinin tarihine göre 167 tesisin, tescil tarihlerine göre ise 144 tane tesisin değerlendirilmiş olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Yine de iki halde de en çok tesis senedi Adnan Menderes Dönemi'nde yani 1951-1960 yılları arasında hazırlanmış; en çok tescil işleminin yapıldığı dönem de yine bu dönem olmuştur¹⁵⁴.

f. Tesislerin (Vakıfların) Teşkilatı

Tesisler (Vakıflar), hükmî bir şahsiyete sahiptir. Bu şahsiyeti temsil için mesul bir veya birkaç değişik şahıs gerekmektedir. Bu temsil görevini kurulan tesisin teşkilatı sağlamaktadır. Bir tesisin teşkilatını, idare uzvu, teftiş makamı¹⁵⁵, bazı hakları olan nazırlar¹⁵⁶ oluşturmaktadır. Meydana getirilen tesis, eski hukuka göre mütevellî, Medeni Kanun'a göre idare uzvu veya idare heyeti ile yönetilir¹⁵⁷. Medeni kanun hükmünce tesisin idare uzvu bir şahsa ait olabileceği gibi birçok şahsa da ait olabilir. Birçok şahsa ait olacağı zaman bunların beraber mi yoksa tek başına mı hareket edecekleri meselesi ortaya çıkar. Kanun bu durumu açıklamamıştır. Fakat evvelki vakıf hükümlerinden meseleyi izah mümkündür. Tesis yapan bu duruma nazaran şartlar öne sürmüşse ona göre hareket edilir. Eğer tesis yapan bu duruma aydınlık

¹⁵⁴ Karşılaştırma için bkz: Ek-6.

¹⁵⁵ Madde: 76: "Tesis senedinde tesisin uzuvları ve suret-i idaresi gösterilir. Bunlar kafi derecede gösterilememiş olursa tesisi teftiş kendisine ait olan makam tarafından lazım gelen tedbirler yapılır." Bkz: Ek-2.

¹⁵⁶ Berki, Ali Himmet, "Medeni Kanunda Tesis(Vakıf)", s. 118.

¹⁵⁷ Vakıflardaki mütevellîlik görevi Medeni Kanun'da idare uzvu veya idare heyeti şeklinde belirtilmiştir. "Madde: 76: Tesis senedinde tesisin uzuvları ve suret-i idaresi gösterilir. Bunlar kafi derecede gösterilememiş olursa tesisi teftiş kendisine ait olan makam tarafından lazım gelen tedbirler yapılır." Bkz: Ek-2.

getirmediyse beraber hareket etmeleri gerekir. İhtilaf halinde teftiş makamının emir ve talimatları dairesinde hareket ederler¹⁵⁸. Buradaki idare uzvunun erkek ya da kadın olması eski vakıflar hukukunda olduğu gibi fark etmez. Yani kadın da erkek gibi idare uzvunda görev yapabilir¹⁵⁹.

Bir hükmi şahıs, idare uzvu olarak tayin edilemez çünkü hükmi şahıs da zaten kendileri idareye muhtaçtır¹⁶⁰. Mütevelliliği kabul edip etmemek tamamen tayin edilen kişinin seçimidir. Kabul etmezlerse yerlerine mahkeme tarafından müteveli tayin edilir¹⁶¹.

Teşkilat uzuvları yalnız idare uzvundan ibaret değildir. Teşkilat uzuvlarını şu şekilde gruplandırabiliriz:

1. İdare edenler ve teftiş makamı¹⁶²,
2. Bazı salahiyeti haiz meşrut nazırlar.

Bunların tesisi nasıl idare edecekleri vâkıf tarafından tesis senedinde belirtilir; belirtilmemişse teftiş makamı gerekli talimatı verir. Eğer vâkıf idare uzvunu seçmemişse bunu yine teftiş makamı belirler. Nazırlar, idareye karışmazlar; yalnız idarenin vakıf şartlarına ve kanuna uyup uymadığını kontrol ederler ve uygunsuzluk durumunda teftiş makamını bilgilendirirler¹⁶³. Bu makam, tesis senedindeki hükümlerin yerine getirilip getirilmediğini, tesis mallarının gayeye uygun surette idare edilip edilmediğini denetler. Ayrıca teftiş makamı, her sene tesisin hesaplarını gelir ve giderlerini kontrol eder. Bir yolsuzluk görürse, idare heyetine ihtarda bulunur. Bir dahaki sene yine aynı yolsuzluk görülürse idare heyetinin değiştirilmesi için mahkemeye başvurabilirler. Yetkili asliye mahkemesi gerekli görürse idare heyetini veya idare uzvunu görevden uzaklaştırabilir. Uzaklaştırılan idare uzvu sadece o vakfa geri dönememekle kalmaz başka vakıflarda da bir daha görev

¹⁵⁸ Berki, Ali Himmet, “Medeni Kanunda Tesis(Vakıf)”, s. 117.

¹⁵⁹ Berki, Ali Himmet, “903 Sayılı Vakıflar Kanun ve Nizamnamesine Göre Vakıflar İdare Uzuvarının Vazife ve Mesuliyetleri”, **V. D.**, Ankara 1989, S. 10, s. 63.

¹⁶⁰ Ali Himmet Berki, “Vakıf Nasıl Yapılır? Şekli, Lüzumu, Ademi Lüzumu, İdaresi, Muteber Olan Olmayan Şartlar”, **V. D.**, Ankara 1989, S. 10, s. 68.

¹⁶¹ Berki, Ali Himmet, “Vakıf Nasıl Yapılır?...”, s. 69.

¹⁶² “Madde-77: Tesis; gayesine göre devlet, vilayet, belediye ve köyden hangisine taalluk ediyorsa onun teftişine tabidir. Teftiş makamı tesis mallarının gayesine muvafık surette sarfına nezaret eder. Teftiş makamı tesis mallarının gayesine muvafık surette sarfına nezaret eder.” Bkz: Ek: 2.

¹⁶³ Berki, Ali Himmet, “Medeni Kanunda Tesis II”, s. 181.

yapamaz¹⁶⁴. Tesisleri devletin teftiş etmesi bazen teftiş makamlarından başka İcra Vekilleri Heyeti ile de olabilir¹⁶⁵.

1926 Medeni Kanunun 77. maddesiyle, “Bir tesis, gayesine göre devlet, vilayet, belediye ve köyden hangisiyle alakalı ise onun teftişine tabidir.” hükmü getirilmiştir. Yani şehre su getirmek isteyen bir tesis belediyenin denetimi altında olacaktır¹⁶⁶. Buna örnek olarak İsmail Helvacıoğlu Tesis (Vakfı)(Konya-1966-?)¹⁶⁷’ni gösterebiliriz. Karma dini Tesis (Vakfı) grubuna giren bu Tesis (Vakfı)nın 6. maddesinde “...Tesisin teftiş makamı olarak Medeni Kanun’un 77. maddesi gereğince Konya Belediyesi tayin edilmiştir.” denilmektedir. Çuhadaroğlu Tesis (Vakfı)’nda(Kastamonu-1964-?)¹⁶⁸ vâkıf ise idare uzvunun kendisi ve karısı, ölümlerinden sonra ise zamanın köy muhtarı ve azaları olacağını söylemiştir. Ayrıca, Hacı Kılınç Mahallesi Tesis (Vakfı)(Kayseri-1957-1957)¹⁶⁹’nın teftiş makamı, tesisin senedine göre devlet adına Kayseri Milli Eğitim Müdürü’dür. Ayrıca İstanbul Üniversitesi Maliye Enstitüsü Tesis (Vakfı)(İstanbul-1964-?)¹⁷⁰’nın teftiş makamı tesisin senedinde belirtildiği üzere Milli Eğitim Bakanı’dır.

Doğan Sigorta A. Ş. Memur ve Müstahdemleri Yardım ve Emekli Sandığı Tesis Senedi(İstanbul-1954-1954)¹⁷¹’nde tesisin Umumi Heyet, İdare Heyeti ve Murakabe Heyeti olmak üzere üç tane uzvu belirtilmiştir. Bunların ayrı ayrı görevleri tesis senedinde bildirilmektedir.

Bununla beraber, Medeni Kanun’un 78. maddesine göre “İcra vekilleri heyeti, teftiş makamının teklifi üzerine tesisin idare heyetinin tahrirî mütalaasını aldıktan sonra mallarını muhafaza veya gayesini idame için katı

¹⁶⁴ Berki, Ali Himmet, “903 Sayılı Vakıflar Kanun...”, s. 65.

¹⁶⁵ Âfet Kobak, “Tesis”, **Çorumlu Dergisi**, Çorum 1943, S. 39, s. 17.

¹⁶⁶ Ali Himmet Berki şöyle demektedir: Medeni Kanuna tevfikân yapılan beş-on vakıf hiçbir taraftan murakabe(kontrol) olunmamaktadır. Böyle giderse bu vakıflar yok olmaya mahkumdur.”Berki, Ali Himmet, “Medeni Kanunda Tesis II”, s. 181.

¹⁶⁷ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 182.

¹⁶⁸ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 15.

¹⁶⁹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 422.

¹⁷⁰ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 305.

¹⁷¹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 412.

ihtiyaç bulunduğu halde teşkilatını tebdil edebilir.¹⁷²” Böyle bir durum söz konusu olduğunda teftiş makamının isteği üzerine tesisin idare heyetinin fikrini aldıktan sonra mallarını korumak ve gayesini idame ettirebilmek için yeni aşlarla tazelemek gibi bir düşünceyle teşkilatını değiştirebilmektedir.

Medeni Kanun’un 80. maddesine göre Aile Tesisleri (Vakıfları) ve Diyanî Tesisler (Vakıflar) teftişe tabi değildir¹⁷³. Bu durum 903 sayılı kanunun çıkışına yani 1967 yılına kadar çok defa değiştirilmiştir.

g. Tesislerin (Vakıfların) Tahsisi

Tesisin geliri amacını karşılamıyorsa, Medeni Kanun’un 76. maddesi gereğince, vâkıfın itirazı olmadıkça ve tesis senedinde aykırı bir hüküm bulunmadıkça tesisin malları teftiş makamı tarafından amacı aynı olan başka bir tesise tahsis olunur¹⁷⁴. Medeni Kanun, vâkıf hayattaysa ona danışılmasına karar vermiş; fakat vâkıf hayatta değilse varislerine söz hakkı tanımamıştır¹⁷⁵.

Tesisler (Vakıflar) arasında amacı, öğrencilere çalışmaya başladıklarında geri ödenmek üzere faizsiz burs vermek olan Süleyman Faik Özkan Tesis (Vakfı), Milli Eğitim Vakfı’na devredilmiştir¹⁷⁶.

h. Tesislerin (Vakıfların) Amacının Değiştirilmesi

Vâkıf, vakıf kurarken çoğu kez zamanının şartlarına göre düşünür. Yangın, deprem, savaş, ekonomik zayıflık gibi olaylarla şartlar değişince

¹⁷² Medeni Kanun Maddeleri için bkz: Ek-2.

¹⁷³ Madde-80: Hukuk-ı âmme ahkâmı mahfuz kalmak üzere aile tesisleri ve ibadete müteallik bir hizmetin ifası için münhasıran diyani olan tesisler teftiş ve murakabeye tabi değildir. Mezkur tesislerin hukuk-ı hususiyeye müteallik ihtilaflarının merci-i halli, mahkemedir.

¹⁷⁴ Medeni Kanun, Madde-76: “...Tesis, gayesine göre teşkil etmek mümkün olamazsa tesis eden itiraz etmedikçe ve tesis senedinde hilafına sarıh bir hüküm bulunmadıkça tesisin malları teftiş makamı tarafından mümkün mertebe gayeye aynı olan diğer bir tesise tahsis ve teslim olunur.”

¹⁷⁵ Berki, Ali Himmet, “Medeni Kanunda Tesis(Vakıf)”, s. 119.

¹⁷⁶ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 152.

vâkıfın koyduğu şartlar yerine getirilemeyeceğinden bazen bu şartların değiştirilmesi gerekebilir. Medeni Kanun'un 79. maddesi bununla ilgilidir¹⁷⁷. 79. madde ile tesis yapanın amacıyla tesisin mahiyeti arasında farklar varsa amaç değiştirilebilir¹⁷⁸. Eğer vâkıf bu durumda ne yapılacağını tesis senedinde bildirmişse o zaman bu maddelerin uygulanmasına gerek kalmaz¹⁷⁹. Fakat vâkıfın senette belirtmiş olduğu beyanı şartlara uygun değilse yine maddelerin tatbiki söz konusu olur. Mesela, iki binalı bir vakıf okulunun bir binası yangında telef olmuşsa ve bu vakıfta okutulması şart koşulmuş öğrenci sayısının azaltılması gerekiyorsa, bakılır, eğer vâkıf tesis senedine bu konuyla ilgili bir hüküm koyduysa onunla hükmedilir; koymadıysa, öğrenci sayısı, maddeler gereğince mahkeme tarafından değiştirilebilir. Ayrıca tesis amacıyla yapılacak değişiklik yine noter tarafından onaylatılacak bir ek tesis senedi ile olmaktadır¹⁸⁰.

İsmail Helvacıoğlu Tesis (Vakfı)(Konya-1966-?)¹⁸¹ tesis senedindeki 9. madde buna örnek olabilir: "Tesis idare heyeti ve teftiş makamı tesisin gayesini değiştiremez ancak Medeni Kanunun 78 ve 79. maddelerin hükmü mahfuzdur."

Ayrıca Florence Nightingale Hemşire Mektepleri ve Hastaneleri Tesis (Vakfı)(İstanbul-1956-?)¹⁸²'nin tesis senedinin 25. maddesinde "İşbu tesis senedinde herhangi bir değişiklik yapılması Türk Medeni Kanunu hükümlerine tabidir." diye şart koşulmuş bu şartla da her türlü değişiklik Medeni Kanun'a bırakılmıştır.

Bununla beraber sadece değişiklik söz konusu değildir. Bazı tesislerde, vâkıf veya vâkıfe yani tesis yapan kişi koymak istediği şartı

¹⁷⁷ Medeni Kanun, Madde-79: Tesisteki gayenin mahiyet ve şümülü tesis ile tesis edenin arzusu arasındaki tevafuku açıktan açığa izale edecek derecede tebeddül etmiş olursa icra vekilleri heyeti; teftiş makamının teklifi üzerine tesisin idare heyetinin tahrirî mütalaasını aldıktan sonra, gayesini tebdil edebilir. Tesisin gayesini telikeye koyan vezaif ve şeraitin ilga veya tebdili dahi aynı ahkama tabidir.

¹⁷⁸ Şakir Berki'ye göre, gayenin değiştirilmesi sakıncalıdır çünkü bu durum vakıf yapma eğilimini zayıflatır veya yok edebilir. Bunun yerine idare değişmeli veyahut da vakıf zabtedilerek mazbut hale getirilmelidir. Bkz: Şakir Berki, "Türkiye'de...", s. 11.

¹⁷⁹ Ali Himmet Berki, "Medeni Kanunda Tesis II", s. 183.

¹⁸⁰ Sabancı, a. g. m., s. 26.

¹⁸¹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 182.

¹⁸² K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 24.

unutmuş olabilir. Bunun için tekrar noter onaylı bir tesis senedi düzenlenir. Bu senette vâkıf ilk düzenlenen senede ek olmasını istediğini belirtip dâhil etmek istediği şartı söyleyerek notere onaylatır. Açılan davada bu tesis senedi diğerine ek olarak tescil edilir. Nuriye Cangeldi Tesisi (Vakfı)(İstanbul-1943-1946) tesis senedinde vâkıfe “...sehven(yanlışlıkla) ve zuhûlen(unutarak) derc etmemiş olduğum...” şeklinde başlayan şartını 1944 yılında notere onaylattığı tesis senedinde belirtmiş ve bu madde tesisin şartlarına, 1945 yılında mahkemece tescil edilerek eklenmiştir¹⁸³.

Mustafa Işık Tesisi (Vakfı)(Konya-1947-1949)¹⁸⁴’nın 16 Mayıs 1963 tarihindeki mahkeme kararıyla amacı değiştirilmiştir¹⁸⁵. Buna göre Mustafa Işık, 24 Şubat 1947 tarihli tesis senediyle Konya Memleket Hastanesi’nin su sarfiyatına harcanmak üzere kurulan bu tesisin, akarı(gelir getiren mülkü) olan dükkanın eski ve ahşap olması hasebiyle kirasının az olmasını ve vakfın bu şekilde uzun yaşamayacağını göz önünde bulundurarak, bu dükkanın mülkiyet hakkını genel merkezi Konya’da bulunan ve Darülaceze inşaatı ile uğraşan cemiyet-i hayriyeye vermek istemiştir. Bu cemiyet bu dükkan yerine beş katlı bir bina yapacak ve bu dükkan yerine verilecek dükkanın kirasını da yine Konya Memleket Hastanesi’ne verecektir.

i. Tesislere (Vakıflara) İtiraz

Medeni Kanun’un 75. maddesiyle tesis edenin mirasçıları ve alacaklıları tarafından tesise itiraz olunabilir¹⁸⁶. Aynı zamanda tesis eden de tesise itiraz edebilir veya vazgeçebilir. Vazgeçme tesis vücut bulmadan olabilir¹⁸⁷.

Salih Keramet Bey’in kurduğu Şair Nigar adlı tesis kurulurken vâkıf notere giderken, varisleri bulunan zevcesi ve kızları Hatice Nigar Hanımlar ve

¹⁸³ Nuriye Cangeldi tarafından yapılan tesi senedine ek ilâm, Defter No: 1993, Sıra No: 22.

¹⁸⁴ K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 29.

¹⁸⁵ K. T. D. B. A. Defter No: 2141, sıra no: 178. Bu mahkeme kararını görmek için Ek-8.

¹⁸⁶ Medeni Kanun, Madde-75: “Hibede olduğu gibi tesis edenin varisleri ve alacaklıları tarafından tesise itiraz olunabilir.”

¹⁸⁷ Kobak, “Tesis”, S. 39, s. 17-18.

kardeşleri İhsan Bey, Nigar Münir ve Salih Feridun Beylerle gelmiştir. Bu kişiler Salih Keramet Bey'in yapmış olduğu bu tesisi tanımışlardır ve Kanun'un 75. maddesi gereği itiraz haklarını hükümsüz bıraktıklarını söylemişlerdir¹⁸⁸. Aynı şekilde Mustafa Işık Tesis (Vakfı)(Konya-1947-1949)'nda da Mustafa Işık'ın eşi Fatma ve çocukları İsmail, Osman ve Ayşe de bu vakfa itirazları olmadığını hem tesis senedine attıkları imza ile hem de 15 Mayıs 1947 tarihinde yapılan mahkeme huzurunda ifadeleri ile belirtmişlerdir¹⁸⁹. Bundan başka Hüseyin Hasip Bey(İstanbul-1927-1927)'in kurmuş olduğu tesisin tesis senedinde vâkıfın eşi Hayriye Hanım "Hüseyin Hasip Bey'in zevcesi Hayriye Hanım dahi zevci tarafından Daruşşafaka lehine yapılan işbu tesise muvafakat ve kanunen haiz bulunduğum hak itirazımı iskat eyledim." demekle itiraz hakkından vazgeçmiştir¹⁹⁰.

4. Tesislerin (Vakıfların) Kapanması(Feshedilmesi, Tasfiyesi, Terkîn Edilmesi)

Tesisin kapanması Medeni Kanun'a göre olur. Tesis, gayesini tatbik edemeyecek hale gelirse; alacaklılar ve mirasçılar haklı bulunursa; amacı kanuna ve adaba aykırı bulunursa teftiş makamının talebi üzerine mahkeme tarafından fesholunabilir yani kapatılabilir¹⁹¹. Medeni Kanun'un 80. maddesine göre "Gayesi gayr-i kabil-i husul bir hale gelen tesis, kendiliğinden münfesihi olur." Ve yine aynı maddeye göre "Gayesi kanuna veyahut adab-ı umumiyyeye muhalif olduğu takdirde tesis, hakim tarafından fesholunur." Ayrıca Medeni Kanun'un 81. maddesine göre tesisin feshini her alakadar veya teftiş makamı isteyebilir. Mahkemece fesholunan tesisin kayıttan silinmesi için gerekli yerlere haber verilir¹⁹².

¹⁸⁸ K. T. D. B. A. Defter No: 620 Sayı no: 8.

¹⁸⁹ K. T. D. B. A. Defter No: 620 Sayı no: 29.

¹⁹⁰ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya no: 397.

¹⁹¹ Kobak, "Tesis", S. 39, s. 19.

¹⁹² "Madde-81: Tesisin feshini, teftiş makamı veya her alakadar talep edebilir. Fesih, terkin-i kayıt için memurine tebliğ olunur."

Bunun olabileceğini düşünen vâkıflar senetlerine madde ekleyerek bu durumda ne yapılmasını istediklerini beyan etmişlerdir. Buna Türk-Ermeni Okulları Öğretmenleri Yardımlaşma Tesis (Vakfı)'nın 23. maddesi gösterilebilir. Bu madde “Tesisin hükmi şahsiyeti herhangi bir sebeple sona erdiği, fesholunduğu veya feshedildiği takdirde tasfiyesi Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Kilisesi ve Hastanesi Vakfı mütevelli heyeti tarafından ve kendi azaları meyanından seçilen üç kişilik bir tasfiye heyeti marifetiyle yapılır. Bu heyet tesisin menkullerle nakit mevdudunu... bu tesisin amacı için sarfedilmek üzere Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Kilisesi ve hastanesi Vakfı'na devreder.” şeklindedir.

Yalnız bu maddede ve senedin diğer kısımlarında Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Kilisesi ve Hastanesi'ne devredilemeyecek bir durumda ne yapılması gerektiği yazılmamış ve şart konulmamıştır. İşte bu durumda Vakıflar Müdürlüğü devreye girer ve tesisin mallarının nereye tasfiye edileceğine karar verir.

İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Çocuk Hastalıkları ve Bakımı Kliniğine Yardım Tesis (Vakfı)(İstanbul-1963-1963)¹⁹³,nın tesis senedinin 9. maddesi buna örnek olarak verilebilir. Sözü geçen bu maddede “Herhangi bir sebep ve suretle tesis feshedilir veya münfesi olursa tesisin varlığı Daruşşafaka'ya intikal eder.” denmektedir.

Doğan Sigorta A. Ş. Memur ve Müstahdemleri Yardım ve Emekli Sandığı Tesis (Vakfı)(İstanbul-1954-1954) tesis senedinde, tesisin fesih ve tasfiyesi maddesinde, tesisin feshine dörtte üç çoğunlukla umumi heyetin karar vereceği; fesihten sonra kalan paranın tesisten faydalananlara dağıtılacağı söylenmektedir¹⁹⁴.

Profesör Tahir Taner Tesis (Vakfı)(İstanbul-1948-1948) tesis senedinde ise, tesisin herhangi bir durumda feshedilirse gelirlerinin Daruşşafaka'ya devredileceği söylenmiştir¹⁹⁵.

¹⁹³ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 294.

¹⁹⁴ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 412.

¹⁹⁵ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 290.

Terkîn olunan tesislerin dosya ve defterlerde saklı evrakının üzerine terkîn yazısı yazılarak terkîn edildiği gösterilmektedir. Bunlardan Süleyman Faik Özkan Tesis (Vakfı), 18 Aralık 1991 tarihinde Asliye Hukuk Mahkemesi kararıyla Terkîn olunmuştur yani kayıttan silinmiştir¹⁹⁶. Terkîn edilen bir başka Tesis (Vakfı) ise Hanım Özşerbetçi'nin Tesis (Vakfı)dır. Ölümüne bağlı tesis senedi örneğinin üzerinde şöyle yazmaktadır: “Bu vakıf Kayseri Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 30-11-1995 gün E: 1995/246 ve K: 1995/852 sayılı ve Vakıflar Meclisi'nin 27-11-1996 gün ve 1153/1171 sayılı karar ile Terkîn edilmiştir.”¹⁹⁷

Günümüzde tesislerin %63'ü yani 169'i faal bir durumdadır. 33 tanesi yani %16'sı Terkîn edilmiş yani kayıttan silinmiştir. Ve 3 tane tesisin ise ne durumda olduğu belli değildir. Bunların da diğerlerine oranı %1'dir.

¹⁹⁶ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 152.

¹⁹⁷ K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 26.

İKİNCİ BÖLÜM

1926-1967 YILLARI ARASINDA KURULAN TESİS VAKIFLARI'NIN SINIFLANDIRILMASI

Tarihçiler ve İslam hukukçuları vakıf çeşitlerini değişik şekillerde gruplandırmışlardır. Osmanlı Devleti zamanındaki vakıf çeşitlerinden bazıları Türkiye Cumhuriyeti zamanında, Türkiye Cumhuriyeti zamanındaki bazı vakıf çeşitleri de Osmanlı Devleti'nde yoktur¹⁹⁸. Mesela, mukataalı, icareteynli, icareteyn-i kadimeli vakıflar ve bunlardan olan eizze ve guzat vakıfları Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde yoktur¹⁹⁹. Osmanlı Dönemi'nde ise; İstihdam Edilenlere ve İşçilere Yardım vakıflarıyla Kamuya Yararlı Vakıflar mevcut değildir. Biz, konumuz münasebetiyle 1926–1967 yılları arasındaki tesislerin çeşitlerini incelemeye çalışacağız.

1926–1967 Cumhuriyet Dönemi tesisleri eskiden gelen mülhak ve mazbut tesisler ile aile bireylerine yapılacak yardımı amaçlayan aile tesisleri, dini amaçları taşıyan tesisler, amacı sadece tesisten yararlananlara ekonomik çıkar sağlamayı amaçlayan istihdam edilenlere ve işçilere yardım tesisleri ve gelirin en az yarısından fazlasını kamu görevi niteliğindeki işlerin yapılmasına bırakmayı amaçlayan kamuya yararlı tesisler olarak gruplandırılabilir. Kamuya yararlı vakıflar 1967'den sonra çıktığı için bu vakıfları konumuza dâhil etmiyoruz. Biz araştırmamızda tesisleri, bu bölümün ilk kısmını Medeni Kanun'a, ikinci kısmını ise Osmanlı Devleti'ndeki vakıflar ile uyuşan özellikler, bazı telif eserler ve tesis senetlerine göre sınıflandırmanın uygun olacağını ve daha iyi anlaşılacağını düşünerek, daha geniş bir sınıflandırma yapmaya çalıştık.

¹⁹⁸ Öztürk, *Menşei...*, s. 80.

¹⁹⁹ Öztürk, *Menşei...*, s. 116.

A. Kuruluş Şekillerine Göre Tesisler (Vakıflar)

1. Resmî Senet Yoluyla Kurulan Tesisler (Vakıflar)

Tesis, Medeni Kanun'un yazılı şekle tabi tuttuğu tasarruflardandır. Bu da tesisin resmi senetle veya resmi vasiyet yoluyla oluşur denmesinden anlaşılır. Bundan evvelki hukukumuzda hiçbir sözlü tasarruf bu bağlamda vakıf, yazılı şekle tabi olmamıştır²⁰⁰.

Medeni Kanunun 74. maddesinde görüleceği üzere tesis, resmi bir senetle vücut bulur²⁰¹. Kanuna göre resmi senet noterlikçe tanzim olunacak senettir. Noterin yanında yazılmayan senetler yeterli değildir. Kanunda resmi senet denince noterlikçe tanzim olunan senet anlaşılır²⁰². Tesis senedi birisi asıl, beşi suret olacak şekilde hazırlanır. Her bir senet tesisin kurucusu veya kurucu üyeleri tarafından imzalanır ve her bir sayfası noter tarafından onaylanır. Bu resmi tesis senedinin asıl nüshası noterlikte kalır; bir sureti tesiste, bir sureti mahkemede ve üç sureti ise Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde kalır²⁰³. Ayrıca tesis senedine fotoğraf yaptırılması mecburidir.

Vakfolunan mal ister menkul ister gayrimenkul olsun tesis, resmi senetle vücut bulur. Tesis senedi mahkeme siciline kaydolunduktan sonra vakfolunan mal gayrimenkulse tesis tapuda tescil olunur²⁰⁴.

Tesis senedinde tesis yapan şahıs, vakfettiği malın cins ve miktarını, gayrimenkul ise yer ve sınırlarını, nereye vakfedildiğini, tesisin gayesini, idare uzuvlarını tesisi hakkında başka istediği varsa onları açıklar. Daha sonra idare heyetinin bazı durumlarda nasıl hareket edeceklerini ve gayenin mümkün olmaması halinde neler yapacaklarını söyler. İdare heyeti açıklanmamışsa idare uzuvları teftiş makamı tarafından tayin olunur.

²⁰⁰ Berki, Ali Himmet, "Medeni Kanunda Tesis(Vakıf)", s. 114-115.

²⁰¹ Bülent Köprülü'ye göre, tesisler Medeni Kanun hükümlerine göre el yazısı ile(Madde 485) ve şifâhen(Madde 486-488) de olabilmektedir. Köprülü, Bülent, **a. g. e.**, s. 14. Fakat bize göre bu maddeler sadece vasiyet için geçerlidir resmi senetle tesis kurmak için geçerli değildir. Çünkü Madeni Kanun'un 73. maddesinde tesisin resmi senetle yapıldığı söylenmektedir. Resmi senet de noter huzurunda yazılıp onaylanan belge demektir.

²⁰² Berki, Ali Himmet, "Medeni Kanunda Tesis(Vakıf)", s.115.

²⁰³ Sabancı, **a. g. m.**, s. 26.

²⁰⁴ Berki, Ali Himmet, "Medeni Kanunda Tesis(Vakıf)", s. 116.

Tesis(vakıf) yapılırken ilk önce bir senet yapılması gerekmektedir. Vâkıf, notere yazdırdığı tesis senedini noter tarafından onaylatıp resmîyet kazandırır. Tesis senetlerinin bazılarının başlıkları yoktur tesis senetlerinin genelinin başlıklarında “Re’sen Tesis Senedi” yazılmıştır. Ayrıca diğer tesislerin senetlerinde “Tesis Senedi” ve “Hasibe, Mustafa ve Ahmet Küçükaşçılar Tesis Senedi”²⁰⁵ gibi özel isim kullanılarak yazılan başlıklar da kullanılmıştır. Bunun yanında Ahmet Ragıp Üzümcü(İzmir-1951-?)²⁰⁶ tesis senedinin başında diğerlerinden farklı olarak “Vakıf ve Tesis Senedi” yazmaktadır. Bazılarında ise değiştirme veya eklemeler yapılmak istenen tesis senetlerine ek olarak yapılan senetlerin başında Dr. Ali Mümtaz Gürsoy Okutma Tesis (Vakfı)(Ankara-1965-1965)²⁰⁷’nda olduğu gibi “Ek Resen Tesis Senedi” yazmaktadır. Afet Yolal Tesis (Vakfı)(İstanbul-1963-1963)²⁰⁸ tesis senedinde “Resen Tesis Sened-i Resmisi”, Ali Diler Aile Tesis (Vakfı)(İstanbul-1952-?)²⁰⁹ tesis senedinin başlığında ise “Resen Tesisname” yazmaktadır.

1926-1967 yılları arasında kurulan 202 adet tesisten 5 tanesinin nasıl kurulduğu bilinmemektedir. Grafik-2’de görüldüğü gibi bunların genele oranı %2’dir. Tesislerin 143 tanesi resmi tesis senedi yoluyla kurulmuştur. Bunların genele oranı ise yine aynı grafiğe göre %72’dir. Resmi tesis senediyle kurulan tesislerde vâkıflar, vakfedecekleri malları direk olarak vermişlerdir. Yani, mallarını vasiyet yoluyla kurulan tesisler gibi ölümüne bağlı olarak vakfetmemişlerdir. Daha değişik bir ifadeyle tesis senedi onaylanır onaylanmaz mahkemeye tescil için başvurulup tesisin mahkemece tescil edilmesiyle tesis kurulmuş olur.

506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun Geçici 20. Maddesine Tabi Personeler Yardım Tesisleri(Vakıfları) ile İstihdam Edilenler ve İşçilere Yardım

²⁰⁵ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 298, (Konya-1961-?).

²⁰⁶ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 151.

²⁰⁷ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 70.

²⁰⁸ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 368.

²⁰⁹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 161.

Tesisleri (Vakıfları) Resmi Tesis Senedi yoluyla kurulmuşlardır. Çünkü bunlar tüzel kişi sayılmaktadır ve tüzel kişilerin vasiyeti olamaz.

2. Resmi Vasiyet Yoluyla Kurulan Tesisler (Vakıflar)

“Medeni Kanunumuz, ölenlerin mirasları üzerine genel hükümler koymuş, bunun yanında da miras bırakabilecek bir malı olanları, sağlıklarında o malı kullanmak için nasıl serbest bırakmışsa, bu tasarruflarını kanunun bu genel hükümlerini kayıtlandıracak surette ölümlelerinden öteye kadar şümullendirebilmekte de kendilerini öyle serbest bırakmıştır.²¹⁰”

Tesisler (Vakıflar), resmi tesis senedi yolundan başka bir de resmi vasiyet²¹¹ yoluyla kurulmuşlardır. Bu tesislerde, vâkıflar vasiyetlerini notere onaylatmışlar; bu vasiyetler mahkeme tarafından tescil edilmiş ve vâkıflar öldüklerinde de yaptıkları tesisler faaliyete geçmiştir.

Medeni Kanun’a göre, vasiyet yoluyla tesis kurabilmek için 18 yaşın doldurulması gerekmez; 15 yaşının doldurulmasıyla resmi vasiyet senedi yoluyla tesis kurulabilir²¹². Çünkü kanun, 15 yaşını dolduran her vatandaşın mallarında istediği gibi tasarruf edebileceğini Madde 449’da belirtmiştir.

Bir kimsenin malını ölümüne bağlı olarak, hayır işlerine sarf edilmek ve bir müessese tarafından idare edilmesi suretiyle vakfeylese bu vasiyet yoluyla tesis olmuş olur²¹³. Kanuni şekle uygun olmayarak yapılan vasiyetin iptali talep olunabilir. Ayrıca vâkıf, ölmeden önce tesis kurmaktan vazgeçebilir veya tesisin şartlarını değiştirebilir²¹⁴. Hükmi şahıslar da tesis kurabilir. Fakat

²¹⁰ Hakkı Tarık Us’un resmi vasiyetnamesinden alınmıştır: K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 416.

²¹¹ Esat Şener’e göre tesis, vasiyetin her çeşidi ile olabilir. Resmi şekil şart değildir. Burada önemli olan tüzel kişiliğin oluşturulmuş olmasıdır. “Resmi vasiyet” deyimini Esat Şener’e göre tarif anlamında kullanılmıştır ve de aksi olması düşünülemez. Şener, **a. g. m.**, s. 2.

²¹² Köprülü, Bülent, **a. g. e.**, s. 7.

²¹³ Ali Himmet Berki, , s.117.

²¹⁴ Berki, Ali Himmet, “Medeni Kanunda Tesis(Vakıf)”, s. 117. Rucu işlemleri için bkz: Medeni Kanunun 489. ve 491. maddeleri.

ölümleri söz konusu olmadığından vasiyet yoluyla tesis kurmaları mümkün değildir²¹⁵.

Vasiyet hakkının kişi tarafından kullanılması gerekmektedir. Bu yüzden vasiyetname yapma yetkisi vekaletname ile bir başkasına devredilemez²¹⁶.

Hüseyin Hâtemi Türk Medeni Kanunu'nda ortak vasiyetnameye izin olmadığını söylemektedir²¹⁷. Fakat kurulan tesisler içerisinde bunun birçok örneği görülmektedir. Mesela Ömer Siydam - Dudu Siydam Tesis (Vakfı)(Çorum-1954-1954)²¹⁸ karı-kocanın vasiyetiyle oluşmuş bir Tesis (Vakfı)dır.

Grafik-2'de de görüldüğü gibi vasiyet yoluyla kurulan tesisler 54 tanedir ve bütün tesislere oranı %26'dır. Bunlardan 25 tanesinin başlığı "Resen Vasiyetname", "Resen Vasiyet Suretiyle Tesis Senedi" veya "Vasiyetname" veyahut da "Resen Vasiyet Senedi"dir. 31 tane vasiyet yoluyla kurulan tesis senedi ise "Tesis Senedi" başlığı altında yazılmış fakat vâkıflar mallarını metin içinde "ölüme bağlı olarak" vakfettiklerini açıklamışlardır. Bunun yanında bazıları ise "Tesis Senedi" başlığı altında yazılmış; metin içerisinde ise vâkıflar tesisleri vasiyet yoluyla kurduklarını belirtmişlerdir. Bu vâkıf veya vâkıfeler genellikle oturdukları evi bağışlamışlar ve ölene kadar kendilerinin oturacaklarını şart koşmuşlardır. Bunlardan bir tanesi Hacı Ömer Özdemir ve eşi Mevlüde Özdemir Tesis (Vakfı)(Kayseri-1948-1948)²¹⁹dir. Bu tesisin senedinin 1. maddesinde Hacı Ömer Özdemir "Ben ve ailem Mevlüde hayatta kaldığımız müddetçe sözü yukarıda geçen hanede eskisi gibi oturacağız..." demektedir.

Mehmet Remzi Yaleri Tesis (Vakfı)(İstanbul-1943-1945)²²⁰ tesis senedi "Resen Tesis Senedi" şeklinde yapılmış fakat senette vâkıf iki dükkan, bir ev ve bir değirmen binasını "...vasiyet yoluyla tesis suretiyle vakf ve tahsis

²¹⁵ Berki, Şakir, "İmparatorluk ve Cumhuriyet Vakıf...", s. 72.

²¹⁶ Sabancı, a. g. m., s. 26.

²¹⁷ Hüseyin Hâtemi, **Önceki ve Bugünkü Türk Hukuku'nda Vakıf Kurma Muamelesi**, Fakülteler Matbaası, İstanbul-1969, s. 162.

²¹⁸ K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 57.

²¹⁹ K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 37.

²²⁰ K. T. D. B. A. Defter No: 620, sıra no: 17.

eyledim.” diyerek vakfını vasiyetle yaptığını belirtmiştir. Aynı şekilde Ali Paşa kızı Zeynep Güzide Dilerman Tesis (Vakfı)(İstanbul-1943-1944)²²¹ tesis senedi suretiyle kurulmuş fakat vâkıfe bir köşk, bir bağ, bir kargir hane, 30.000 Türk Lirası ve ayrıca 1000 lirasıyla “...vasiyet suretiyle bir tesis...” yaptığını belirtmiştir. Bununla beraber Mehmet kızı Nuriye Cindiloğlu Tesis (Vakfı)(Çorum-1953-1954)²²² tesis senedi şeklinde kurulmuş fakat vâkıfe iki tarla ve bir evini “...ben ölünceye kadar bu gayrimenkul malların intifai(yararı, menfaati) benim kendimin bulunacaktır.” diyerek vakfetmiştir.

İbnü'l-Emin Mahmut Kemal Tesis (Vakfı)(İstanbul-1955-1963)²²³ vasiyetnamesine “Bismillahirrahmanirrahim” diyerek başlamıştır. Bununla beraber Hacı Zeliha Maraşlı Tesis (Vakfı)(İskenderun-1953-1953)²²⁴ vasiyetnamesi “Bismillahirrahmanirrahim” ve “Lailahe illallah Muhammeden Resulullah” şeklinde başlamaktadır.

Vasiyet yoluyla kurulan tesislerden en ilgi çekici olanlar Hakkı Tarık Us Tesis (Vakfı)(İstanbul-1955-1959)²²⁵ ve Süreyya Paşa Tesis (Vakfı)(İstanbul-1950-?)²²⁶’dır. 1923-1939 yılları arasında Giresun milletvekilliği yapmış ve yazar olan Hakkı Tarık Us, kütüphanesini vakfetmiştir²²⁷. Ve vasiyetnamesinin sonunda “...siyasi hayatımda kendim için ardı ardına en büyük haksızlığı İsmet İnönü’den gördüm.” demektedir.

Süreyya Paşa Vakfı ise, emekli general olan Süreyya İlmen adına, eşi Adalet İlmen’in yapmış olduğu bir tesistir. Adalet İlmen, eşinin adıyla kurduğu tesise, Süreyya Sineması adlı sinemayı ve gelirlerini, ardından da 3370 metre kare arsa ve üzerindeki tamamlanmamış binalarla, 11335 metre kare arsa ve üzerindeki gayrimenkulleri Gayrimenkul Emlak Sahipleri Derneği, Süreyya Paşa Köyü, Küçük Yalı Köyü, Yeni Karye Köyü ve

²²¹ K. T. D. B. A. Defter No: 620, sıra no: 13.

²²² K. T. D. B. A. Defter No: 620, sıra no: 53.

²²³ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 111.

²²⁴ K. T. D. B. A. Defter No: 620, sıra no: 49.

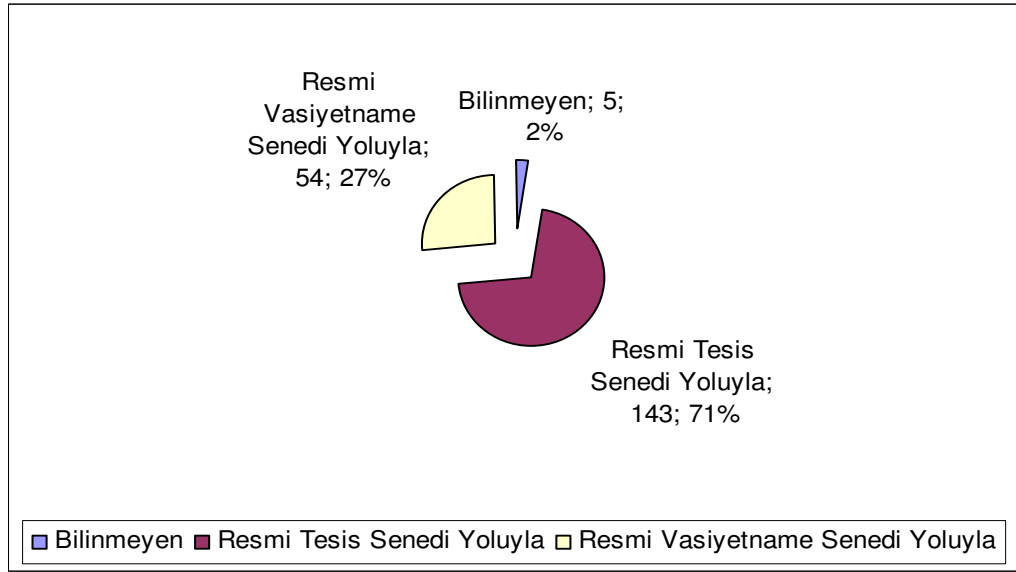
²²⁵ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 416.

²²⁶ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 31.

²²⁷ Şu anda Hakkı Tarık Us Kütüphanesi Kültür Bakanlığı’na bağlı Beyazıt Devlet Kütüphanesi içerisinde. Bkz. <http://www.baktabul.com/biyografi/24365-hakki-tarik-us-kimdir-hakki-tarik-us-hayati-biyografisi.html>, 02 Şubat 2009, 22:50.

Başbüyük Köyü'ne sarfedilmek üzere Maltepe Belediyesi'ne ve Daruşşafaka'ya vakfetmiştir.

Grafik-2: Tesislerin (Vakıfların) Kuruluş Şekillerine Göre Oranları:

B.Yönetim Biçimlerine Göre Tesisler (Vakıflar)

1. Mazbut Tesisler (Vakıflar)

Sözlük anlamıyla “mazbut” zabtedilmiş anlamına gelmektedir. Terim anlamıyla “Mazbut Vakıflar” “zabtedilmiş vakıflar” demektir. Yani bu vakıflar, ayrı birer tüzel kişiliğe sahip olmakla beraber doğrudan Evkaf İdareleri tarafından idare ve temsil olunan vakıflardır²²⁸. Cumhuriyet Dönemi'nde bu görev, Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir. 1926-1967 yılları arasında mazbut tesisler, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce yönetilmiş ve bu tesislerin bir bütün halindeki tüzelkişiliğini yine Vakıflar Genel Müdürlüğü temsil etmiştir²²⁹. Tesis senedinde idare uzvu belirtilmemişse, idare uzvu belirtilmiş fakat ölüm

²²⁸ Öztürk, Menşe'i..., s. 92.

²²⁹ Öztürk, Menşe'i..., s. 117.

veya başka bir sebeple iş göremez hale gelmişse tesis, mazbut vakıf haline gelir. Bir tesis, amacını gerçekleştiremeyecek hale gelirse bu tesis mazbut hale gelemez; Medeni Kanun'un 81. maddesi gereği, aynı amaçla kurulan başka bir vakfa tasfiye edilir.

1926 yılından önce kurulmuş olan vakıflar için 1926 yılı Medeni Kanunu'nda bir bilgi yer almamış; 05.06.1935 tarihli ve 2762 sayılı kanunla mazbut vakıflar şöyle tarif edilmiştir:

1926 yılından önce kurulmuş vakıflardan:

1. 1926 Medeni Kanun'dan önce zabtedilmiş vakıflar
2. Bu kanundan önce idaresi zabtedilmiş olan vakıflar
3. Mütevelliliği bir makama şart edilmiş olan vakıflar
4. Kanunen veya fiilen hayri bir hizmeti kalmamış olan vakıflar

5. Mütevelliliği, vakfedenlerin fer'ilerinden(akraba) başkalarına şart edilmiş olan vakıflar²³⁰, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce idare olunur. Bu vakıflara mazbut vakıflar denir.

Osmanlı Dönemi'nde ayrı ayrı tüzelkişiliğe sahip olan mazbut vakıflar, Cumhuriyet Devri'nde Medeni Kanunla beraber Vakıflar Genel Müdürlüğü şahsında tek bir tüzelkişilik altında toplanmıştır²³¹. Yani Medeni Kanun'dan önce kurulan mazbut vakıfların tüzelkişiliği son bulmamış sadece idaresi zabtolunmuştur. Medeni Kanun'dan sonra kurulan mazbut tesislerin ise; tüzelkişilikleri Vakıflar Genel Müdürlüğü şahsında tek bir tüzelkişilik haline getirilmiştir²³². Bir başka deyişle; Medeni Kanun'dan sonra kurulan tesisler, özel hukuk statüsünden çıkarılmış; bir kamu kuruluşu görünümünde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından bir idare tüzelkişisi olarak idare ve temsil edilir hale getirilmiştir. Özetle; Medeni Kanun'da ayrı ayrı mazbut tesisler tüzelkişiliğinden bahsedilmemiş; tesislerin hepsi bir kamu kuruluşu tüzelkişiliği sahibi olan Vakıflar Genel Müdürlüğü tüzelkişiliği altında toplanmıştır²³³.

²³⁰ **Düstur**, Tertip: 3, C. 16, s. 1294, 762 sayılı kanun.

²³¹ Öztürk, **Menşe'i...**, s. 95.

²³² Hâtemi, **Medeni Hukuk...**, C. 1, s. 435.

²³³ Öztürk, **Menşe'i...**, s. 96.

Bu durum, 2762 sayılı kanunun 12. maddesiyle 1935 yılında değişerek Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sattığı gayrimenkullerden elde edilen gelirler Vakıflar Genel Müdürlüğüne değil Müdürlüğün yönettiği mazbut vakıfların tüzelkişiliklerine ait olmuştur. Aynı kanunun 14. maddesi ile de yine bu gelirle alınan veya inşa ettirilen gayrimenkuller mazbut vakıfların tüzelkişiliklerine ait olmakta vakıf adına tescil ettirilmektedir.

Tesis senetlerinde vâkıf, neler vakfettiğini ve bunların ne gibi hayırlara sarf edilmesini istediğini söyledikten sonra bu işleri takip etmesi için seçtiği kişiyi yani mütevelliyi açıklar. Mazbut tesislerde vâkıf mütevellî olarak Vakıflar İdaresi'ni ve Vakıflar İdaresi'nini seçtiği kişiyi kendisinin de seçtiğini açıklar.

Mazbut tesisler 59 tanedir ve genele oranı Grafik-3'te de görüldüğü gibi %29'dur.

a. Mütevellisi Kalmayan Mazbut Tesisler (Vakıflar)

Bu vakıflar, tesis senedinde mütevellisi belirtilmiş fakat mütevellinin ölümüyle veya tevliyet görevini yapmak istememesiyle veyahut da batnen ba'de batnin mütevellî tayin edilen evlat veya akrabalarından kimse kalmazsa tevliyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün idaresine bırakılmış olan tesislerdir.

Mütevellisi kalmayan mazbut tesislerin sayısı 15'tir. Bunlar; Abdullah Şevki Çetintaş(Çorum-1955-1955)²³⁴, Emine İnanc(İstanbul-1955-?)²³⁵, Abbas kızı Emine Mendeş(Çorum-1954-1954)²³⁶, Mehmet Remzi Yaleryi(İstanbul-1943-1945)²³⁷, Mustafa Işık(Konya-1947-1949)²³⁸, Hacer Karamanlı(Çorum-1958-?)²³⁹, Hasan kızı Fatma Toprak(Zonguldak-1952-1952)²⁴⁰, İsmail kızı Reşide Karagöz(Çorum-1953-1954)²⁴¹, Ethem oğlu Hacı

²³⁴ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 198.

²³⁵ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 662.

²³⁶ K. T. D. B. A. Defter No: 620. Sıra No: 58.

²³⁷ K. T. D. B. A. Defter No: 620. Sıra No: 17.

²³⁸ K. T. D. B. A. Defter No: 620. Sıra No: 29.

²³⁹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 86.

²⁴⁰ K. T. D. B. A. Defter No: 620. Sıra No: 41.

Sami Gönenç(İstanbul-1949-1949)²⁴², Ali oğlu Mehmet Bozbaş(Gaziantep-1949-1952)²⁴³, Gül Hanım(İstanbul-1930-1930)²⁴⁴, Haşim Çıkrıkçı(Konya-1946-1946)²⁴⁵, Ali Rıza oğlu Halıcı Mehmet Gürkani(Isparta-1948-1949)²⁴⁶, Topaloğlu Mehmet Ağa(Bursa-1930-1930)²⁴⁷, Musa oğlu Hüseyin Efendi(Adapazarı-1932-1947)²⁴⁸ Tesisleri'dir.

Bu vakıflardan 4 tanesi önce kendilerini, ölümlerinden sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü'nü müteveli tayin etmiştir. Bunlar, Mehmet Gürkani, Reşide Karagöz, Fatma Toprak ve Hacer Karamanlı'dır. Topaloğlu Mehmet Ağa, Musa oğlu Hüseyin Efendi ve Abdullah Şevki Çetintaş üçüncü bir şahsiyeti bunların ölümleriyle de Vakıflar Genel Müdürlüğü'nü müteveli tayin etmiş; Haşim Çıkrıkçı ise tevliyet görevini önce Diyanet İşleri Reisliği'ne bu kurum ortadan kalktığına da Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne vermiştir. Diğerleri ise önce evlat ve akrabalarını bunlardan hiçbir kalmadığı zaman da Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün vakıflarına müteveli olmasını istemişlerdir.

b. İdaresi Zabtedilen Mazbut Tesisler (Vakıflar)

Bu vakıflarda vâkıf, tesis senedinde mütevellisini tayin etmiştir fakat müteveli kalmadığı durumda tesisin mütevellisinin kim olacağını belirtmemiştir. Bir tesisin mütevellisinin kalmadığı ve tesis senedinde de bu durumda ne yapılacağı söylenmediği bir durumda Vakıflar Genel Müdürlüğü bu tesisin idaresini yani mütevelliliğini kendi üzerine almaktadır. Bununla beraber, amacını karşılayamayacak duruma gelen vakıfların idaresi Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından zabtedilmektedir. Böyle vakıflara idaresi

²⁴¹ K. T. D. B. A. Defter No: 620. Sıra No: 54.

²⁴² K. T. D. B. A. Defter No: 620. Sıra No: 30.

²⁴³ K. T. D. B. A. Defter No: 620. Sıra No: 39.

²⁴⁴ K. T. D. B. A. Defter No: 620. Sıra No: 1.

²⁴⁵ K. T. D. B. A. Defter No: 1993, sıra no: 50.

²⁴⁶ K. T. D. B. A. Defter No: 620. Sıra No: 27.

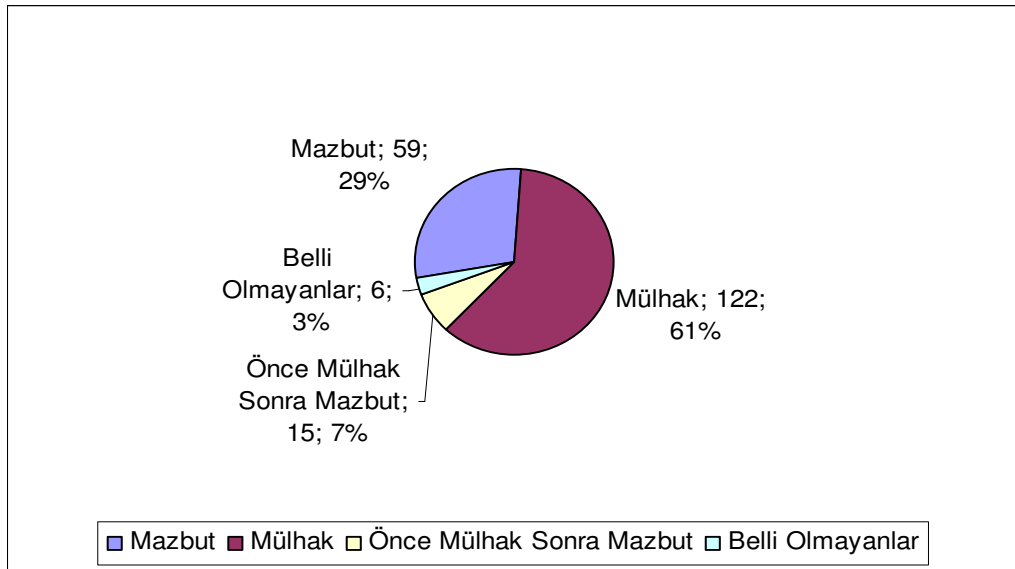
²⁴⁷ K. T. D. B. A. Defter No: 620. Sıra No: 2.

²⁴⁸ K. T. D. B. A. Defter No: 620. Sıra No: 25.

zabtedilen mazbut tesisler denmektedir²⁴⁹. Tesislerde böyle bir duruma rastlanmamıştır.

Mazbut tesisler, Grafik-3'te görüldüğü gibi 1926–1967 yılları arasında kurulan tesislerin %29'unu teşkil etmektedir. Buna sonradan mazbut olmuş tesislerin sayısı eklenirse tüm tesislere oranı %36 olur ki burada tesis yapan kişilerin Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne olan güvenleri ortaya çıkmaktadır.

Grafik-3: Tesislerin (Vakıfların) Yönetim Şekillerine Göre Oranları:

2. Mülhak Tesisler (Vakıflar)

Sözlük anlamıyla “mülhak” bir şeye ilhak edilmiş, bir şeye dâhil edilmiş, bir şeye ait demektir. Terim anlamıyla ise mülhak tesisler, vâkıfın vakfetmiş olduğu malını sarf etmek istediği yerlere vermesi işini yürütecek kişiye vermesi yani Vakıflar idaresi dışında resmi olmayan bir makamı

²⁴⁹ “Evkaf ıstılahatında böyle idaresi devlet tarafından deruhte edilen yerlere evkaf-ı mazbuta denilmesi hiç doğru değildir. Çünkü devlet bu vakıfları zabtetmemiş belki hüsn-i idaresini vakıf nam ve hesabına deruhte etmiştir. Eğer zabtetmiş olsa idi bittabi bu vakıfların şimdi nam ve nişanı kalmazdı.” M. Atıf, **a. g. m.**, s. 982.

mütevelli tayin etmesidir. Bu, ölene kadar kendisi; batnen ba'de batnin(nesilden nesile) çocukları ve torunları olabilir, bir kişiyi mütevelli tayin edebilir, idare heyeti şeklinde mütevelli heyeti kurabilir. Bunlardan birisinin ölmesiyle seçimle başka birisinin gelmesini sağlayacak şekilde mütevelli seçimini belirler. Tesis yapan tesis senedinde ya idare uzvunu belirler veya tayini teftiş makamı yani Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne terk eder. Bu durum tesisin mazbut olmasını gerektirmez. Çünkü tesis yapan senedinde idare uzvunu bir şekilde tayin etmiştir²⁵⁰. Aynı zamanda tesis senedinde gösterilen idare uzvunun ortadan kalkması halinde(ölüm vs.) idarenin tesis yapana ait olması hükmü varsa bu tesis mazbut tesis olamaz. Ancak tesis yapan şahıs da ölmüş ise o zaman bu tesisler mazbut tesis haline dönüşürler²⁵¹.

Mülhak tesisler, mazbut tesisler gibi devlet ve idare müessesesi durumunda değildirler²⁵². Mülhak tesislerin idaresi mütevellilerine aittir²⁵³. Devlet bunları sadece sıkı bir denetim altında tutmaktadır. Mülhak Vakıflar ayrı birer hükmi şahıs niteliğindedirler ve kendi borçlarını kendileri öderler.

Mülhak tesisler, Grafik-3'te de görüldüğü gibi 1926-1967 yılları arasında kurulan tesislerin %61'ini teşkil eder. Vâkıflar daha çok özel idareyle tesislerinin idare edilmesini istemişlerdir. Bu da, o zamanki şartlardan kaynaklanıyor olabilir.

İstihdam Edilenlere ve İşçilere Yardım Tesisleri'nin hepsi mülhak olarak kurulmuşlardır.

a. Azınlık Tesisleri (Vakıfları)

Türkiye'de ilk kez 1912 yılında sadece Osmanlı tebaasından olan şirket, cemaat ve hayır kurumu tüzelkişiliklerine gayrimenkul edinme hakkı verilmiş; 1921'de Fransa ile, 1922'de ise Amerika ile yapılan anlaşmalarla azınlıkların mülk edinme hakları genişletilmiş; nihayet Lozan Antlaşması'nın

²⁵⁰ Berki, Şakir, "Türkiye'de...", s. 9.

²⁵¹ Berki, Şakir, "Türkiye'de...", s. 9-10.

²⁵² Öztürk, **Menşe'i...**, s. 118.

²⁵³ Öztürk, **Menşe'i...**, s. 103.

37 ile 45. maddeleri arasındaki maddelerle azınlıkların mal varlıkları korunmuştur²⁵⁴. Lozan Antlaşması'na göre azınlıklar, gayrimüslimlerdir²⁵⁵. Medeni Kanun'da azınlık vakıflarıyla ilgili bir madde ve azınlıklarla ilgili yeterli açıklık yoktur. 1929 Vakıflar Beyannamesi'ne göre malları devlet yönetimine geçer denilmiş fakat sonra Lozan'a aykırı olduğu düşünülerek Danıştay tarafından 1936 yılında Adliye Encümeni'nce değiştirilmiş böylece 2762 sayılı Vakıflar Kanunu hükmünce, azınlık tesislerinin mütevellileri veya seçilmiş heyetleri tarafından yönetileceği belirtilmiş ve bunlar mülhak tesisler arasında gösterilmiştir. Bu vakıfların Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından denetlenmesi kabul edilmiştir. 1935 yılında 2762 sayılı kanunla ve vakıflarla ilgili sonraki kanunlarla 1926'dan önce kurulan vakıflarla ilgili maddeler kabul edilmiş ve bazı maddeler yeniden düzenlenmiştir. 1967 yılındaki 903 sayılı kanunla azınlık vakıflarına belirginlik getirilmiştir. Bu kanunla, kanuna, ahlaka, adaba ve milli menfaatlere karşı olan, belli bir siyasi düşünce ırk veya cemaati desteklemek gayesiyle kurulmuş olan vakıfların tesciline izin verilmemiştir. Bu kanundan sonra da azınlık vakıflarıyla ilgili kanunların çıkarılmasına devam edilmiştir; halen devam etmektedir ve kesin bir çözüm getirilmedikçe de devam edecek gibi görünmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nde 1926'dan önceki vakıflar korunmakta; 1926'dan sonra azınlık vakfı kurulmasına izin verilmemektedir. Kurulan tek azınlık tesisi, kanuna aykırı olarak kurulan Türk-Ermeni Azınlık Okulları Öğretmenleri Yardımlaşma Tesisi (Vakfı)(İstanbul-1965-?)²⁵⁶'dır.

Azınlık vakıfları, her yönüyle ayrı birer araştırma konusu olabilecek kadar geniş ve önemli bir konu olduğundan, araştırmamız içerisinde bu kadar açıklamayı yeterli görüyoruz²⁵⁷.

Azınlık Tesisi (Vakfı) olarak 1926-1967 yılları arasında sadece dini amaçlı Walter Wiley Tesisi (Vakfı)(İstanbul-1962-?)²⁵⁸, hayvanları koruma

²⁵⁴ Kadir Mısıroğlu, **Lozan Zafer Mi Hezimet Mi?**, Sebil Yayınevi, İstanbul 1971, C. 1, Ek Bölümü, Fasıl: 3, s. 385-388.

²⁵⁵ Lozan Antlaşması'na göre azınlıklar olarak kastedilen gayrimüslim azınlıklardır. Bunların arasında Türk gayrimüslimleri de vardır. Mısıroğlu, **a.g.e.**, s. 386.

²⁵⁶ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 218.

²⁵⁷ Daha fazla bilgi için bkz.: Nazif Öztürk, **Azınlık Vakıfları**, Altunküre Yayınları, Ankara 2003.

amaçlı Manning Tesis (Vakfı)(İstanbul-1959-1960)²⁵⁹, Mültecilere Yardım Tesis (Vakfı)(İstanbul-1961-1962)²⁶⁰ ve Türk-Ermeni Azınlık Okulları Öğretmenleri Yardımlaşma Tesis (Vakfı)(İstanbul-1965-?) olmak üzere 4 adet tesis kurulmuştur²⁶¹.

a.1. Manning Tesis (Vakfı)

Manning Tesis (Vakfı) 13 Ekim 1959 tarihli tesis senediyle İstanbul'da kurulmuştur. Dr. Lorrin A. Shepard'ın bahçe ile beraber ahır ve hanesini, hayvanları korumak, hayvanların bakımını artırmak, bilhassa gençlere hayvanlarla ilgili sorumluluklarını öğretmek, muhtaç hayvanlara sığınacak yer ve bakım temin etmek, hayvanların hastalıklarını tedavi etmek ve bu maksatlarla ilgili her türlü faaliyetlerde bulunmak amacıyla vakfetmiştir. Bunun yanında tesis senedinin 14. maddesinde "Tesisin sahip olduğu ilk gayrimenkulü tesisin maksat ve gayesine uygun olarak kullanılması maksadıyla Amerika Birleşik Devletleri'nin New Jersey Eyaleti'nden olup vefat etmiş bulunan Bayan Alice W. Manning tarafından tahsis edilmiş bulunduğu" yazmaktadır. Bununla beraber yine aynı maddede şöyle söylenmektedir: "...Aynı zamanda merkezi idaresi Amerika Birleşik Devletleri'nde Massachusetts Eyaleti'nde Boston'da kain "American Humane Education Societi" ismindeki teşekküle müteveli olarak ve geliri müteveli teşekkülün takdirine bağlı olmak şartı ile tesisin sahip olduğu gayrimenkulün idamesine ve tesisin veya tesis ile alakalı teşekküllerin faaliyetlerine ve aynı zamanda başka yerlerdeki diğer teşekküllere para bırakmış olduğu göz önünde tutularak Tesis İdare Meclisi tarafından ittihaz olunacak kararlara, tesisin faaliyetlerine ve hesaplarına ait suretlerin yukarıda ismi geçen Amerikan Humane Education Society'ye gönderilmesi ve İdare Meclisi'ne

²⁵⁸ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 84.

²⁵⁹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 80.

²⁶⁰ K. T. D. B. A. Defter No: 2141, sıra no: 154.

²⁶¹ "Bu tesis, adından da anlaşılacağı üzere, Ermeni azınlıklarını desteklemek amacıyla kurulduğundan Medeni Kanun'un 74. maddesine aykırılığı söz konusudur ve kapanması için 81. maddesine göre dava açılabilir." Öztürk, **Menşe'i...**, dipnot: 378, s. 125.

yeni azaların intihabı, tesise ait gayrimenkulün satışı veya ipotek edilmesi tesis senedinin tadili ve tesisin fesih ve tasfiyesi ve sair hususat gibi mühim mevzular hakkında mütevellî teşekküle münasip şekilde ve evvelden malumat verilmesi uygun görülmüştür.

Bu demek oluyor ki bu tesis kurulduğunda her türlü faaliyetlerinde ve hesaplarında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kuruma hesap vermek zorundadır. Yani Amerika'dan habersiz hiçbir şey yapılamayacaktır. Ayrıca senedin 7. maddesinde geçen şu cümleler de dikkat çekicidir: "...diğer cemiyet ve teşekküllerle tesise ait malları kendi ihtiyaçlarında kullanmalarına müsaade etmek, doğrudan doğruya mali yardımlarda bulunmak...". Böyle bir söylem düşündürücüdür. Çünkü başka hiçbir tesis senedinde böyle bir söylemle karşılaşmamıştır. Daha da önemlisi bu tesis senedindeki bu maddeler Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından 17 Şubat 1960 yılında tescil edilmesine karar verilmiştir. Bununla beraber bu tesisle ilgili kaynaklarda haberlere rastlanmamış olması tesisin milli menfaatlere aykırı düşen emellere alet edilmediğini de göstermektedir. Ayrıca "Yeni Vakıflar Kataloğu" adlı eserde kurucularının Nazım Kırızlı, S. Aziz Erim, A. Galip Taş, H. Atıf Kuyucak, J. W. Mc Cullough'un olduğu yazılmıştır²⁶². Senette bu kişilerin İdare Meclisi üyeleri olduğu söylenmektedir.

a.2. Mültecilere Yardım Tesis (Vakfı)

Azınlık Tesisleri'nden birisi de Mültecilere Yardım Tesis (Vakfı)'dır. Bunların kurucuları başka devlet uyruklarından olduklarından ve mülteciler için kurulduklarından bu tesis azınlık tesisi olarak değerlendirdik.

13 Aralık 1961 tarihli tesis senediyle oluşturulmuş bu tesis İstanbul'da kurulmuştur. Tesis kuranlar tesis senedindeki yazılışlarıyla; B. Amerika uyruklu Arthur Holmes Vitman, Annie E. A. Vent-Van Vring, Hollanda uyruklu Villem Jonker, B. Amerika uyruklu Vernos Ivan Flynn,

²⁶² Yeni Vakıflar Kataloğu, V. G. M. Yayınları, Ankara 1984, s. 358.

Friedrich August Ziegel, B. Amerika uyruklu Villiam Edvard Glenn, Fahrinüsa Seden, B. Amerika uyruklu Archibald Vake Valker, Hollanda uyruklu Aleksander Lucien Heldring'dir. Tesisin adı "Mültecilere Yardım Tesisii"dir. Bu tesis, mültecilere makul fiyatlarla ikametgâh temin etmek maksadıyla apartmanlar ve evler inşa ve techiz ettirmek ve mültecilerin daha mesut, daha sıhhi ve daha rahat bir hayat yaşayabilmelerini temin için idare heyetinin takdirine göre her türlü faaliyetlerde bulunmak için kurulmuştur. Annie E. A. Vent-Van Der Vring bu tesise 50.000 Türk lirası vakfetmiştir. Bu tesisin tesciline 12 Ocak 1962 tarihinde karar verilmiştir.

a.3. Walter (Bradford) Wiley Tesisii (Vakfı)

Walter Wiley Tesisii (Vakfı) ise 5 Şubat 1962 yılında düzenlenen bir tesis senediyle İstanbul'da kurulmuştur. Bu tesis vakıf dini amaçlı kurulduğu için bu tesisii "Diyani Tesisler (Vakıflar)" Bölümü'nde inceleyeceğiz.

a.4. Türk Ermeni Azınlık Okulları Öğretmenleri Yardımlaşma Tesisii (Vakfı)

Son olarak kurulan azınlık tesisii ise Türk-Ermeni Azınlık Okulları Öğretmenleri Yardımlaşma Tesisii (Vakfı)'dır²⁶³. 19 Nisan 1965 tarihli tesis senedi ile Türk-Ermeni Azınlık Okulları Öğretmenleri Yardımlaşma Derneği Yönetim Kurulu üyelerinin çalışmalarıyla 175.000 Türk Lirası sermayesi ile "Türk-Ermeni Okulları Öğretmenleri Yardımlaşma Tesisii" adıyla kurulmuştur. Tesis senedine göre bu kurul üyelerinin isimleri şunlardır: Şahnur Şahiner, Jozep Maksutoğlu, Bogos Sabuyan, Haykuhi Hıdıryan, Agop Sivazlıyan,

²⁶³ Bu azınlık tesisii Halaskargazi Caddesi Zafer Sokak Manuel Apartmanı No: 11/13 D2 Pangaltı İstanbul adresinde hala faaliyetlerine devam etmektedir ve bu vakfın bir web sitesi bulunmaktadır. <http://www.teao.org/>, 11 Ocak 2009, 14:41.

Astik Çavdar(Elmas), Hayık Ermenak Aksay, Karabet Cilacı ve Dikran Vahe Saatçıyan.

Bu azınlık tesisinin amaçları; tesis senedinin 8. maddesine göre “Öğretmenlik mesleğini çekici hale getirmek suretiyle mesleğe rağbeti artırmak, Türk-Ermeni azınlığına(cemaatine) mensup öğretmenler arasında yardımlaşma ve dayanışmayı sağlamak için maddi ve manevi her türlü faaliyetleri desteklemektir.” Bunun yanında öğretmenlere bilgilerini artırmaları için destek olup zeki öğrencilerin öğretmen olmalarını sağlamak amacıyla burslar vermek; çalışamayacak durumdaki öğretmenlere maaş bağlamak; eğitim-öğretim mensuplarına kamplar, lojmanlar, dispanserler, klinik ve poliklinik hastaneler ve dinlenme evleri, kreşler ve benzeri müessese ve teşkilat kurmak amaçları arasındadır.

Tesisin sermayesiyle her türlü gayrimenkul satın alınabileceği senette yazılıdır. Aynı zamanda tesis başıyla sermayesini genişletebilir. Bunun dışında madde 6’da belirtildiği üzere “Tesis sermaye olarak sahip bulunduğu menkul veya gayrimenkulleri kendi ihtiyacı ve gelir temini için kullanabilir, kiraya verebilir, tamir ve tadil edebilir ve ancak daha fazla gelir sağlayacak bir gayrimenkul inşa etmek ve satın almak şartıyla yıkabilir veya satabilir.”

C. Amaçlarına Göre Tesisler (Vakıflar)

1. Aile Tesisleri (Vakıfları)

Medeni Kanun’un 80. maddesinde “Aile Tesisleri” ve 322. maddesinde ise “Aile Vakıfları” tabirleri kullanılmıştır. Biz burada metinle anlam bütünlüğü sağlamak açısından “Aile Tesisleri (Vakıfları)” tabirini kullanıyoruz.

Aile Tesisleri (Vakıfları), aile efradının talim ve terbiyesi, inkişaf ve tekâmülleri gibi maddi ve manevi aile efradının menfaatini istihdaf eden

vakıflardır²⁶⁴. Aile Tesisleri (Vakıfları) de diğer tesisler gibi tüzeltkişiliği olan mal varlıklarını ifade eder²⁶⁵. Aile Tesisi(Vakfı)nin gayesi ile ilgili hüküm, diğer tesislerin hükümlerinden ayrı bir madde olarak 322. maddede ele alınmıştır. Diğer vakıflarda özel olarak gaye belirtilmemiş; kanuna, ahlaka kamu düzenine aykırı olmayan tesislerin, herhangi bir amaçla kurulabileceği söylenmiştir. Şu halde, diğer tesislerde amaç, vâkıf tarafından belirtilirken, aile tesislerinde amacın ne olabileceğini kanun gösterir²⁶⁶. Bu amaçlar, kanunun 322. maddesi gereğince, bir aileye mensup olanların eğitimleri, iş hayatında gerekli vasıtalarla sahip olmaları ve evleneceklerle yardım için gerekli olanların temin edilmesini sağlamak ve buna benzer amaçlarla kurulabilir. Yani, aile tesislerinde amaç seçimi, genel olarak tesislerin Medeni Kanun'un 73. maddesinde belirlenen amaç seçiminden daha sınırlı bir hale getirilmiştir²⁶⁷.

Medeni Kanun bir malın aile bireyleri arasında vâkıfın dilediği biçimde kuşaktan kuşağa (batnen ba'de batnin, neslen ba'de neslin, karnen ba'de karnin vs.) intikalini hedefleyen zürri vakıfları kabul etmemiştir. Medeni Kanun, bu zürri vakıflarının yeniden kurulmasını yasaklamıştır²⁶⁸. Aile tesisleri, zürri vakıflar gibi kamuya hizmet eden bir vakıftan ailenin de yararlanması değildir. Aile tesislerinde vakıf, direk aile bireylerinin ihtiyaçlarına sarf edilmek üzere vakfedilmiştir. Aile bireyleri içerisinde, kan hısımları, sıhrî hısımlar, evladlık, karı-koca ve tesisi yapan da girmektedir²⁶⁹. Yani zürri vakıflardaki gibi kamuya hizmet etmezler. Fakat kamuya hizmet edip aile tesisi olan tesisler çoğunluktadır.

²⁶⁴ Medeni Kanun, Madde 322: "Aile efradının talim ve terbiyesine, techiz ve muavenetine ve bunlara mümasil gayelere muktazi masarifin tediyesi için eşhas veya miras hukukuna dair olan hükümlere tevfikân aile vakıfları tesis olunabilir."

²⁶⁵ Öztürk, *Menşe'i...*, s. 125.

²⁶⁶ Öztürk, *Menşe'i...*, s. 125.

²⁶⁷ İşeri, *a. g. e.*, s. 42.

²⁶⁸ Medeni Kanun 322. madde. Berki, Şakir, Türkiye'de..., *V.D.*, S. 9, s. 11.

²⁶⁹ Bülent Köprülü, "903 Sayılı Kanunun Medeni Kanunda Yaptığı Değişiklik Sonucu Meydana Gelen Vakıfların Özel Türlerinin Tahlil ve Tenkidi", *IV. Vakıf Haftası 1-7 Aralık 1986*, V. G. M. Yayınları, 1987, s. 230. Dr. Ziya Gün tarafından İstanbul Üniversitesi yararına bir tesis vücuda getirildiği, fakat bu tesisten elde edilecek gelirin dörtte birinin yeğen ve varislerine ek bir tesis yaptığı ileri sürülmüş ve burada aile bireyleri içine girmeyen üçüncü bir kişi mevcut olduğundan bu tesisi yüksek mahkeme geçerli saymadığını söylemektedir. Köprülü, Bülent, "903...", dipnot: 4, s. 230. Fakat biz bu tesisin terkin edildiğine dair hiçbir belge bulamadık.

Aile tesisleri, resmi senetle veyahut vasiyet yolu ile kurularak tüzelkişilik kazanırlar²⁷⁰. 1926'da Medeni Kanun'un 80. maddesi gereği Aile Tesisleri teftişe tâbi değildir²⁷¹. Fakat 1967'de 903 sayılı kanunla Aile Tesislerinin de diğer tesisler gibi Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce denetlenmesine karar verilmiştir.

Tesislerin 9 tanesi Aile Tesis (Vakfı)'dır. Bunların 1 tanesi karma diyani, 3 tanesi sosyal, 2 tanesi sağlık ve 3 tanesi de dini amaçlıdır. Aile Tesisleri tüm tesislerin %5'ini teşkil etmektedir. Bu 9 adet tesis şunlardır: Ali Diler Aile Tesis (Vakfı)(İstanbul-1952-?)²⁷², Misbah Muhayyeş Tesis (Vakfı)(İstanbul-1949-1960)²⁷³, Silahçı Ahmet Avcıl Tesis (Vakfı)(Aydın-1943-1944)²⁷⁴, Hedanioğlu Tesis (Vakfı)(Kastamonu-1956-1956)²⁷⁵, Seyide İbrahim Bilal Tesis (Vakfı)(Lefkoşa-1953-1953)²⁷⁶, Hakkı Tarık Us Tesis (Vakfı)(İstanbul-1955-1959)²⁷⁷, Emine Mendeş Tesis (Vakfı)(Çorum-1954-1954)²⁷⁸, Hasan Hüseyin ve Hasniye Ortatepe Tesis (Vakfı)(Balıkesir-1966-?)²⁷⁹, Göncü Şükrü Uyav(İstanbul-1949-?)²⁸⁰ ve Ahmet Efendi oğlu Ali Rıza Bey Tesis (Vakfı)(Bursa-1932-1932)²⁸¹. Bunlardan sadece Ali Diler Aile Tesis (Vakfı)'nda "Aile Tesis" adı kullanılmıştır. Ali Diler, eşi Hatice Diler ve çocukları Hayriye Diler, Mehmet Diler, Mecit Diler, İsmet Diler ve Necibe Öztürk, İstanbul-Fatih noterine giderek bir senet tanzimini istemişlerdir. Resmi tesis senedi yoluyla Ali Diler'in sahip olduğu Beyazıt'ta iki dükkanlı "Gaziantep Hanı" adlı gayrimenkulünü, müçtemilatı ile beraber, kira ve faiz gelirinin %10'u Gaziantep Doğumevi hastalarına, %10'u ihtiyat akçesi olarak

²⁷⁰ Medeni Kanun, Madde 74.

²⁷¹ Medeni Kanun, Madde-80: Hukuk-ı âmme ahkâmı mahfuz kalmak üzere aile tesisleri ve ibadete müteallik bir hizmetin ifası için münhasıran diyani olan tesisler teftiş ve murakabeye tabi değildir. Mezkur tesislerin hukuk-ı hususiyyeye müteallik ihtilaflarının merci-i halli, mahkemedir. Berki, Ali Himmet, "Medeni Kanunda Tesis(Vakıf) III", s. 286.

²⁷² K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 161.

²⁷³ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 319.

²⁷⁴ K. T. D. B. A. Defter No: 620, sıra no: 16.

²⁷⁵ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 8.

²⁷⁶ K. T. D. B. A. Defter No: 620, sıra no: 52.

²⁷⁷ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 416.

²⁷⁸ K. T. D. B. A. Defter No: 620, sıra no: 58.

²⁷⁹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 718.

²⁸⁰ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 118.

²⁸¹ K. T. D. B. A. Defter No: 620, sıra no: 71.

bankaya, %80'i ise eşi ve çocuklarına verilmek şartıyla satılmamak ve temlik edilmemek üzere vakfetmiştir. Ali Diler tevliyet görevini ise ailesine ve torunlarına ve ardından gelen torun çocuklarına yani Diler soyadını taşıyan erkek veya kız evlatlarına bırakmıştır. Bu aile tesisinin senedinin 28. maddesine göre bu tesis 2100 yılına kadar devam edecektir.

Ali Diler 1972 yılında Ali Diler Tesis Senedine ek olarak yaptığı senetle İstanbul'daki beş adet dükkanı ile Gaziantep'teki 462,5 metrekairelik gayrimenkulünün 6/18 hissesini de bu tesise hibe etmiştir²⁸². Bu ek tesis senedinde bir de Gaziantep'te bitkisel ve hayvansal ürünleri teşvik gayesiyle ödül verilmesi şartı konulmuştur²⁸³.

Diğer bir aile tesisi, Ahmet Efendi oğlu Ali Rıza Bey'in kurmuş olduğu tesistir. 1932 yılında Bursa'da 4 adet dükkanın vakfedilmesiyle kurulmuştur. Ali Rıza Bey oğlu Sabri Bey'i müteveli tayin etmiştir. Dükkanların gelirinin %40'ı Kasım Efendi Camisinin imamına, %40'ı caminin tamiratına, %5'i değişik harcamalara verilecektir. Ve kalan %15'lik kısmının ise müteveli olan zata verilmesi istenmiştir. Oğlunu müteveli tayin eden vâkıf böylece aile vakfı kurmuş olmaktadır. Mütevellilik vazifesinin ise oğuldan oğula geçmesini istemiştir.

Silahçı Ahmet Avcıl'ın kurduğu aile tesisi de Aydın'da 1943 yılında kurulmuştur. Ahmet Avcıl, 13 dönüm bahçesinin gelirinin annesinin yaptırdığı kuyunun tamiratına sarf edilmesi ve kalan gelirin hayatında kendisinin öldüğü zaman da oğlu İsmail Avcıl'ın ve onun evladının ve onun evladının evladının olmak üzere aile tesisi kurmuştur.

Bir diğer aile tesisi ise Seyide İbrahim Bilal'in kurmuş olduğu tesistir. 1953 yılında Lefkoşa'da kurulan bu tesisin kurucusu Seyide İbrahim Bilal, tesisin tescili için Lefkoşa Türk Aile mahkemesine müracaat etmiştir. Ayrıca akli yerinde olduğunu kanıtlamak için de Dr. Fazıl Küçük'ten bir rapor, ayrıca borcu olmadığına dair de muhtardan bir belge almıştır.

²⁸² K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 161.

²⁸³ Bu aile vakfı, İstanbul'da sağlık ve eğitim alanlarında İstanbul Beyazıt Mühürdar Eminpaşa Sokak No: 24'teki kurulduğu anda hala faaliyetine devam etmektedir. <http://baybul.com/dernekler/1000677-ali-diler-aile-vakfi.html>, 22 Aralık 2008, 16:54.

Seyide İbrahim Bilal evini ölümüne bağlı olarak vakfetmiştir. Şart olarak da ölümünden sonra gelirinin Lefkoşalı Münevver Atıf'a ait olmasını istediğinden bu tesise aile tesisi denmiştir. Ayrıca öldükten sonra bu gelirin bir kısmıyla ruhu için mevlit okunmasını şart koştur. Kızı öldükten sonra da tesisin tevliyetinin Türkiye Cumhuriyeti Kıbrıs Konsolosluğu'na intikal etmesini ve gelirinin de Türkiye Kızılay Cemiyeti'ne verilmesini istemiştir.

Bir başka aile tesisi de Hedanioğlu Tesisidir. Bu tesis, 1956 yılında Kastamonu'da Mustafa Hedanioğlu ve Nebiye Tamer tarafından kurulmuştur. Ölümüne bağlı olarak kurulan bu tesis faaliyete geçtiği zaman tesisin gelirlerinin yarısı Mustafa Hedanioğlu'nun iki eşine eşit olarak paylaştırılacaktır. Bunlar ölünce de gelirin yarısı Nasrullah Camiinin birinci ve ikinci imamlarına ve diğer yarısı ise Topçuoğlu Camiinin imamına tahsis edilmiştir.

Son aile vakfı ise Hasan Hüseyin ve Hasniye Ortatepe Tesis (Vakfı)'dır. Vasiyet suretiyle yapılmış olan bu tesis, 1966 yılında Balıkesir'de kurulmuştur. Hasan Hüseyin ve eşi Hasniye Ortatepe altında üç dükkanı bulunan apartman ile iki evlerinin kirasını, Dereli Köyü'nde yaptırdıkları çeşme ve Tuzcumurat Mahallesi'ndeki çeşmenin ve Biler Köyü yolunda yaptırdıkları köprünün tamiratına ve Gümrük Mahallesi'ndeki caminin masraflarına sarf edilmek üzere vakfetmişlerdir. Her sene ruhları için mukabele okunmasını ve hafızlara mukabele karşılığı o günün rayici üzerinden 40 kilo zeytinyağı bedeli karşılığı paranın verilmesini istemişlerdir. Bunun yanında gayrimenkullerin gelirinden elde edilecek olan paradan 500 liranın Kızılay'a, 500 liranın fakir ve muhtaç çocuklara verilmek üzere Edremit Milli Eğitim Memurluğu'na, 250 liranın ise Edremit'teki Kur'an kursuna ve mevcut olmadığı takdirde Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağışlanmasını kalan paranın da manevi evlatları Mesude Özcan'a ve onun ölümüyle de Mesude Özcan'ın çocuklarına verilmesini şart koşturmuşlardır.

Bunlardan artan gelirin manevi evlatları Mesude Özcan'a verilmesi şartıyla aile vakfı kurulmuş olmaktadır. Fakat Medeni Kanun'da böyle bir hüküm yoktur. Yani, manevi evlatlar için tesis kurulamaz. Ancak resmi olarak evlat edinmişlerse aile vakfı olarak kurulabilir. Burada manevi evlat diye söylenmiştir ve mahkeme de bunu onaylamıştır. Bu yüzden biz bu tesisi aile

tesisi olarak aldık. Eğer itiraz müddeti süresinde bu duruma itiraz edilmiş olsaydı belki bu tesis kurulmayabilirdi.

Hasan Hüseyin ve Hasniye Ortatepe, Mesude ve çocuklarının ölümlerinden sonra bu gelirin Devlet Hastanesi'ne intikal etmesini istemişlerdir.

Görülüyor ki bu aile tesisi Kızılay, fakir çocuklar, Devlet Hastanesi, Çocuk Esirgeme Kurumu'na yardım etmek köprü ve çeşme onarılması gibi çok amaçlı sosyal hizmet faaliyetleri için kurulmuş bir vakıftır.

Mustafa Nuri Devres Tesisi (Vakfı), 12 Kasım 1951 tarihli tesis senedi ile diğerlerinden çok farklı olarak can, mal, ırz koruyanlara, insan kurtaranlara, insanca, mert ve cesaretle hareket edenler için arazi ve köşkünü vakfetmiştir. Buradan gelen gelirin %15'ini mükafat için ayırmış olmasına karşın %40'ını tesisin mütevellisine verilmesini istemesi ve mütevelliliği oğulları, torunları ve sonra gelecek nesline şart etmesi aile tesisi oluşturduğunu göstermektedir.

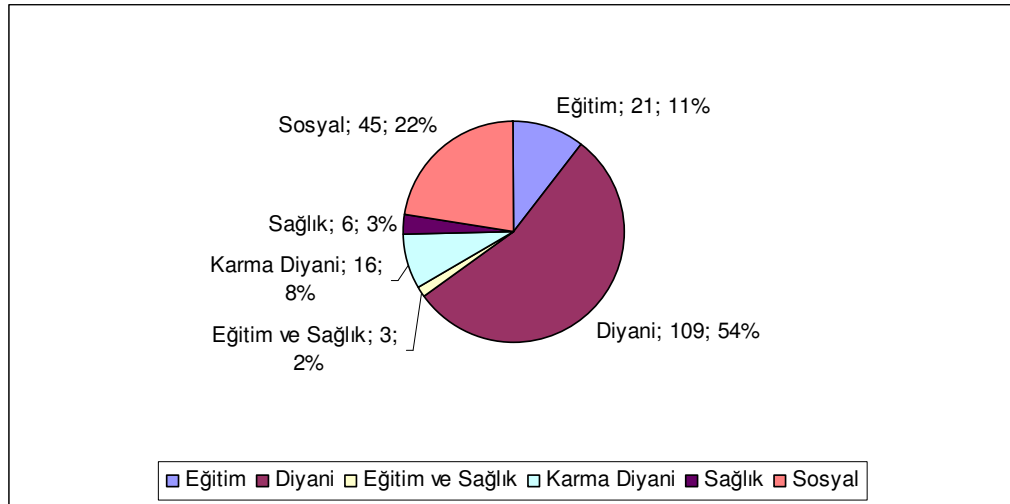
Emine Mendeş ise vakfettiği evin gelirinin %10 ile Çorum'da Ulu Cami'de seher mukabelesi okunmasını ve %90'ının ise kızı Fatma'ya verilmesi istemiştir. Kızı Fatma öldükten sonra ise gelirin yarısıyla yine Ulu Cami'nin su yollarının tamiri, termimi ve ışıklandırması yapılacak ve diğer yarısı ile yine aynı camide seher mukabelesi okunacaktır.

Burada önemli olan vâkıfın mallarını direk olarak vârislerine vermemesidir. Yani tesis kurulup gelirinin vârislere verilmesi ile aile tesisi oluşur. Eğer mal direk vârislere dağıtılsaydı bu sadece bir miras paylaşımı olurdu.

2. Diyanî Tesisler (Vakıflar)²⁸⁴

Gayesi, sadece dinî ibadetler olan tesislere diyani tesisler denir. Buna göre mescit, cami, kilise veya havra yapımı, bakımı, burada hizmet edecek görevlilerin ihtiyaçlarının karşılanması, dinî okul inşası ve din âlimi olarak yetiştirilecek öğrencilerin ihtiyacını karşılamak üzere kurulan tesisler bu türdendir. Kanunun 80. maddesine göre gayrimüslimleri İslam dinine geçmelerini sağlamak gayesiyle ve dini bilgileri yaymak için tesis kurulamaz²⁸⁵. Bazı din âlimlerine ve dinî duygularla yapılan hastane gibi kurumlara diyanî vakıf denemez²⁸⁶. Yani dinî vakıflar, ibadetlerin yerine getirilebilmesi için her türlü ihtiyacı karşılamak üzere kurulan vakıflardır.

Grafik-4: Tesislerin (Vakıfların) Kuruluş Amaçlarına Göre Dağılımı:

1926'da kabul edilen Medeni Kanunun 80. maddesine göre "Diyani olan tesisler teftiş ve murakabeye tabi değildir²⁸⁷" hükmünce diyanî tesisler

²⁸⁴ Medeni Kanun'un 80. maddesinde bu tesislere "Diyani Tesisler" denmektedir. "Madde-80: Hukuk-ı âmme ahkamı mahfuz kalmak üzere aile tesisleri ve ibadete müteallik bir hizmetin ifası için münhasıran diyani olan tesisler teftiş ve murakabeye tabi değildir."

²⁸⁵ Köprülü, Bülent, **a. g. e.**, s. 23.

²⁸⁶ Güneri, **a. g. e.**, s.175.

²⁸⁷ Medeni Kanun'un 80. maddesi: Hukuk-ı âmme ahkamı mahfuz kalmak üzere aile tesisleri ve ibadete müteallik bir hizmetin ifası için münhasıran diyani olan tesisler teftiş ve murakabeye tabi değildir. Mezkur tesislerin hukuk-ı hususiyeye müteallik ihtilaflarının merci-i halli, mahkemedir.

(vakıflar) teftişe tâbî değildir. Vâkıfın şartlarına riayet olunmazsa ilgililerin mahkemeye müracaat ederek bunu düzeltmesi gibi bir durum olmasına rağmen, diyanî tesislerin teftiş edilememesi bazı yetkililerin vakfı zora sokmasına neden olabileceğinden bunun uygun bir karar olmadığı açıktır²⁸⁸. Bu durum 1967 yılında 903 sayılı kanunla değişmiş; bütün vakıflar Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün teftişine tâbi tutulmuştur. Bunun yanında bu tesisler, diğer tesisler gibi kuruluş, şekil ve teşkilat bakımından genel hükümlere tâbidir²⁸⁹. Ayrıca, diyanî tesislerin, tescil edildikten sonra tüzelkişilik kazanabileceği söylenmiştir²⁹⁰. Biz incelediğimiz dönemde tesislerin hepsinde tescil işleminin yapıldığını görmüş bulunmaktayız.

Tesislerin (vakıfların) 109 tanesi diyani tesis olarak kurulmuştur. Grafik-4'e göre bu sayının diğer tesislerin sayısına oranı %54'tür.

Diyani tesislerin en ilgi çekicisi Walter (Bradford) Wiley Tesis (Vakfı)'dır²⁹¹. Bu tesis, 5 Şubat 1962 tarihli tesis senedi ile Walter Wiley tarafından dükkan, ev ve arsa vakfedilmesiyle İstanbul'da kurulmuştur. Senedin 1. maddesinde belirtildiği üzere "Gayrimenkulün gelirlerinden vergiler ve idare masrafları çıkarıldıktan sonra kalanı halen İstanbul'da Hollanda Sefareti bitişiğinde bulunan Protestan Kilisesi hademeleri ve kilisede istihdam olunan kimselerin infak ve iaşesine veya bunların maaşlarına, kilise binasının onarımına, bu konuda gerekli masraflara tahsis olunmuştur." ibaresine binaen kilise için kurulmuş dini amaçlı bir tesistir. Bu vakıf, Türkiye'de Hristiyanların kilise giderleri için yaptıkları tek dini tesistir²⁹².

²⁸⁸ 1926'da kabul edilen Medeni Kanun bu tarihten önce kurulan vakıfların ne olacağı durumuna açıklık getirmemiştir. Açıklık olmaması bu vakıfların aleyhine bazı olayların meydana gelmesine neden olmuştur. Nitekim Ali Himmet Berki şöyle demiştir: "Murakabesizlik ve ihmal yüzünden eski vakıflardan en çok suistimale maruz kalan bu nevi (diyanî) vakıflar olmuştur. Birtakım hilelerle akarları gasp olunmuş hayratı harabe haline gelmiştir." Berki, Ali Himmet, "Medeni Kanunda Tesis(Vakıf) III", s. 289.

²⁸⁹ Berki, Ali Himmet, "Medeni Kanunda Tesis(Vakıf) III", s. 288.

²⁹⁰ Medeni Kanun Madde: 74

²⁹¹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya: 84.

²⁹² Bu vakıf, Türkiye'de Hristiyanların kilise giderleri için yaptıkları tek dini tesistir. Bu tesis, halen İstiklal Caddesi No: 485'te faaliyetine devam etmektedir. <http://baybul.com/dernekler/1068627-walter-wiley-vakfi.html>, 23 Aralık 2008, 21:50.

Bu tesisin adı misyonerlik faaliyeti yapan Protestan kurumlar arasında gösterilmektedir²⁹³.

Diyani tesislerin 29 tanesi para vakfı olarak kurulmuştur. Toplam 5.278.600 Türk Lirası vakfedilmiştir. Dini tesis kuranların 26 tanesi kadındır.

Diyani tesislerde vâkıflar veya vâkıfeler vakfettikleri malın camilerin temizlenmesine, aydınlatılmasına, su sarfiyatına, imamlarına, vaizlerine, hatiplerine, eskimiş Kur'an-ı Kerimlerin tamirine, hafızlara ve cüz okuyanlara verilmesini şart koşmuşlardır. Buradan Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi cami görevlilerinin maaşları vakıflar tarafından karşılanmış olduğu anlaşılmaktadır. Bununla beraber kendi ruhları ve akrabalarının ruhları için Kur'an-ı Kerim ve mevlid-i şerif okunması da vakıf ve vakıfelerin koymuş olduğu şartlar arasındadır. Diyani tesislerin 5 tanesi mescitlerin her türlü masrafı, 29 tanesi camilerin imam, hatip, vaiz, müezzin ve ferraşları olan zatlar, 46 tanesi camilerin tamir, ışıklandırma, su sarfiyatı gibi her türlü ihtiyacına, 13 tanesi Kur'an hatmedecek olan hafızlara, 1 tanesi caminin tamir masraflarından başka eskimiş Kur'an-ı Kerimlerin tamirine, 5 tanesi ise Kur'an Kursları'nın her türlü harcamalarına verilmek üzere kurulmuşlardır.

Mesela Nuriye Leman Hanım(Aksaray-?-1926) Aksaray'da kurduğu tesisinde, vakfettiği 4000 liranın "İstanbul Evkaf Müdüriyeti Nukud-ı Mevkufe İdaresi'nde diğer vakıflar nukudu misillü irbah ve istirbah olunarak senevî hâsıl olan nemasından masarifi lâzimesi ba'de'l-ihrac mütebakisi Cumartesi günleri öğle namazından sonra cami-i mezkurda vaiz ve nasihat eden zata verilmek üzere..."²⁹⁴ diyerek nemasının Aksaray'daki Selçuk Sultan Camii'nin vaizine verilmesini istemiştir. Yazıcızade İdris Efendi ise Balıkesir'deki un fabrikasının sahibi olduğu 460 hissede 37 hissesinin gelirinin üçte birinin akraba ve taallukatının ruhlara senede bir defa mevlid-i şerif okunmasına, kalan üçte ikisinin ise Balıkesir'de Karaoğlan Camii'nin imam ve müezzinlerine verilmesini şart koşturmuştur²⁹⁵. Ayrıca İbnü'l-Emin Mahmut

²⁹³ <http://eilahiyat.com/content/view/18/1/>, 14 Kasım 2008, 11:23.

²⁹⁴ K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 6.

²⁹⁵ K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 9.

Kemal apartmanını imam ve hatip olacak öğrencilere yurt olması için vakfetmiştir.

Ayrıca 1 tane mescit, 1 tane imam ve hatip olacak öğrenciler için yurt, 2 tane Kur'an Kursu ve 18 tane cami olmak üzere dini hayrat tesisler kurulmuştur.

a. Karma Diyanî Tesisler (Vakıflar)

Amacı, ibadetle beraber genel ihtiyaçlara cevap verecek olan tesislere karma tesisler denmektedir²⁹⁶. Yani dinî duygularla insanlara hizmet etmek için kurulan bir hastane veya okul hem dinî hem de sosyal amaçlı kurulduklarından karma tesisler arasına girmektedir. Başka bir deyişle tesis kuran kişi vakfettiği malının gelirlerini camiye, hastaneye, fakirlere, okula, çeşme yapımına gibi kendi istediği sosyal ve dini hizmetlere verilmek üzere paylaşırabilir. Bu durumda bu tesis hem dini hizmet hem de sosyal hizmet olduğundan karma dini tesis olmuş olmaktadır.

Karma diyanî tesisler 17 tanedir ve toplam vakıf sayısının oranı %10'unu oluşturur. İsmail Helvacıoğlu Tesis (Vakfı) karma dini tesis şeklinde kurulmuştur. Çünkü amaçlarını belirten maddede vakfedilen "...dükkanın geliri Konya'nın Piri Reis Mahallesi'ndeki mescit ve camilerin tamir ve her türlü ihtiyacı ile imam, müezzin ve karyuma(camilerde iş gören kişi); mahallenin yollarının ve çeşmelerinin bakım, tamir ve yenilerinin yapılmasına ve mahalledeki dul, yetim ve mefluç ve sair yardıma muhtaç insanlara sarf olunacaktır." yazmaktadır. Aynı şekilde Mümeyyiz Arif Tesis (Vakfı)(Konya-1957)'nda da vakfedilen dükkanın gelirinin Piri Mehmet Paşa Mahallesi Camisinin tamiri ve her türlü ihtiyacı ile imam müezzin ve karyum ücretlerine, mahallenin yollarının ve çeşmelerinin bakım ve tamirlerine mahalleye yeniden yol ve çeşme kanalizasyon ve kanalizasyonların inşalarına,

²⁹⁶ Güneri, a. g. e., s. 175.

mahallede oturan dul, yetim ve mefluç kimselerine ihtiyaçlarına verilmesi şart koşulmuştur.

Başka bir karma dini tesis de Çuhadaroğlu Tesis (Vakfı)(Kastamonu-1964)'dir. Kurucusu Rifat Çuhadaroğlu Kastamonu Gölköy'deki tarlasını, gelirinin köyün aşağı mahallesindeki caminin tenvir ve tezhib masrafına, kendi yaptırdığı köy çeşmesinin bakımına, her Ramazan ayında kendisi ve akraba ve taallukatının ruhları için mevlit okutulmasına ve köy imamına verilmek üzere vakfetmiştir. Camiye ve çeşmeye yapılan vakıf karma dini tesis olarak kabul edilmektedir.

Bir başka karma dini amaçlı kurulmuş ve hala bir dernek olarak yaşayan tesis ise Ormana Köyü Abdullah Özgüven Tesis (Vakfı)(İstanbul-1958)'dir²⁹⁷. Senet tarihi 16 Ocak 1958'dir. Abdullah Nevzat Özgüven tesise arsa ve üzerindeki binayı, kira bedelleri ile Ormana Köyü camisinin halkın ibadetine açık olmasını temin edilmesi, köyün dul ve fakirlerin ihtiyaçları, okumaya hevesli fakir çocukların okutulması ve köyün yollarının tamiri için vakfetmiştir.

Hacı Kılınç Mahallesi Tesis (Vakfı), tesis için 522 metre kare arsaya yapılan apartmanın kira gelirleriyle Hacı Kılınç Mahallesi Camiinin bakımı, Hacı Kılınç Mahallesi fakir çocukların okutulması ve fakir halka verilmesi şartıyla kurulmuştur 13 Nisan 1957 tarihli tesis senedi ile Kayseri'de Muhtar Ali İçme, Hasan Çellav, Halil Kömürcü, Seyit Alemdar, Mehmet Özaltun, Mustafa İlik, İzzet Atalay ve İzzet Molak tarafından kurulmuştur. Eğer tesis, herhangi bir nedenle feshedildiği durumda gayrimenkulün mülkiyeti Kayseri Kızılay Şubesi'ne verilmesi şart koşulmuştur. Gül Hanım Tesis (Vakfı)'nda(İstanbul-1930-1930)²⁹⁸ Gül Hanım ise 10.000 kuruş vakfettiği tesisinin senedinde Cerrahpaşa Cami-i şerifinde ve Çarşamba'da Beycez Cami-i şerifindeki vaize verilmesini bu şart yerine getirilemezse bu paranın Cihangir Mahallesi'ndeki iki fakire bu da olmazsa Müslüman fakirlere verilmesini şart koştur. Ali Efendi kızı Fatma Hanım Tesis

²⁹⁷ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya: 130.

²⁹⁸ K. T. D. B. A. Defter no: 620, sıra no: 1.

(Vakfı)(İstanbul-1931-1931)²⁹⁹ ve Haşim Bey oğlu Hüseyin Bey Tesisi (Vakfı)(İstanbul-1931-1931)'nda³⁰⁰ da vakfedilen paralar aynı şekilde camilerin vaizlerine vakfedilen para şart yerine getirilemediği takdirde iki fakire o da olmazsa Müslüman fakirlere verilmesi şart koşulmuştur.

Muğla'da "Hüsnü Kürşat Tesisi"³⁰¹ 4 adet tarlanın gelirinin fakir hastalara ve Muğla'daki camilerin ve İslam ibadethaneleri'nin tamir masraflarına vakfedilemesiyle 19 Temmuz 1962 tarihli tesis senediyle karma dini amaçlarla kurulmuştur.

Suphiye Zafir(İstanbul-1955) bir ev 7 tarla ve 1,5/5 hisseli sahilhanesinin gelirlerini camilerin ihtiyaçlarına, ruhuna mevlit ve Kur'an-ı Kerim okutulmasına, sağır, dilsiz ve körler müessesesine, Kızılay'a, Tire Memleket hastanesindeki hastalara, Çocuk Esirgeme Kurumu'na verilmesi şartıyla vakfetmiştir.

Emine İnanç ise 1955'te İstanbul'da kurduğu tesis için 6 tane evini ve 10 tane dükkanını camilere, imam, hatip ve vaizlerine, fakir çocukların okuması, onlara kıyafet alınması için vakfetmiştir.

3. İstihdam Edilenlere ve İşçilere Yardım Tesisleri (Vakıfları)

1957 yılında yürürlüğe giren Türk Ticaret Kanunu'nun 468. maddesinin, bir şirketin müstahdem ve işçileri için yardım sandıkları ve sair yardım teşkilatı kurulması amacıyla para ayrılabilir hükmüyle istihdam edilenlere ve işçilere yardım tesislerin kurulmasına izin verilmiştir³⁰². Bu kanuna dayanılarak 1967 yılında kabul edilen 903 sayılı kanunla, 1957'den

²⁹⁹ K. T. D. B. A. Defter no: 620, sıra no: 4.

³⁰⁰ K. T. D. B. A. Defter no: 620, sıra no: 3.

³⁰¹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya: 134.

³⁰² 1957 tarihli Türk Ticaret Kanunu'nun 468. maddesi şöyledir: "Esas mukavelede şirketin müstahdem ve işçileri için yardım sandıkları ve sair yardım teşkilatı kurulması ve idamesi maksadıyla akçe ayrılması derpiş olunabilir. Yardım maksadına tahsis olunan para ve diğer mallar, şirket mallarından ayrılarak bunlarla Medeni Kanun hükümleri dairesinde bir vakıf meydana getirilir. Vakıf senedinde vakıf malların şirkete karşı bir alacaktan ibaret olacağı tasrih olunabilir. Şirketten alınandan başka müstahdem veya işçilerden de aidat alınmışsa, hizmet münasebetinin sonunda vakıf şartlarına göre bu akçeden faydalanmadıkları takdirde müstahdem ve işçilere hiç değilse ödedikleri meblağlar ödeme tarihlerinden itibaren %5 faizi ile birlikte geri verilir." Öztürk, **Menşe'i...**, s. 130.

sonra, evlenme, doğum, ölüm, malüllük, hastalık, emeklilik ve kazalarda istihdam edilenlere ve işçilere yardım için kurulan vakıflara, “İstihdam Edilenlere ve İşçilere Yardım Vakıfları” denmiştir³⁰³. Bu tesislerin doğuş amacı, işverenin, işçilerine ve müstahdemlerine, iş sözleşmelerindeki haklarından daha çok haklar tanınması gerektiği düşüncesidir. Bu tesislerin kurulabilmesi için işverenin veya işçi ve müstahdemlerin parasının yardım maksadına tahsisi gerekir³⁰⁴. Burada, işçi veya müstahdemin, kaza veya herhangi bir malî gücünü kırıci durumundaki ihtiyaçlarına, sözleşme bittikten sonra da cevap vererek işçiyi korumak amaçlanmıştır³⁰⁵. Bu amaçla ayrılan paralar veya mallarla ve işçilerin ödediği aidatlarla Medenî Kanun hükümlerine göre bir tesis meydana getirilir. Burada malın bir amaca tahsisinin ana kaynağı yıllık kârdır³⁰⁶. Ayrıca, bu tesislerin yönetim biçimi, teftiş edilmesi, mal varlığının ve amaç kavramının değiştirilmesi Medenî Kanun hükümlerine tâbidir. Yapılacak değişiklikler tesis senedinde belirtilen yetkili makamın kararı üzerine asliye mahkemesi tarafından kararlaştırılır. Ayrıca bu tesislerde işçiler de yönetime ketilabilirler³⁰⁷.

Hasan Güneri, böyle vakıfların Türk Ticaret Kanunu ile ortaya çıktığını söylemiştir³⁰⁸. Fakat Nazif Öztürk buna katılmamaktadır. Nazif Öztürk’e göre bu vakıfların adına Medeni Kanun’da ilk defa karşılaşılmış olsa

³⁰³ Öztürk, **Menşe’i...**, s. 130., 903 sayılı kanunun 77/A maddesi. Şakir Berki makalesinde “Medeni Kanun, bu maddeyle vakfa adeta şirket veya cemiyet mahiyeti vermiştir, ki bizce tenkide şayan hususlardan biridir.” demektedir. Berki, Şakir, “Türkiye’de...”, s. 11-12’de (İşçi ve Müstahdemler Lehine Vakıf diye geçiyor 903 nolu kanun). Madde 77/A. 903 sayılı kanun ve Türk Ticaret Kanununun 468. maddesi gereğince kurulan istihdam edilenler ve işçilere yardım tesisleri ayrıca aşağıdaki hükümlere tabidirler:

Tesisin uzuvları faydalananlara, vakfın teşkilatı, faaliyeti ve mali durumu hakkında gerekli bilgiyi vermeye mecburdurlar.

İstihdam edilenler ve işçiler tesise aidat ödedikleri takdirde, en az bu ödemeleri nisbetinde idareye iştirak ederler. Mümkün olduğu nisbette personel arasından gösterilecek temsilcileri bizzat seçerler.

İstihdam edilenler ve işçileri ödemelerine tekabül ettiği nisbette, kaideten tesisin mamelekinin istihdam edene karşı bir alacaktan ibaret olması yalnız bu alacığın temin edilmiş olması halinde caizdir.

Faydalananlar tesise aidat ödedikleri veya tesisi düzenleyen hükümler onlara eda-yı talep hususunda bir hak bahsettiği takdirde, tesisin edalarının dava yoluyla talep edebilirler. Bülent Köprülü, “903...”, s. 231.

³⁰⁴ Ünal Tekinalp, “İşçi ve Müstahdemler Yararına Yardım Akçeleri ve Yardım Vakıfları”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Ankara 1968, C. 4, S. 3, s. 439.

³⁰⁵ Öztürk, **Menşe’i...**, s. 131.

³⁰⁶ Tekinalp, **a. g. m.**, s. 439.

³⁰⁷ Köprülü, Bülent, “903...”, s. 231-232.

³⁰⁸ Güneri . **a. g. e.**, s. 227.

da; Osmanlı Devleti'nde yer alan "Esnaf Vakıfları", "Esnaf Sandıkları", "Esnaf Kesesi" adıyla anılan vakıflar, İstihdam edilenlere ve İşçilere Yardım Vakıfları'nın gerçekleştirmek istediği sosyal güvenlik amaçlarıyla kurulmuşlar; çalışanlarına her türlü sosyal yardımı sağlamışlardır³⁰⁹. Bununla beraber, 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun'un ilgili maddelerinde "İstihdam Edilenlere ve İşçilere Yardım Vakıfları" adı geçmiyorsa da bu vakıfların kurulmamasına ilişkin bir hüküm de mevcut değildir³¹⁰. Zaten 1967 yılına kadar bu vakıflardan 13 tane kurulmuştur. Bu sayının genele oranı %8'dir.

İlk bakışta, İstihdam Edilenlere ve İşçilere Yardım Tesislerinin klasik vakıf anlayışıyla ortaya çıkan vakıflardan olmadığı düşünülebilir. Fakat bir şirketin kendi personeli için vakıf kurması normaldir. Yani bir hükmî şahıs da gerçek bir şahıs gibi vakıf kurma hakkına sahiptir³¹¹.

Bu tesisler, istihdam edilenlerin ve işçilerin vakfa aidat ödeyip ödememelerine göre, aşağıda açıklayacağımız şekilde ikiye ayırmak mümkündür.

a. Tek Taraflı Personele Yardım Tesisleri (Vakıfları)

İstihdam Edilenlere ve İşçilere Yardım Tesisi (Vakfı), eğer vâkıfın ayırdığı fonlarla kurulmuş ise ve işçiler ve istihdam edilenler aidat ödememekte iseler, o zaman bu tesislere "Tek Taraflı Personele Yardım Tesisleri (Vakıfları)" denilmiştir³¹². Fakat bizim çalıştığımız 1926 ile 1967 yılları arasında bu özellikte tesis kurulmamıştır.

³⁰⁹ Öztürk, *Menşei...*, s. 133.

³¹⁰ Bkz. 1926 Medeni Kanunu 73-81.maddeleri.

³¹¹ Berki, Şakir, "İmparatorluk ve Cumhuriyet Vakıf...", s. 72.

³¹² Öztürk, *Menşei...*, s. 130.

b. İki Taraflı Personele Yardım Tesisleri (Vakıfları)

Vâkîfın ayırdığı fonla kurulmuş olan İstihdam Edilenlere ve İşçilere Yardım Tesisleri(Vakıfları)nde, personel aidat ödüyorsa o zaman bu tesislere “İki Taraflı Personele Yardım Tesisleri (Vakıfları)” denilmiştir³¹³. Bu durumda tesis daha özel durumlara tabi olur ve işçi ve müstahdemler daha fazla hak elde ederler³¹⁴. Çünkü 1957 tarihli Türk Ticaret Kanunu’nun 468. maddesinde “...Şirketten alınandan başka müstahdem veya işçilerden de aidat alınmışsa, hizmet münasebetinin sonunda vakıf şartlarına göre bu akçeden faydalanmadıkları takdirde müstahdem ve işçilere hiç değilse ödedikleri meblağlar ödeme tarihlerinden itibaren %5 faizi ile birlikte geri verilir.” denilmektedir³¹⁵. Ayrıca tesisi kuran şirketler, vakıf yoluyla kişilik ve resmi şahsiyet kazanan mallar üzerinde hakimiyet kuramazlar³¹⁶.

Tesislerin (Vakıfların) %8’lik oranını iki taraflı istihdam edilenlere ve personele yardım tesisleri oluşturmaktadır. Bunlar, Türkiye Petrolleri A. O. Personeli Yardımlaşma Sandığı Tesis (Vakfı)(Ankara-1965-?)³¹⁷, Şeker Sigorta A. Ş. Personeli Sigorta ve Yardım Sandığı Tesis (Vakfı)(İstanbul-1960-?)³¹⁸, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Memur ve Müstahdemleri Yardım ve Emekli Sandığı Tesis (Vakfı)(İstanbul-1965-?)³¹⁹, Türk Ticaret Bankası Emeklilik Sandığı Tesis (Vakfı)(İstanbul-1950-1950)³²⁰, İstanbul Emniyet Sandığı Memur ve Hizmetlileri Teshilat Sandığı Tesis (Vakfı)(İstanbul-1953-?)³²¹, Doğan Sigorta A. Ş. Memur ve Müstahdemleri Yardım ve Emekli Sandığı Tesis (Vakfı)(İstanbul-1954-1954)³²², Eskişehir Bankası T. A. Ş. Mensupları Emekli Sandığı Tesis (Vakfı)(Eskişehir-1961-

³¹³ Güneri, a. g. e., s. 235.

³¹⁴ Tekinalp, a. g. m., s. 430.

³¹⁵ **Düstur**, 3. Tertip, C. 37, s. 1587.

³¹⁶ Tekinalp, a. g. m., s. 438.

³¹⁷ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 144.

³¹⁸ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 245.

³¹⁹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 193.

³²⁰ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 72.

³²¹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 122.

³²² K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 412.

1961)³²³, Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Personeli Sosyal Yardım Tesisleri (Vakfı)(Ankara-1962-1962)³²⁴ ve Tam Sigorta A. Ş. Memur ve Hizmetlileri Emeklilik Sandığı Tesisleri (Vakfı)(İstanbul-1964-?)³²⁵ olmak üzere 9 tanedir.

Görüldüğü gibi bu tesislerin bir tanesi Ankara'da, bir tanesi de Eskişehir'de kurulmuş diğer 11 tanesi ise İstanbul'da kurulmuştur. Bunun yanında, 3 tanesi 1957 yılı İstihdam Edilenler ve Personele Yardım Tesislerinin (Vakıflarının) Türk Ticaret Kanunu ile kurulmaya başlamasından önce kurulmuştur. Bu durum Medeni Kanun'la da bu tesislerin kurulabileceğini göstermektedir. Fakat kanundan bu hükmün çıkarılması kolay değildir. Bu yüzden, kanun çıkarılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Bu tesislerin amacı; tesisi kuran şirketlerde çalışan memur ve müstahdemlerin hastalık, maluliyet ve emeklilik halinde yardım yapılmasıdır. Bu tesisler iki taraflı olmaları hasebiyle şirket çalışanlarının maaşlarından yapılacak %5'lik kesinti vakıf sermayesine katılacaktır. Hastalık, maluliyet ve emeklilik durumlarında bu paralar geri ödenmektedir.

Bu tesislerin sağladığı faydalar, tesis senetlerine göre, ödünç para vermek, aynî yardımlarda bulunmak, üyenin ölümü halinde dul ve yetimlerine toptan ödeme yapmak, evlenme halinde yardımda bulunmak, üyelerinde tahsilde bulunan çocuklarının okumalarına yardımda bulunmaktır.

4. 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun Geçici 20. Maddesine Tabi Personele Yardım Tesisleri (Vakıfları)

Bu tesisler, 1964 yılında kabul edilmiş ve 1965 yılında yürürlüğe girmiş olan 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun geçici 20. maddesine göre kurulan tesislerdir³²⁶.

³²³ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 119.

³²⁴ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 318.

³²⁵ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 136.

³²⁶ 17 Temmuz 1964'te kabul edilip 1 Mart 1965'te yürürlüğe giren 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun geçici 20. maddesi için baknz: **Düştur**, V. Tertip, C. III. S. 2879.

Bu kanuna göre kurulan tesisler 8 tanedir. Bunlar; Türkiye Genel Sigorta A. Ş. Memur ve Hizmetlileri Emekli ve Yardım Sandığı Tesisi (Vakfı)(İstanbul-1965-?)³²⁷, Türkiye Kredi Bankası A. Ş. Memur ve Müstahdemleri Sosyal Sigorta ve Yardımlaşma Sandığı Tesisi (Vakfı)(İstanbul-1965-1965)³²⁸, Türkiye Öğretmenler Bankası A. Ş. Emekli Sağlık ve Sosyal Yardım Tesisi (Vakfı)(Ankara-1966-?)³²⁹, Marshall Boya ve Vernik Sanayi A. Ş. Memur ve İşçileri Yardımlaşma Sandığı Tesisi (Vakfı)(İstanbul-1966-?)³³⁰, İstanbul Bankası Personeli Sosyal Sigorta Sandığı Tesisi (Vakfı) *(İstanbul-?-1960)³³¹, Pamukbank T. A. Ş. Memur ve Müstahdemleri Emekli ve Yardım Sandığı Tesisi (Vakfı)*(İstanbul-?-1960)³³², Milli Reasürans T. A. Ş. Mensupları Emekli ve Sağlık Sandığı Tesisi (Vakfı)*(İstanbul-?-1961)³³³, Osmanlı Bankası Türkiye Personeli Emekli ve Yardım Sandığı Tesisi (Vakfı)*(İstanbul-?-1962)³³⁴, Türkiye Kredi Bankası A. Ş. Memur ve Müstahdemleri Sosyal Sigorta ve Yardım Sandığı Tesisi (Vakfı)(İstanbul-1965-1965)³³⁵,dır. Personelin aidatından kesilen miktar maaşının %5, %7,5 veya %7'sidir.

Buradaki tesisler de İstihdam Edilenler ve İşçilere Yardım Tesislerindeki amaçların aynısıyla Türkiye Genel Sigorta A. Ş. Memur ve Hizmetlileri Sosyal Sigorta ve Yardım Derneği, Türkiye Genel Sigorta Anonim Şirketi tarafından tesis haline getirilmiştir. Türkiye Genel Sigorta A. Ş. Memur ve Hizmetlileri Emekli ve Yardım Sandığı Tesisi (Vakfı) 22 Ekim 1964 tarihili tesis senediyle, yani kanunun kabulünden 3 ay sonra kurulmuştur. Bu tesisi (Vakfı)nın gayesi; iş kazaları, meslek hastalıkları, hastalık, analık, maluliyet, ölüm ve emeklilik hallerinde üyelerine ve diğer hak sahiplerine yardım yapmaktır. Senette, üyelerin aylık aidatının brüt maaşlarının %7,5 olduğu yazmaktadır.

³²⁷ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 114.

³²⁸ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 74.

³²⁹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 315.

³³⁰ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 63.

³³¹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 58; Dosya bulunamamıştır.

³³² K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 83; Dosya bulunamamıştır.

³³³ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 135; Dosya bulunamamıştır.

³³⁴ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 117; Dosya bulunamamıştır.

³³⁵ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 74.

Türkiye Kredi Bankası A. Ş. Memur ve Müstahdemleri Sosyal Sigorta ve Yardım Sandığı Tesis (Vakfı) de 506 sayılı kanuna göre 1 Mart 1965 tarihli senetle, bu kanunla kurulan diğer tesislerin amaçlarından başka, çalışanlarına sağlık bozukluğu, iş kazaları, ölüm gibi durumlarda yardımlarda bulunmak için kurulmuştur.

Marshall Boya ve Vernik Sanayi A. Ş. Memur ve İşçileri Yardımlaşma Sandığı Tesis (Vakfı) 9 Haziran 1966 tarihli senetle, Marshall Boya ve Vernik Sanayi A. Ş. tarafından çalışanlarının ölümleri halinde dul ve yetimlerinin yararlanmasını sağlamak amacıyla kurulmuştur. Tesisin gelirleri, çalışanların aidatı olmak üzere aylık 10 lira ve şirketin aidat tutarının %50'lik iştirakidir.

Bu tesislerin hepsi aynı amaçla ve iki taraflı personele yardım tesisleri şeklinde kurulmuşlardır.

5. Eğitim Amaçlı Tesisler (Vakıflar)

Eğitim amaçlı kurulan tesislerin sayısı 21'dir. Bu 21 tane tesisin isimleri şunlardır: Hüseyin Hasip Bey Tesis (Vakfı)(İstanbul-1927-1927)³³⁶, Profesör Tahir Taner Tesis (Vakfı)(İstanbul-1948-1948)³³⁷, Mükerrerem Karaağaç Tesis (Vakfı)(İstanbul-1949-?)³³⁸, Türkiye İş Bankası Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Tesis (Vakfı)(Ankara-1954-?)³³⁹, Feyziye Mektepleri Tesis (Vakfı)(İstanbul-1955-1955)³⁴⁰, Türk Silahlı Kuvvetleri(Ordu Mensupları) Çocuklarının Tahsiline Yardım Tesis (Vakfı)(Ankara-1957-?)³⁴¹, Develi Cemal Nevzer Erciş Tesis (Vakfı)(Ankara-1961-1961)³⁴², Prof. Dr. Refii Şükrü Suvla Tesis (Vakfı)(İstanbul-1962-

³³⁶ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 397.

³³⁷ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 290.

³³⁸ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 309.

³³⁹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 390.

³⁴⁰ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 110.

³⁴¹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 459.

³⁴² K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 105.

1962)³⁴³, İktisadi Araştırmalar Tesisi (Vakfı)(İstanbul-1962-1962)³⁴⁴, Süleyman Faik Özkan Tesisi (Vakfı)(İzmir-1963-?)³⁴⁵, Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji Tesisi (Vakfı)(Ankara-1963-?)³⁴⁶, Türkiye Sendikacılık Koleji Tesisi (Vakfı)(Ankara-1964-?)³⁴⁷, Galatasaray Lisesi'ni Geliştirme Tesisi (Vakfı)(İstanbul-1964-1964)³⁴⁸, İstanbul Üniversitesi Maliye Enstitüsü Tesisi (Vakfı)(İstanbul-1964-?)³⁴⁹, Cemal Pekin Tesisi (Vakfı)(İstanbul-1965-?)³⁵⁰, Manisa Yüksek Tahsil Öğrenci Yurdu Tesisi (Vakfı)(Ankara-1965-?)³⁵¹, İktisadi Kalkınma Tesisi (Vakfı)(İstanbul-1965-1965)³⁵², Dr. Ali Mümtaz Gürsoy Tesisi (Vakfı)(Ankara-1965-1965)³⁵³, ve Kemal Halil Tanır Tesisi (Vakfı)(İstanbul-1952-1965)³⁵⁴. Bunlardan başka iki tane tesis (vakıf) hem eğitim hem de sağlık amaçlı kurulmuştur. Bu iki tesisi sağlık amaçlı kurulmuş tesisler bölümünde inceledik. Ayrıca Ordu Mensupları Çocuklarının Tahsili Yardım Tesisi (Vakfı)'nın adı "Türk Silahlı Kuvvetleri Mensupları Çocuklarının Tahsiline Yardım Tesisi (Vakfı)" şeklinde değiştirilmiştir³⁵⁵.

Grafik-4'te de görüldüğü üzere, eğitim amaçlı kurulan tesislerin bütün tesislere oranı %11'dir. Bu 21 tane tesisin hepsi mülhak yönetim biçimiyle kurulmuşlardır. Bu 21 tesis ile eğitim için toplam olarak 732.000 Türk Lirası, 7 tane apartman ve bir tane otel vakfedilmiştir. İçlerinden iki tanesi gelirlerini Daruüşşafaka'ya vermek için kurulmuştur. Ayrıca 10 tanesini dernek şeklindeki tüzel kişilikler kurmuş; 9 tanesini ise gerçek kişiler kendi isimlerini vererek kurmuşlardır. Mesela İktisadi Kalkınma Tesisi (Vakfı)'nı İstanbul Sanayi Odası ile İstanbul Ticaret Odası tüzelkişilikleri, Türkiye'de sanayi ve ticaret sahalarındaki gelişmelerin hızlandırılmasına hizmet etmek amacıyla kurmuştur.

³⁴³ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 202.

³⁴⁴ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 78.

³⁴⁵ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 152.

³⁴⁶ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 2.

³⁴⁷ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 424.

³⁴⁸ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 172.

³⁴⁹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 305.

³⁵⁰ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 127.

³⁵¹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 60.

³⁵² K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 903.

³⁵³ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 70.

³⁵⁴ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 196.

³⁵⁵ Bkz: K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 459.

Salih Keramet Bey 1933 yılında ölümüne bağlı olarak iki tane hane ve bahçesinin gelirlerinin Darüşşafaka'ya ait olmasını, mümkün olmazsa “Türk Sanatkarlarına yardım hususuna inkılab etmek...” Türk mütefekkir ve sanatkarları için bir dinlenme yurdu olmak üzere “Şair Nigar Tesis” unvanıyla bir tesis kurmuştur. Fakat kendisi öldükten sonra bu bahçe ve iki hanenin intifa yani yararlanma hakkının zevcesi yani eşi ve çocuklarının olmasını şart koşmuştur³⁵⁶.

Profesör Tahir Taner'in kurduğu tesisin adı “Profesör Tahir Taner Tesis”dir. Tahir Taner “Tan” adlı apartmanını bu tesisin sermayesi olarak vermiştir. Bu apartmanın kira gelirlerini “Tahir Taner Mükafatı” ve “Tahir Taner Bursları” olarak tahsis etmiştir. Bu gelirlerin %30'u vergi, sigorta, kapıcı, kalorifer, bahçıvan ve sair ücretlerine; %30'u ihtiyat akçesi yani tamir ve gerektiğinde yeni inşaata; %20'si tesis ücretine; %5'i tesis idare kuruluna; %5'i Tahir Taner mükafatına ve %30'u ise Tahir Taner Burslarına verilecektir. tesisin uzuvları tesis müdürü, tesis idare kurulu ve teftiş makamıdır. Teftiş makamı ise devlet adına Milli Eğitim Bakanı'dır. Tesis müdürü Tahir Taner onun ölümünden sonra kardeşi ondan sonra ise diğer kardeşi ve daha sonra aileden birisi olacaktır. Böyle bir durumda bu tesisin aile tesisi olması gerekir fakat Tahir Taner bu kişilerden sonra aileden veya ailenin seçeceği kişilerin müdür olabileceğini söylemiştir. Bu yüzden aile tesisi değildir. Tahir Taner Mükafatı Ceza Hukuku, Ceza Usul Hukuku veya kriminolojiye ait bir mükafat profesörler, doçentler ve asistanlar dışında en iyi eser yazılana verilecektir. Mükafatı hakeden bu eserler Tesis Külliyyatı'ndan olmak üzere bastırılacaktır.

Tahir Taner Bursları ise bir veya birkaç, annesi ve babası olmayan, geçimde zorluk çeken, aynı zamanda çalışkan Hukuk Fakültesi lisans öğrencisine verilecektir. Yetenekli olan öğrenci tezini Ceza Hukuku'ndan yapmak şartıyla doktora yapmaya teşvik edilecek ve burs ücreti arttırılacaktır. Burs için gerekli denetimler tesis senedinde ayrıntılı olarak yazılmıştır. Bu

³⁵⁶ K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sayı No: 8.

tesis, “Prof. Dr. Tahir Taner Vakfı” ismiyle hala hizmet vermektedir ve kurulduğundan beri 1000’den fazla öğrenciye burs sağlamıştır³⁵⁷.

Feyziye Mektepleri Tesisi (Vakfı) 16 Mart 1955 tarihli tesis senedi ile Feyziye Mektepleri Cemiyeti tarafından İstanbul’da kurulmuştur. 3487 metrekarelik bir gayrimenkul, 1444 metrekarelik bir tarla ve tesis senedinde isimleri yazılı birçok taşınabilir mal vakfedilmiştir. Tesisin amacı, okullar, yetiştirme kursları, deshaneler açmak; dergi, kitap ve broşürler yayınlamak; konferans, sergi ve geziler düzenlemek ve yabancı ülkelere öğrenciler göndermek ve öğretmen getirmek suretiyle gençlerin fikir ve beden gelişimini sağlamaktır.

Galatasaray Lisesini Geliştirme Tesisi (Vakfı) ise 22 Şubat 1964 tarihli tesis senedi ile İstanbul’da kurulmuştur. Tesisin amacı, Galatasaray Lisesi’nin öğrencileri ile mezunlarının kültürel sahada değişik maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamaktır. Galasaray Kız Meslek Lisesi ve Galatasaray Yüksek Koleji kurmak da amaçları arasındadır. Tesisin sermayesi 10.000 Türk Lirası’dır. Bu tesisin feshedilmesi halinde mallarının Galatasaray Lisesi’ne geçmesi istenmiştir.

Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji Tesisi (Vakfı), 1963 yılında, Türk Eğitim Derneği’nin vakfa dönüştürülmesi ile oluşmuştur. Bu tesisin amacı, kolejin Türk öğrencilerine ilk, orta ve lise seviyesinde yabancı dile önem vererek ileri bir eğitim öğretim sağlamak amacı ile, okullarına gündüzlü ve yatılı öğrenci kabul eden bir tesis kurulmuştur.

Hüseyin Hasip Bey 929 adet şirketi Hayriye hisse senedini Daruşşafaka Okulu namına vakfetmiştir.

³⁵⁷ http://www.istanbul.edu.tr/hukuk/vakif_ttv.htm, 29 Kasım 2008, 14:14.

6. Sağlık Amaçlı Tesisler (Vakıflar)

Türkiye’de 1926 ile 1967 yılları arasındaki dönemde sadece 6 tane sağlık amaçlı tesis kurulmuştur. Garfik-4’te sağlık amacını taşıyan bu tesislerin kurulan diğer tesislere oranının %3 olduğu görülmektedir..

Kurulan tesislerin 3 tanesi hem sağlık hem de eğitim amacıyla kurulmuştur. Bunlar, Dr. Ziya Gün İstanbul Üniversitesi’ne Yardım Tesisi (Vakfı)(İstanbul-1941-?)³⁵⁸ ve Florence Nihgtingale Hemşire Mektepleri ve Hastaneleri Tesisi (Vakfı)(İstanbul-1956-?)³⁵⁹ ve Süreyya Paşa Tesisi (Vakfı)(İstanbul-1950-?)³⁶⁰’dır. Dr. Ziya Gün 2 tane evini, 3 tane dükkanını, Rasim Paşa Hanı’nın 5760 hisseden 2140 hissesini, Fındıklıyan Hanı’nın 3360 hisseden 2120 hissesini İstanbul Üniversitesi Kliniklerinin gelişmesi için yardımlarda bulunmak ve İstanbul Üniversitesi veya Darüşşafaka öğrencilerinden başarılı olanlara burslar ve ödüller vermek amacıyla vakfetmiştir.

Florence Nightingale Hemşire Mektepleri ve Hastaneleri Tesisi (Vakfı) ise Türkiye Kızılay Cemiyeti, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, İstanbul Verem Savaşı Derneği, Türk Hemşireler Derneği, Ord. Prof. İhsan Şükrü Aksel, Fatma Bengisu, M. G. Edwards, Rıza Çerçel, Ord. Prof. Arif İsmet Çetingil, Esmâ Deniz, Ord. Prof. Ekrem Şerif Egeli, Safiye Hüseyin Elbi, Ord. Prof. Kazım İsmail Gürkan, Sıddık Sami Onar, Dr. Kamil Öner, Fahrünnisa Seden, Havel Sporel, Dr. Robert Stone, Dr. Vedat Nedim Tör ve A. V. Walker tarafından kurulmuştur. Tesis senedine göre tesisin amacı şunlardır:

“Florence Nightingale Hemşire Mektepleri ve aynı adı taşıyacak hastaneler inşa ve tesis etmek, bunun için gereken maddi vasıtaları temin ve idare etmek, bu mektep ve hastaneleri idare etmek ve işletmek, mevcut ve kurulacak hemşire mekteplerine yardım etmek, hemşire yetiştirmek ve bu

³⁵⁸ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya no: 112.

³⁵⁹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya no: 24.

³⁶⁰ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya no: 24.

maksatla alakalı diğer teşebbüslere girişmektir.” Bu tesise Kızılay Cemiyeti tarafından sermaye olarak 500.000 lira verilmiştir.

Hacettepe Tıp Merkezi Tesis (Vakfı) Ankara Çocuk Sağlığı Derneği tarafından 31 Ocak 1965 tarihli kararı gereği kurulmuştur. Madde 2’de amacı şu şekilde açıklanmıştır:

“Hacettepe Tıp Merkezi Vakfı’nın başlıca amacı bilim anlayışına, inceleme ve araştırma yeteneklerine ve milli ülkülere sahip sağlam düşünceli aydınlar yetiştirmek ve tıp ve sağlık hizmetlerinin gelişmesi için çalışmaktır. Vakıf bu amacının gerçekleşmesi için Hacettepe Üniversitesi’ne araştırma fonları sağlar, başarılı öğretim üyelerine ve öğrencilere ödüller verir, bu öğrencilere burslar temin eder, yurtlar inşa eder, gerektiğinde zaruri cari masraflarının karşılamak amacı ile bu yurtları bir döner sermaye ile işletir.” Bu tesisin adı, 6 Mayıs 2004 tarihinde “İhsan Doğramacı Bilim ve Araştırma Vakfı” olarak değiştirilmiştir.

Mehmet Sezai Tümay 14 Haziran 1963 tarihinde noter tarafından onaylanan tesis senedi ile 1000 lira vakfederek “İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Çocuk Hastalıkları ve Bakımı Kliniği’ne Yardım Tesis” unvanıyla bir vakıf vücuda getirmiştir³⁶¹. Amacı ise İstanbul Üniversitesi Çocuk Hastalıkları ve Bakımı Kliniği olarak mevcut bulunan kliniğin her türlü ihtiyacını karşılamaktır. Tesisin teftiş makamı devlet adına Milli Eğitim Bakanı’dır.

Sağlık amaçlı kurulan bir diğer tesis de “Geri Kalmış Çocuklara Yardım Tesis” adlı tesistir³⁶². Bu tesis 25 Mayıs 1959 tarihli tesis senedi ile İstanbul’da kurulmuştur. Vâkıf, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Kürsüsü Ordinaryüs Profesörü Dr. İhsan Şükrü Aksel bu tesis için 400 lira vakfetmiştir. Bu tesisin(vakfın) amacı İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi Enstitüsü’nün her türlü ihtiyaçları ile zeka ve seciye bakımından geri kalmış çocuklara yardım etmektir.

Sağlık amaçlı kurulan diğer bir tesis ise 23 Haziran 1949 tarihli tesis senedi ile İstanbul’da kurulan Göncü Şükrü Uyav Tesis (Vakfı)’dır. Vâkıf

³⁶¹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya no: 294.

³⁶² K. T. D. B. A. Dosya No: 167. Bu tesis senedi için bkz: Ek: 3

Göncü Şükrü Uyav, 6 adet dükkanını Konya Memleket Hastanesi'nin ihtiyaçları için vakfetmiştir. Bu vakıf ayrıca dükkan kiralarnın gelirinin %25'inin vâkıfın mütevellî olacak oğluna ve onun ölümüyle de soyundan gelecek olanlara verilmesi şartı olduğundan bir aile tesisidir.

Konya Memleket Hastanesi'ne yardım amacıyla kurulan diğer bir tesis(vakıf) ise Mustafa Işık Tesisi (Vakfı)(Konya-1947-1949)'dır. Bu vakıf Konya Memleket Hastanesi'nin su sarfiyatı için kurulmuştur.

7. Sosyal Amaçlı Tesisler (Vakıflar)

Bu tesisler sadece sosyal amaçlı kurulmuşlardır. Yani ne dinidirler ne de sosyal ve dini amaçlı kurulan Karma diyani tesisler gibidirler. Bu tesisler 4 tanedir. Tüm tesislere oranı ise; %3'tür. Bu tesisler şunlardır: Mustafa Nuri Devres Tesisi (Vakfı)(İstanbul-1951-1952)³⁶³, Hakkı Tarık Us Tesisi (Vakfı)(İstanbul-1955-1959)³⁶⁴, Ali Yıldız Tesisi (Vakfı)(Konya-1959-1959)³⁶⁵ ve Türk Loydu Tesisi (Vakfı)(İstanbul-1966-1966)³⁶⁶. Diğer şirketler ve derneklerin kurduğu tesislerle beraber bunların sayısı 45'i bulmaktadır. Ayrıca Grafik-4'e göre bunların tüm tesislere oranı %22'dir. Fakat biz burada sadece tek kişinin malını vakfetmesiyle kurduğu sosyal tesisleri inceledik.

a. Hakkı Tarık Us Kütüphanesi Tesisi (Vakfı)

Hakkı Tarık Us vasiyet yolu ile sahibi bulunduğu bütün yazma ve basma kitaplar, risaleler, gazete ve dergiler, resimler, haritalar ve planlar bulunan kütüphanesini "Hakkı Tarık Us Kütüphanesi" adı ile anılacak bir tesis vücuda getirerek vakfetmiştir. Vasiyette kütüphanenin yöneticisi, kütüphane şartları, memurların kim olacağı, memurun oturacağı ev ve yiyeceği,

³⁶³ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 286.

³⁶⁴ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 416.

³⁶⁵ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 787.

³⁶⁶ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 66.

hademenin ücreti düşünülmüş ve yazılmıştır. Günde en az altı saat Ankara Milli Kütüphanesi'nin uyguladığı kayıt ve şartlarla başta basın mensuplarının faydasına sunmak, kütüphanenin gelişmesini, okuma ve araştırmaların kolaylaşmasını sağlamak başlıca amaçtır.

Vasiyetin 9. maddesinde Hakkı Tarık Us'un tapu kayıtlarını verdiği gayrimenkullerin gelirleriyle yine İstanbul'da Cemal Nadir Sokak'taki gayrimenkulünün üzerine bir bina yapılmasını ve bu binanın kütüphane olarak kullanılmasını istemiştir.

Hakkı Tarık Us vasiyetinde ayrıca "Basın Terimleri Mükafatı" adı ile basın ve yayın terimlerinde Türkçe'den yepyeni bir kelime kabul ettirene her kelime başına bir yüzlük altın hediye edilmesini isteyerek Türkçe'ye hizmet etmek istemiştir. Bunun yanında üniversite okumaya kabiliyeti olan fakat mali durumu müsait olamayan çocuklara burs verilmesini şart koşturmuştur. Hakkı Tarık Us, gelirden artan olursa akrabalarının geçinemeyecek durumda olanlarına verilmesini isteyerek böylece tesisinin aile tesisi olmasını sağlamıştır.

Bu kütüphane günümüzde Kültür Bakanlığı'na Beyazıt Devlet Kütüphanesi içerisinde yer almaktadır.

Çeşitli amaçlarla kurulmuş olmasına rağmen kütüphane kurulması amacının ağır basması ve diğer amaçların da sosyal türden amaçlar olmasından bu tesisi sosyal tesisler içerisinde değerlendirmeyi uygun gördük.

b. Dr. Süleyman Ethem Kütüphanesi Tesisi (Vakfı)

Vakıf Guraba Hastanesi'nde "İç hastalıkları şefi" olarak görev yapan Dr. Süleyman Ethem vasiyetinde 944 parça kitapla³⁶⁷ mecmua paketleri ve başka aletlerini hastaneye vakfetmiştir. 14 Şubat 1935 tarihinde bu hususa dair Merkezi İdare Encümeni tarafından hastanede bir yer ayrılarak "Dr.

³⁶⁷ 14 Şubat 1935 tarihli 247 nolu K. T. D. B. A'de 620 numaralı defterde 10 numara ile kayıtlı karar suretinde kitapların adı verilmiştir.

Süleyman Ethem Kütüphanesi” olarak adlandırılmasına karar verilmiş Umum Müdürlük ise bunu tasvip etmiştir³⁶⁸.

c. Sosyal Amaçlı Kurulan Diğer Tesisler (Vakıflar)

Türk Loydu Tesis (Vakfı), 17 Haziran 1966 tarihli tesis senedi ile, Gemi Mühendisleri Odası’nın genel kurul toplantısında alınan kararla, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği tarafından İstanbul’da kurulmuştur. Bu tesis, denizcilikle ilgilidir. Tesis senedinin 4. maddesinde “Tesisin gayesi; yüzer vasıtaların ve sair tesislerin ticaret, seyrüsefer, sanayi ve sigorta ile alakalı bilcümle resmi ve hususi teşekküller yanında ve bunun için zaruri ve bununla ilgili bilcümle hizmetlerin ifasıdır.” denilmektedir.

Ali Yıldız Tesis (Vakfı), Ali Yıldız’ın tarlasını, 1959 yılında Harmancık Köyü’nde Hocacihan Kuyusu adı ile bilinen Çıngırıklı Kuyu için vakfetmesi ile kurulmuştur.

Misbah Muhayyeş Pera Palas Otelini kendi adıyla kurduğu tesise vakfetmiştir. Bu otelin gelirleri; otele alışmış olan din ve milliyet farkı gözetilmekten fakirlere, Darulaceze ve Daruşşafaka’ya, Veremle Savaş Derneği’ne verilmesini şart koşmuştur. Ayrıca, elbise ve şahsi eşyaları fukaraya dağıtılacaktır.

³⁶⁸ 14 Şubat 1935 tarihli 247 nolu karar, K. T. D. B. A. Defter No: 620, sıra no: 10.

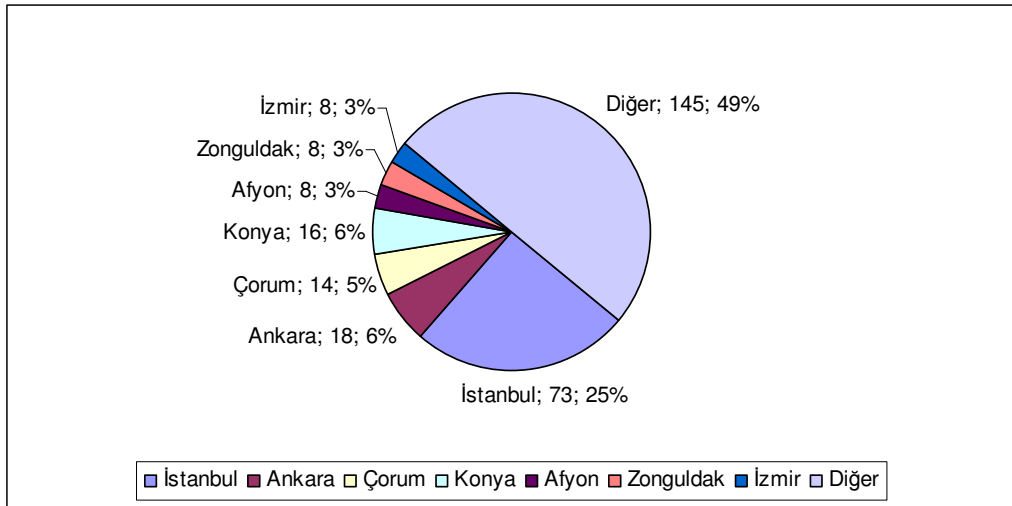
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1926-1967 YILLARI ARASINDA KURULAN TESİS VAKIFLARININ COĞRAFİ DURUMUNA, MALİ DURUMUNA VE KURUCULARINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

A. 1926-1967 Yılları Arasında Kurulan Tesislerin (Vakıfların) Coğrafi Dağılımı

Bütün sosyal müesseselerde olduğu gibi tesislerin de nerelerde kuruldukları önemli bir husustur. En çok tesis(vakıf) İstanbul'da kurulmuştur. Grafik-5'te tesislerin kurulmuş olduğu şehirler verilmiştir. Buna göre, İstanbul'da kurulan tesislerin sayısı 73'tür ve genele oranı %25'tir. İstanbul'dan sonra %6'lık oran ve 18 tane ile Ankara gelmektedir. Ardından 16 tane ve %6 oranla Konya; 14 tane ve %5 oranla Çorum; %3'lük oran ve 8 tane sayıyla Afyon, İzmir ve Zonguldak gelmektedir.

Grafik-5: Tesislerin (Vakıfların) Coğrafi Dağılımı (1926-1967)

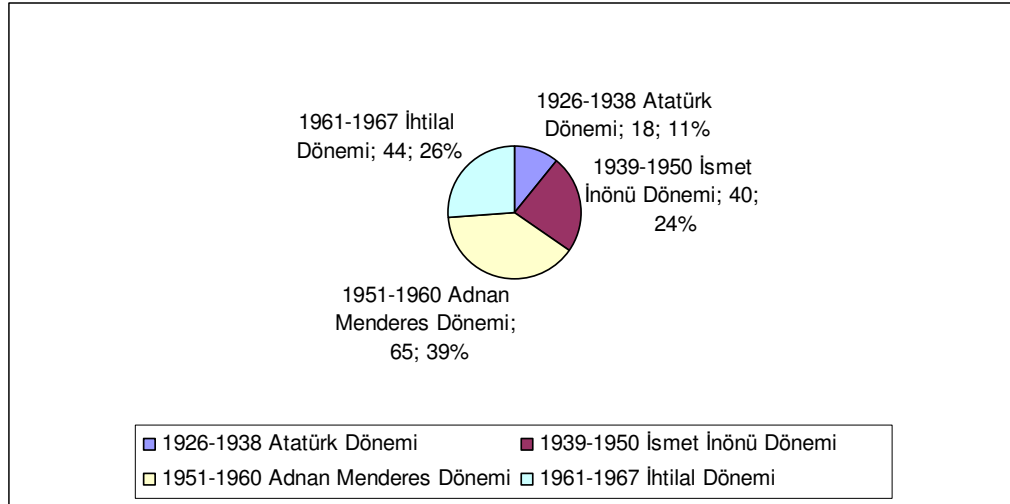

Diğer tesisler, yine Grafik-5'e göre 145 tanedir ve %49'luk bir dilimi işgal etmektedir. Bu tesislerin 7 tanesi Kayseri'de, 7 tanesi Kastamonu'da, 5 tanesi Samsun'da, 4 tanesi Bursa'da, 3 tanesi Adapazarı'nda, 3 tanesi Tokat'ta, 3 tanesi Hatay'da, 2 tanesi Aydın'da, 2 tanesi Balıkesir'de, 2 tanesi Eskişehir'de, 2 tanesi Isparta'da, 2 tanesi İçel'de, 2 tanesi Manisa'da 1 tanesi Aksaray'da, 1 tanesi Bitlis'te, 1 tanesi Bolu'da, 1 tanesi Erzurum'da, 1 tanesi Gaziantep'te, 1 tanesi Giresun'da, 1 tanesi Lefkoşa'da, 1 tanesi Muğla'da, 1 tanesi Ordu'da, 1 tanesi Rize'de ve 1 tanesi ise Sivas'ta kurulmuştur. Böylece toplamda 31 adet ilimizde tesis kurulmuş bulunmaktadır. Bu ifadeler Grafik-5'te gösterilmiştir.

B. 1926-1967 Yılları Arasında Kurulan Tesislerin (Vakıfların) Yıllara Göre Dağılımı

Tesislerin en çok kurulduğu dönem, 1951-1960 yılları arasındaki Adnan Menderes Dönemi'dir. Bu dönemde 79 tane tesis kurulmuş olup diğer yıllara oranı %39'dur. İkinci sırada 59 adet tesis ve %30'luk oranıyla 1961-1967 yılları arasındaki İhtilal Dönemi ve Süleyman Demirel dönemi gelmektedir. Yine de diğer senelere oranla karışıklık içinde geçen bu dönemin ikinci sırada yer alarak 59 adet tesisin kurulmuş olması olumlu bir durumdur. Fakat bu dönemde daha çok alışılmış vakıf anlayışının dışında sosyal yardımlaşma ve dayanışma tesislerinin kurulmuş olduğunu görmekteyiz. Üçüncü sırada, 1939-1950 yılları arasındaki İsmet İnönü Dönemi vardır. Bu dönemde 42 tane tesis kurulmuştur. Bu yıllar arasında kurulan tesislerin diğer yıllara göre oranı %21'dir. 1926-1938 yılları arasındaki Atatürk Dönemi ise 19 tane tesis ile son sırada yer almaktadır. Bu vakıfların diğer senelerde kurulan tesislere oranı ise %10'dur. Bu durum Grafik-6'da görülmektedir.

Grafik-6: Tesislerin (Vakıfların) Tesis Senetlerinin Yıllarına Göre Dağılımı:

Grafik-6'yı yaparken 30 tane tesisin(vakfın) tesis senedini bulamadığımız için bunların tarihlerini ve tesis tarihleri belli olmayan 5 tane daha tesisin tarihini grafiğe koymadık. Böylece toplam 167 adet tesisin yıllara göre dağılımı bu grafikteki gibidir.

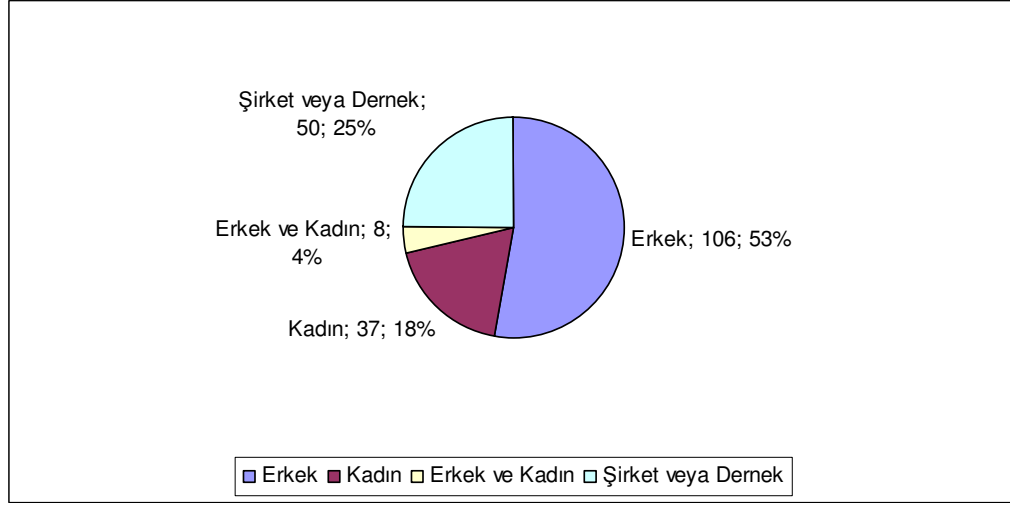
C. Kurucuların Cinsiyetlerine Göre Tesisler (Vakıflar)

Tesisleri(vakıfları) incelerken araştırdığımız bir konu da tesisleri kuranlardır. Grafik-7'de görüleceği üzere 106 tane tesisi erkekler kurmuştur. Bu sayı diğer tesislere nazaran daha çoktur ve oranı %53'tür. Kadınlar ise bu dönemde 37 tane tesis(vakıf) kurmuştur. Bunun diğerlerine oranı ise %18'dir. Tüzel kişilerin kurmuş oldukları tesisler 50 tanedir. Bunun diğerlerine oranı ise %25'tir. Eşlerin beraber kurmuş oldukları tesislerin sayısı ise 8'dir. Bunun oranı ise %4'tür.

En çok tesisi erkekler kurmuş olmasına rağmen, kadınların sayısını da azımsamamak gerekir. Bunlara örnek olarak; Şükriye Ümmühan Usluoğlu, Emine İnanç, Saadet Tombuş, Meryem Acar, Şehriban Kalenci, Emine Akman, Havva Temel, Fatma Leman Tayaz, Hacı Zeliha Maraşlı, Hacer

Karamanlı, Hatice Şakrucu, Saniye Karagöz, Suphiye Zafir, Fatma Özbilici, Zehra Özkanlı, Esmâ Özkaynak, Reşide Karagöz, Nuriye Cindiloğlu, Ayşe İkbâl Eldem Hanımların kurmuş oldukları tesisleri gösterebiliriz.

Grafik-7: Tesislerin (Vakıfların) Kurucularının Cinsiyetleri:

Amaçlarına göre incelersek, kadınlar genelde diyani amaçlı vakıflar kurmuşlardır. Vâkıfeler mallarını camilere, imamlara, müezzinlere, hatim okuyacaklara, Kızılay Derneği'ne, fakirlere, çeşmeye, köy ihtiyaçlarına, Çocuk Esirgeme Kurumu'na, Milli Eğitim Memurluğu'na, hastanelere, Dilsiz ve Körler Müessesesi'ne ve Yetim Mektebi'ne vakfetmişlerdir.

Vâkıfelerin kurmuş oldukları karma diyani tesisler ise; hem dinî hem de sosyal yardım amaçlı tesislerdir. Bunlar 8 adet olup diğer amaçlı vâkıfe tesislerine oranı %22'dir. Bunlar; her halükarda camilere veya hafızlara veya vaize veya cami imamlarına veya cami müezzinlerine vakfedilmiş olmakla beraber, bir kısım vakfedilen malın diğer ihtiyaçlara da sarfedilmesi sağlanmış tesislerdir. Bunlardan birisi; Emine İnanç Tesis'i'dir. Emine İnanç, İstanbul Fatih'teki tapu senediyle belirlenmiş olan arsasının üzerindeki cami ve altı adet evinin ikisini imam ve müezzinin ikametine vermiş; dört tanesinin kira gelirinin imam, müezzin, kayyim, caminin ışıklandırılması ve tamirâtı,

hastaların ilacı, fakir çocukların giydirilmesi için harcanmasını şart koşmuş ayrıca cami yanındaki on adet dükkanının geliriyle bu caminin minare, su kuyusu ve otomatik motor ve tesisatı ve su deposu ve helalar ve abdest alma mahalleri ve abdest bozma mahallerinin nezafet ve temizlik ve tamir ve ıslahına, fakir çocuklara, müsaade almak şartıyla okuma öğretilecek, ilmihal ve Kur'an talim görececek çocuklara harcanmasını, fakir ve çaresiz yavrulara ayakkabı ve hastaları muayene ve ilaç temininin sağlanmasını istemiştir. Vâkıfe Suphiye Zafir ise yedi tarla, ev ve İzmir'deki 1/6 hisseli sahilhane gelirleriyle camilerde hatim okutulmasını, bayramlarda fakir çocukların giydirilmesini istemiş kalan kısmının ise Tire Memleket Hastanesi'ne ve İzmir Sağır Dilsiz ve Körler Müessesesi'ne verilmesini şart koşturmuştur. 1953 ve 1963 yıllarında iki kere tesis kurmuş olan Hacı Zeliha Maraşlı ise iki evinden gelecek gelirlerin Hoca, imam ve müezzinlere, Yetim Mektebi'ne ve Kızılay Cemiyeti'ne verilmesini istemiştir.

D. Vakfedilen Mala Göre Tesisler (Vakıflar)

1. Menkul

Paraların da vakfedilebileceği gibi, Medeni Kanun'da menkul malların da vakfedilebileceği görülmektedir³⁶⁹. Para da menkul mal sayılmaktadır. 1926-1967 yılları arasındaki dönemde toplam olarak 16.643.875 Türk Lirası ile 24.000 kuruş para vakfedilmiştir. Ayrıca, menkul sınıfına giren değişik değerli ev eşyaları ve kişisel eşyalar da vakfedilmiştir.

Para tesisleri(vakıfları) 1926-1967 yılları arasında 73 tane kurulmuştur. Bunun diğerlerine oranı Grafik-8'de de görüldüğü gibi %36'dır. Bu dönemde de Osmanlı Dönemi'nde olduğu gibi para vakfetme düşüncesi değişmemiştir.

³⁶⁹ Berki, Şakir, "İmparatorluk ve Cumhuriyet Vakıf...", s. 75.

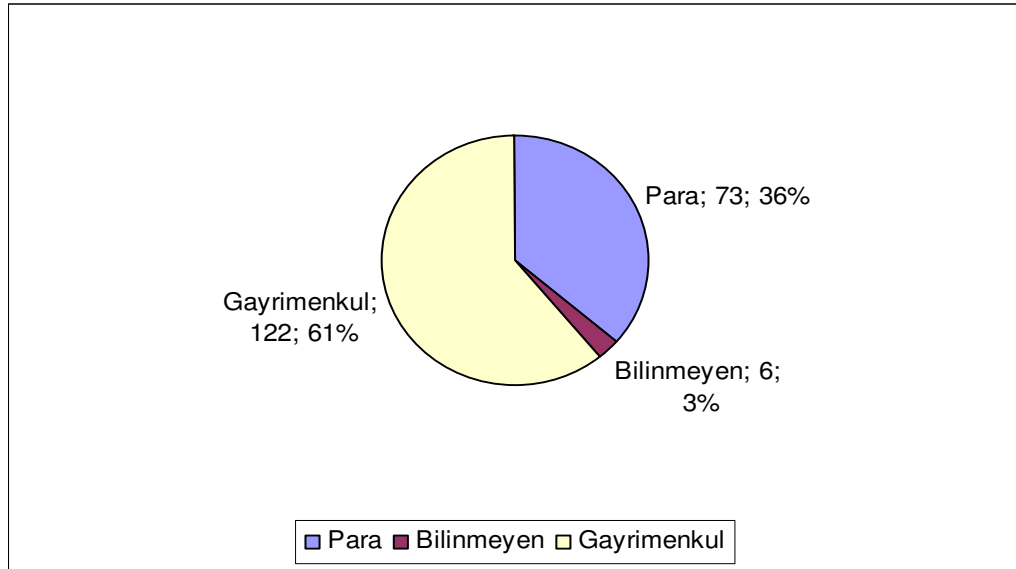
2. Gayrimenkul

Tesis senetlerine göre vakfedilen gayrimenkul sayısı şöyledir:

73 adet dükkan, 53 ev, 32 tarla, 19 arsa, 17 apartman, 16 çeşitli gayrimenkul, 10 mağaza, 9 cami, 8 bahçe, 6 bağ, 4 depo, 2 otel, 2 köşk, 2 kütüphane, 1 değirmen binası, 1 ahır, 1 han, 1 hamam, 1 gazete hissesi, 1 değirmen hissesi, 1 fırın, 1 kahvehane ve 1 sinema.

Grafik-8'e göre bu gayrimenkullerin vakfedildiği toplam tesis(vakıf) sayısı 122'dir. Diğer tesislere oranı ise %61'dir. Gayrimenkul vakfetmek Osmanlı'da da olduğu gibi bu dönemde de daha fazla rağbet görmüştür.

Grafik-8: Vakfedilen Malların Türüne Göre Oranı:

3. Hayrat ve Akarat Oluşlarına Göre

a. Hayrat Tesisler (Vakıflar)

Burada şirketlerin ve derneklerin yapmış oldukları 50 tane istihdam edilenlere ve işçilere yardım tesislerini(vakıflarını) değerlendirmedik. Nefise Keleş Tesis (Vakfı) ve Bekir Ateşli Tesis(Vakfı)'nin tesis senetlerini bulamadığımızdan hayrat mı akarat mı olduğunu bilemiyoruz. Grafik-9'a göre 149 tane tesisten 30 tanesi hayrat olarak kurulmuştur. Hayrat tesisler (vakıflar) %20'lik bir orana sahiptir. Hayrat olarak kurulan tesislerin 1 tanesi hayvan barınağı, 1 tanesi mescit, 2 tanesi kütüphane, 1 tanesi hastane, 2 tanesi okul, 3 tanesi öğrenci yurdu, 2 tanesi Kur'an Kursu ve 18 tanesi ise cami olarak kurulmuştur.

Manning Tesis (Vakfı)(İstanbul-1959-1960)³⁷⁰ hayvan barınağı olarak kurulmuştur. Ali oğlu Mehmet Bozbaş(Gaziantep-1949-1952)³⁷¹ bir mescit inşa ettirmiş ve tarlasını da buraya gelir olarak vakfetmiştir. Dr. Süleyman Ethem(İstanbul-1935) kütüphanesini Gureba Hastanesi'ne vakfetmiş ve Hakkı Tarık Us(İstanbul-1955-1959) kütüphanesini vakfetmiştir. Florence Nightingale Hemşire Mektepleri ve Hastaneleri Tesis (Vakfı)(İstanbul-1956-?) 500 Türk lirası sermaye ile mektep ve hastane inşa etmek amacıyla kurulmuştur. Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji Tesis (Vakfı)(Ankara-1963-?) yabancı dil ağırlıklı olmak üzere yatılı ve normal okul kurmuştur ve Feyziye Mektepleri Tesis (Vakfı)(İstanbul-1955-1955) okullar, dersaneler, yetiştirme kursları ve öğrenci yurtları kurmak için kurulmuştur.

İbnü'l-Emin Mahmut Kemal 1955 tarihli vasiyeti ile İstanbul'daki apartmanını imam ve hatip olacak öğrenciler için yurt olarak vakfetmiştir³⁷². Kendisi 1963'te vefat edince tesisi faaliyete geçmiştir. Manisa Yüksek Tahsil Öğrenci Yurdu Ankara'da Manisalı öğrenciler için 1965 yılında

³⁷⁰ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 80.

³⁷¹ K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 39.

³⁷² K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 111.

kurulmuştur³⁷³. Develi Cemal Nevzer Erciş Eğitim ve Yetiştirme Yurdu Tesisi (Vakfı)(Ankara-1961-1961)³⁷⁴ ise adından da anlaşılacağı üzere yurt olarak kurulmuştur. Kur'an Kursu olarak kurulan tesisler ise Mehmet Salih Okutkan Tesisi (Vakfı)(Manisa-1949-1949)³⁷⁵ ile Ali Hancıoğlu Tesisi (Vakfı)(Manisa 1957-?)³⁷⁶ dir.

Cami olarak kurulan hayrat tesisler ise; Hacı Memiş Karagözlü(Kayseri-1948-1948)³⁷⁷, Mustafa Kurt(Zonguldak-1947-1947)³⁷⁸, Zeynep Güzide Dilerman(İstanbul-1943-1944)³⁷⁹, Remzi Yalrı(İstanbul-1943-1945)³⁸⁰, Şişli Cam-i Şerifi(1966-1966)³⁸¹, Adapazarı Tozlu Cami-i Kebiri ve Külliyesi(Adapazarı-1965-?)³⁸², Afet Yolal(1963-1963)³⁸³, Kemal Şükrü Onsun(Konya-1963-?)³⁸⁴, Durmuş Sıtkı Debeoğlu(Hatay-1955-1976)³⁸⁵, Bekir Karabay Camii(Hatay-1960-1960)³⁸⁶, Seyit Mehmet Parlak(Konya-1956-?)³⁸⁷, Emine İnanç(İstanbul-1955-?)³⁸⁸, Rüştü Özsoy(Afyon-1954-1954)³⁸⁹, Kurşuncular Cami-i Şerifi(Konya-1953-1953)³⁹⁰, Ahmet Ragıp Üzümcü(İzmir-1951-?)³⁹¹, Mahmut Kitiş(Afyon-1949-?)³⁹², Halıcı Mehmet Gürkani(Isparta-1948-1949)³⁹³, Ana Kadın Hanım(Ankara-1930-?)³⁹⁴ Tesisleri'dir. Cami olarak kurulan tesislerde vâkıflar, hayrat vakıflarının yanında caminin akaratını yani gelir getirecek olan mallarını da

³⁷³ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 60.

³⁷⁴ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 105.

³⁷⁵ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 327.

³⁷⁶ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 493.

³⁷⁷ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 425.

³⁷⁸ K. T. D. B. A. Defter No: 1993, Sıra No: 179.

³⁷⁹ K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 13.

³⁸⁰ K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 17.

³⁸¹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 107..

³⁸² K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 364.

³⁸³ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 368.

³⁸⁴ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 743.

³⁸⁵ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 437. Bu tesis vakfı 1955 yılında kurulmuş faaliyeti devam etmiş fakat tescili 1976 yılında yapılmıştır.

³⁸⁶ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 785.

³⁸⁷ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 261.

³⁸⁸ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 662.

³⁸⁹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 184.

³⁹⁰ K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 44.

³⁹¹ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 151.

³⁹² K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 314.

³⁹³ K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 27.

³⁹⁴ K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 7.

yanlarında vakfetmişlerdir. Mesela Musluoğlu İbrahim zevcesi Ana Kadın Hanım Ankara’da kurduğu tesis için evini ve 100 Türk lirasını vakfetmiştir. Evinin cami olarak kullanılmasını, parasının nemasının yarısının camisinin hitabet ve müezzinlik vazifesine, diğer yarısının ise camisinin tamir ve ışılandırma masraflarına verilmesini istemiştir.

b. Akarat Tesisler (Vakıflar)

b. 1. Vakıf paralar

Osmanlı Devleti’nde para vakıfları, Fatih Sultan Mehmet döneminde yine Fatih Sultan Mehmet tarafından yapılmaya başlanmıştır³⁹⁵. Para vakıflarında vâkıf, parayı “ona on bir, ” oranında ribh veya riba veyahut da nema şeklinde söyleyerek vakfetmişlerdir³⁹⁶. Cumhuriyet döneminde “ona on bir” diyerek oran belirtilmemiş fakat “nemalandırılarak gelirinin kullanılması” veya “nemasının şu camiye verilmesi” şeklinde kullanılmıştır.

Günümüze Osmanlı Devleti’nden kalma binlerce para vakfiyesi mevcuttur. Fakat bunların mal varlığı bilinmemektedir. Para vakıflarının mevcut nakitleri Cumhuriyet Dönemi’nin başında “Nukud-ı Mevkufe Müdürlüğü”nde toplanmış sonra toplu olarak 1954 yılında kurulan Türkiye Vakıflar Bankası mazbut vakıflar ait A grubu hissesine sermaye yapılmıştır. Bu A grubu hissesini Vakıflar Genel Müdürlüğü tüzel kişiliği yönetmektedir³⁹⁷.

1926-1967 yılları arasında da para vakıfları yani para tesisleri kurulmuştur. Bunlar 35 tanedir. Bunların içine ,stihdam edilenlere ve işçilere yardım vakıflarını da ekleyecek olursak para tesislerinin sayısı 85’e çıkmaktadır. Bu tesislerin senetlerinde vakfedilen paraların ikamet edilen şehrin “Vakıflar Veznesi”ne veya aynı kurum olan “Vakıf Paralar Müdürlüğü”ne yatırıldığı söylenmiştir. Mesela Sadık Çetinbaş Tesis

³⁹⁵ Çağatay, a. g. m., s. 49.

³⁹⁶ Çağatay, a. g. m., s. 50.

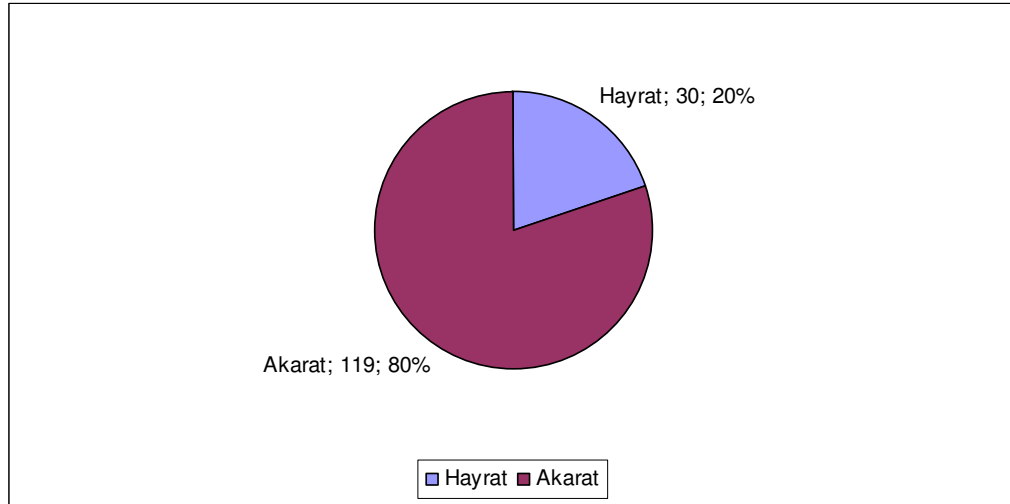
³⁹⁷ Öztürk, “Yeni Vakıfların Amaç...”, s. 292.

(Vakfı)(Eskişehir-1943)³⁹⁸ tesis senedinde vâkıf "...Sadık Çetinbaş Camisine tutulacak imamlara verilmek üzere Vakıflar Veznesi'ne 450 lira teslim..." ettiğini söylemektedir. Arif Bilgi Tesisi (Vakfı)(Ordu-1943-1943)'na ait karar örneğinde³⁹⁹ vakfedilen paranın "Vakıf Paralar Müdüriyeti'ne yatırıldığı" söylenmektedir.

Bununla beraber tesis senetlerinde Vakıflar Veznesi'ne yatırılan paraların makbuz numaraları ve tarihleri de belirtilmektedir. Buna örnek olarak Hüsnü Bilan Tesisi (Vakfı)'nı⁴⁰⁰ verebiliriz. Burada vakfedilen 300 liranın makbuz tarihi "23/7/942", numarası ise "751708/10497" olarak verilmiştir.

Grafik-9'a göre akarat olarak kurulan tesislerin sayısı 119'dur ve diğerlerine oranı %80'dir. Yani vakfedilen malların 4/5'i gelir getiren mülkten oluşmaktadır. Bunlar ise para vakıfları ve de kira getiren mallardır.

Grafik-9: Hayrat ve Akarat Oluşlarına Göre Vakfedilen Gayrimenkullerin Oranları:

³⁹⁸ Sadık Çetinbaş Vakfı'na ait ilam örneği, K. T. D. B. A. Defter No: 1760, Karar No: 102.

³⁹⁹ Karar örneği, K. T. D. B. A. Defter No: 1760, Sayı No: 943/1692.

⁴⁰⁰ K. T. D. B. A. Defter No: 1993, Sıra No: 48.

Bunların yanında şirketlerin ve derneklerin kurmuş oldukları istihdam edilenler ve işçilere yardım tesisleri de vardır ki bunları para vakıfları olarak değerlendirmek mümkündür.

b. 2. Kira

Vakıfların daha çok kiralanması mümkün gayrimenkulleri tercih etmeleri halk için iktisadi bakımdan avantaj olmuştur⁴⁰¹. Çünkü insanlar bir iş yeri açarken sermayesinin tamamını o işin yerine vermek istemez. Yani iş yeri açmak isteyen dükkanını vakıflardan kiralayarak sermayesini dükkana vermekten kurtulur.

Vakfedilen malların kiraya verilmesiyle kurulan tesisler 82 tanedir. Bu tesisler, vakfedilen gayrimenkullerin kiraya verilmesiyle elde edilecek olan gelirlerin tesisi oluşturan amaca şart edilmesi ile oluşturulmuştur. Buna örnek olarak Emine Kırdi Tesis (Vakfı)(Çorum-1951-1953)⁴⁰² verilebilir. Emine Kırdi Tesis (Vakfı) için vakfetmiş olduğu dükkanının kira geliriyle Çorum Ulu Camii'nin bütün hizmet ve masraflarının karşılanmasını şart koşturmuştur. Bunların içinde hayrat olarak kurulmuş olan tesisler de vardır. Bunlar, hayratın ihtiyaçlarına sarf edilmek üzere verilen gayrimenkullerdir. Mesela Cemal Nevzer Erciş bir yurt binası yaptırmak ve faaliyete geçirmek için 6 katlı bir hamam, bir otel ve müstemilat vakfetmiştir. Bu vakfedilen malların gelirleriyle bir yurt binası yapılacak ve ayrıca kira gelirleriyle öğrencilere burs verilecektir⁴⁰³.

Ayrıca, kendisiyle intifa edilecek yani vakfedilen malın kendisinin kullanılmasıyla oluşturulan tesisler ile hisse senetlerinin gelirlerinin de vakfedildiği tesisler de vardır. Kendisiyle intifa edilen tesisler 4 tanedir ve cami, imam ve müezzinlerinin oturmaları için vakfedilmişlerdir. Hisse senetlerinin vakfedildiği tesislerin sayısı ise 2'dir.

⁴⁰¹ Yazgan, **a. g. m.**, s. 256.

⁴⁰² K. T. D. B. A. Defter No: 620, Sıra No: 47.

⁴⁰³ K. T. D. B. A. Yeni Vakıflar, Dosya No: 105.

SONUÇ

Vakıflar, yüzyıllar boyunca insanlığa faydalı olabilmek için kurulmuş messeselerdendir. İnsanlar, Allah'a yakın olmak ve insanlığa hizmet etmek için hastaneler, yollar, köprüler, çeşmeler, camiler, okullar yaptırmışlar böylece hem sosyal dayanışmayı sağlamışlar hem de ekonomik gelişmeye yardımcı olmuşlardır.

Vakfedilen hayır müesseselerinin, teftişin sıkı yapılamamış, bazı suistimallerle gerilemeye yüz tutmuş olması ve birkaç kişinin kabahat suistimali yapanlarda değil de vakıflardaymış gibi davranmasıyla vakıflar baltalanmaya çalışılmış ve tasfiyesi yöntemine gidilmiştir⁴⁰⁴. Bu durum Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne de yansımıştır. 1926-1967 yılları arasında sadece 202 vakıf kurulmuştur. Bu durumun nedenlerinden en önemlisi Medeni Kanun'da "vakıf" kelimesi yerine vakıflarla hiç alakası olamayan "tesis" kelimesinin kullanılmış olmasıdır. Medeni Kanun'un 73-81. maddeleri arasındaki maddeler tesislerle ilgilidir fakat çok yetersiz kalmıştır. 1967 yılında çıkarılan 903 sayılı kanunla bu durum düzeltilmeye çalışılmış en azından "tesis" kelimesi yerine "vakıf" kelimesi tekrar getirilebilmiştir. Bu durum vakıf sayısının tekrar artmasına neden olan unsurlar arasına girmiştir.

1967-2007 yılları arasındaki 40 yıllık bir süreçte kurulan vakıf sayısı 4500 iken 1926-1967 yılları arasındaki 41 yıllık bir dönemde 202 adet tesisin kurulmuş olması dikkat çekicidir. Bunun nedenleri arasında kanunda "vakıf" teriminin "tesis" olarak değiştirilmesi olabilir. Bunun yanında sosyal devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin vakıfların yaptığı hizmetleri üstlenmiş olması yapılan vakıfların azalmasına neden olan unsurlardandır.. 1926-1967 yılları arasında insanlar vakıf yapma girişimlerinden uzak tutulmuşlardır.

Tesisler, resmî senet yoluyla veya vasiyetname yoluyla kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nde olan vakıf çeşitlerinin hepsi 1926-1967 yılları arası Cumhuriyet döneminde olmadığı gibi bu dönemdeki vakıf çeşitlerinin hepsi de Osmanlı Devleti döneminde yoktur. Mesela İstihdam Edilenlere ve İşçilere

⁴⁰⁴ Berki, Ali Himmet, "Medeni Kanunda Tesis II", s. 119.

Yardım Tesisleri, Cumhuriyet döneminde olmasına rağmen Osmanlı Devleti'nde mevcut değildir.

Tesislerin senetleri, kuruldukları dönemi anlatabilecek önemli belgelerdendir. 1926'larda bu senetler, Osmanlı'da kurulan vakıflardan çok farklı olamamasına rağmen şirket ve derneklerin vakıf kurmaya başlamasıyla değişme göstermiştir.

Toplam 202 tane olan tesislerin 45 tanesi sosyal, 21 tanesi eğitim, 6 tanesi sağlık, 3 tanesi eğitim ve sağlık, 109 tanesi diyani ve 16 tanesi karma diyani amaçlı kurulmuştur. 2 tanesinin ise tesis senetleri bulunamadığından hangi amaçla kurulduğu bilinmemektedir. Buna göre; tesislerin %22'si sosyal, %11'i eğitim, %3'ü sağlık, %2'si eğitim ve sağlık, %54'ü diyani ve %8'i karma diyani olarak kurulmuştur. Aile tesisleri ile azınlık tesisleri sosyal amaçlı kurulan tesisler arasında değerlendirilmişlerdir. Ayrıca, aile tesisleri ile azınlık tesisleri önce kanunen teftişi mümkün olmamışsa da sonradan teftiş edilmeleri gerektiği düşünülmüş ve bu yönde karar çıkmıştır.

Halen faal olan tesisler 1967'de çıkarılan 903 nolu kanunundaki isim değişikliği ile "vakıf" olarak adlandırılmışlardır. 202 tane tesisten 165 tanesi yani %83'ü hala faal durumdadır. Terkîn edilen yani kayıttan silinen tesisler ise 33 tanedir. Bunların genele oranı ise %16'dır. Tesislerin 3 tanesinin yani %1'inin ise durumu belirsizdir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin sosyal devlet olmasından dolayı vakıfların yaptığı işleri üstlenmesi her zaman yapılması gereken işlere yetişebileceğini göstermemektedir. Vakıflara her zaman ihtiyaç duyulduğu gibi hala da ihtiyaç vardır. Bu yüzden vakıf kurulması işlemine özen gösterilmeli ve bununla ilgili kanunların son derece dikkatli ve suistimale kapalı olarak çıkarılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

K. T. D. B. A. Kaynakları:

Defter No: 1993, sıra no: 22, 23, 48, 50, 179, 180.

Defter No: 2141, sıra no: 154, 178, 192.

Defter No: 1760, hususi numara: 191, 204, karar no: 102, 943/103.

Defter No: 620, Sayı no: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 20, 25, 26, 27, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71.

Yeni Vakıflar Dosyaları Dosya Numaraları: Adapazarı: 364; Afyon: 145, 184, 186, 314, 794; Ankara: 2, 17, 60, 70, 105, 123, 144, 315, 318, 338, 390, 459, 424; Balıkesir: 718; Bitlis: 143; Bolu: 121; Çorum: 86, 198, 396; Eskişehir: 119; Hatay: 437, 785; Isparta: 727; İçel, 9; İstanbul: 24, 48, 63, 66, 72, 74, 78, 80, 84, 107, 111, 112, 114, 122, 127, 130, 136, 161, 167, 172, 193, 196, 218, 245, 286, 290, 294, 305, 309, 310, 319, 368, 397, 412, 416, 540, 662, 903; İzmir: 151, 152, 155, 401, 402; Kastamonu: 8, 15; Kayseri: 131, 372, 414, 422, 425; Konya: 35, 118, 182, 183, 261, 298, 686, 715, 743, 762, 787; Manisa: 327, 493; Muğla: 134; Samsun: 139, 180, 324; Tokat: 453, 163.

4 numaralı Adana Şeriye Sicili Defteri, 4_004 A2 poz numaralı vakfiye.

İsimleri bilinip yerlerinde olmayan defter ve dosya numaraları şunlardır: Defter No: 620'de Sayı no: 72, 73; Yeni Vakıflar Dosyaları, Dosya Numaraları: Ankara: 37, 64, 342; İçel, 499; İstanbul: 55, 58, 59, 62, 77, 83, 117, 124, 135, 195, 199, 204, 272, 355, 387, 487, 770; İzmir: 149, 153, Rize: 612; Zonguldak: 13.

Kanunlar:

Resmi Gazete, Yıl: 1926, C. 3, S. 400'den sonra, sayfa: 1540 ve devamı, (Türk Medeni Kanunu).

Düstur, 3. Tertip, C. 16, (5 Haziran 1935 tarihli 2762 sayılı kanun), 1293-1303.

Düstur, 3. Tertip, C. 17, (20 Nisan 1936 tarihli 2950 sayılı kanun), 501-502.

Düstur, 3. Tertip, C. 37, (1957 tarihli Türk Ticaret Kanunu'nun 468. maddesi).

Düstur, 5. Tertip, C. 3,. S. 2879, (1964 tarihli 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun geçici 20. maddesi).

Sözlükler ve Ansiklopediler:

AYYILDIZ, Erol, **Türkçe-Arapça Arapça-Türkçe Cep Lügati**, Ensar Neşriyat, 8. Baskı, İstanbul 1991, Arapça-Türkçe kısım.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, **Hukuk-ı İslâmiyye Kamusu(Fıkıh Terimleri Ansiklopedisi)**, C. VI, Gündüz Gazetesi Yayınları, Ankara 1996.

PAKALIN, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, "Vakıf", C. III, M.E.B. Yayınları, İstanbul 1993.

PARLATIR, İsmail, Yay. Haz., v.d., **TDK Okul Sözlüğü**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1994.

Yeni Vakıflar Kataloğu, V. G. M. Yayınları, Ankara 1984.

Telif Eserler:

BERKİ, Ali Himmet, **Vakıflar II**, Birinci Baskı, Nur Matbaası, Ankara 1950.

ESED, Muhammed, **Kur'an Mesajı Meal-Tefsir**, İşaret Yayınları, İstanbul 2000.

GÜNERİ, Hasan, **Türk Medeni Kanunu Açısından Vakıfta Amaç Kavramı ve Amacına Göre Vakıf Türleri**, Sevinç Matbaası, Ankara 1976.

HÂTEMİ, Hüseyin, **Medeni Hukuk Tüzelkişileri**, C.1, İstanbul 1979.

HÂTEMİ, Hüseyin, **Önceki ve Bugünkü Türk Hukuku'nda Vakıf Kurma Muamelesi**, Fakülteler Matbaası, İstanbul-1969.

İŞERİ, Ahmet, **Türk Medeni Kanununa Göre Vakıf**, Ankara 1968.

KÖPRÜLÜ, Bülent, **Medeni Kanun Hükümlerine Göre Vakfın (Tesisin) Meydana Gelebilmesi İçin Mevcudiyeti İktiza Eden Şartlarla Vakıfların (Tesislerin) Nevileri**, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1956.

KÖPRÜLÜ, Fuat, **Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekamülü**, İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.

MİSİROĞLU, Kadir, **Lozan Zafer Mi Hezimet Mi?**, Sebil Yayınevi, İstanbul 1971, C. 1, Ek Bölümü, Fasıl: 3.

ÖZTÜRK, Nazif, **Menşe'i ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar**, VGM Yayınları, Ankara 1983.

ÖZTÜRK, Nazif, **Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995.

Makaleler:

ALTUN, Cevdet, "Yargıtay İçtihatlarına Göre Vakıf", **Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi**, S. 13, Ankara 1977, s. 18-20.

ATASEVEN, Asaf, "Vakıf Yüksek Öğretim Kurumu", **IV. Vakıflar Haftası (1-7 Aralık 1986)**, V.G.M. Yayınları, 1987, s. 269-273.

BERKİ, Ali Himmet, "903 Sayılı Vakıflar Kanun ve Nizamnamesine Göre Vakıflar İdare Uzuovlarının Vazife ve Mesuliyetleri", **V. D.**, S. 10, Ankara 1989, s. 63-65.

BERKİ, Ali Himmet, "Medeni Kanunda Tesis(Vakıf)", **Mukayeseli Hukuk Dergisi**, S. 3, Ankara 1959, s. 114-119.

BERKİ, Ali Himmet, "Medeni Kanunda Tesis II", **Mukayeseli Hukuk Dergisi**, S .4, Ankara 1959, s. 180-183.

BERKİ, Ali Himmet, "Medeni Kanunda Tesis(Vakıf) III", **Mukayeseli Hukuk Dergisi**, S. 6, Ankara 1959, s. 286-289.

BERKİ, Ali Himmet, "Vakıf Nasıl Yapılır (Şekli, Lüzumu, Ademi Lüzumu, İdaresi, Muteber Olan Olmayan Şartlar)", **V. D.**, S. 10, Ankara 1989, s. 66-70.

- BERKİ, Ali Himmet, "Vakıfların Tarihi, Mahiyeti, İnkişafı ve Tekamülü, Cemiyet ve Fertlere Sağladığı Faideler", **V.D.**, S. 6, İstanbul 1965, s. 9-13.
- BERKİ, Şakir, "İmparatorluk ve Cumhuriyet Vakıf Hukukunda Vakıf Şartları", **V.D.**, S. 10, Ankara 1989, s. 71-78.
- BERKİ, Şakir, "Türkiye'de İmparatorluk ve Cumhuriyet Devrinde Vakıf Çeşitleri", **V. D.**, S. 9, Ankara 1989, s. 1-12.
- BOLAK, Aydın, "Yeni Vakıfların Maruz Kaldığı Sapmalar", **IV. Vakıf Haftası 1-7 Aralık 1986**, V. G. M. Yayınları, 1987, s. 247-252.
- ÇAĞATAY, Neşet, "Osmanlı İmparatorluğunda Riba-Faiz Konusu Para Vakıfları ve Bankacılık", **V. D.**, S. 9, Ankara 1989.
- ERONAT, Sefer, "Vakıf ve Tesis", **İktisadi Yürüyüş**, Yıl: 2, C. 3, S. 32, İstanbul 1941, s. 22-23.
- ERTEM, Adnan, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Vakıflarla İlgili Uygulamalar", **Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Temel Dinamikleri Açısından 3 Mart 1924 Yasaları ve Günümüze Yansımaları Sempozyumu Bildirileri**, Yay. Haz. Hale Şıvgın, Gazi Üniv. Ankara 2007, s. 127-156.
- KOBAK, Âfet, "Tesis", **Çorumlu Dergisi**, S. 38, Çorum 1943, s. 1131-1133.
- KOBAK, Âfet, "Tesis", **Çorumlu Dergisi**, S. 39, Çorum 1943, s. 1161-1165.
- KÖPRÜLÜ, Bülent, "903 Sayılı Kanunun Medeni Kanunda Yaptığı Değişiklik Sonucu Meydana Gelen Vakıfların Özel Türlerinin Tahlil ve Tenkidi", **IV. Vakıf Haftası 1-7 Aralık 1986**, V. G. M. Yayınları, 1987.
- M. Atıf, "Kanunu Medeni Karşısında Evkaf", **Türk İdare Dergisi**, 1929, S. 16, s. 964-995.
- ÖZEROĞLU, Necdet, "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları", **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, C. 13, S. 109, Ankara 1980, s. 62-67.
- ÖZTÜRK, Nazif, "Batılılaşma Döneminde Vakıfların Çözülmesine Yol Açan Uygulamalar", **V. D.**, S. 23, Ankara 1994, s. 297-309.
- ÖZTÜRK, Nazif, "Vakıfların Tasfiyesi Açısından M. Münir Çağıl", **Türk Kültüründe İz Bırakan İskilipli Alimler Sempozyumu**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1998, s. 109-145.

ÖZTÜRK, Nazif, "XIX. Asır Osmanlı Yönetiminde Yaşanan Batılılaşma Hareketlerinin Vakıflar Üzerindeki Etkileri", **İslami Araştırmalar Dergisi**, Cilt. 8, S. 1, Ankara 1995, s. 13-33.

ÖZTÜRK, Nazif, "Yeni Vakıfların Amaç Kavramları Üzerine Bazı Düşünceler", **V.D.**, S. 25, Ankara 1995, s. 291-296.

SABANCI, Cengiz, "Vakıf Senetleri", **Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi**, S. 67, 1990, s. 25-27.

ŞENER, Esat, "Ölüme Bağlı Tasarruf Veya Resmi Senetle Vakıf", **Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi**, S. 13, Ankara 1977, s. 1-4.

TEKİNALP, Ünal, "İşçi ve Müstahdemler Yararına Yardım Akçeleri ve Yardım Vakıfları", **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, C. 4, S. 3, Ankara 1968, s. 420-447.

YAZGAN, Turan, "Sosyal Siyaset Açısından Vakıflar", **IV. Vakıflar Haftası (1-7 Aralık 1986)**, V.G.M. Yayınları, 1987, s. 253-261.

Elektronik Kaynaklar:

<http://analiz.ibsyazilim.com/egitim/devaluasyon02.html>

<http://baybul.com/dernekler/1000677-ali-diler-aile-vakfi.html>

<http://baybul.com/dernekler/1068627-walter-wiley-vakfi.html>

<http://eilahiyat.com/content/view/18/1/>

<http://www.baktabul.com/biyografi/24365-hakki-tarik-us-kimdir-hakki-tarik-us-hayati-biyografisi.html>

http://www.istanbul.edu.tr/hukuk/vakif_ttv.htm

<http://www.teao.org/>

EKLER

Ek-1: Türkiye Cumhuriyeti'nde 1926-1967 Yılları Arasındaki Dönemde Kurulan Tesisler (Vakıflar)**TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE 1926-1967 YILLARI ARASINDAKİ DÖNEMDE KURULAN TESİSLER (VAKIFLAR)**

SAYI	TESİSİN (VAKFIN) İSMİ	ŞEHİR	TESİS YILI	TESCİL YILI	TESİSİN AMACI	YER	TÜRÜ	VAKFEDİLEN MAL	VASIYET TESİS SENEDİ /	TERKİN
1	Nuriye Leman Hanım Tesisi (Vakfı)	Aksaray	-	1926	Diyanı	620/6	Mülhak	4000 kuruş	Tesis Senedi	Faal
2	Hüseyin Hasip Bey Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1927	1927	Eğitim	Dosya 397	Mülhak	929 hisse	Tesis Senedi	Faal
3	Hacı Efendi oğlu Mustafa Tesisi (Vakfı)	Afyon	1928	1943	Diyanı	1760/-	Mazbut	100 lira	Tesis Senedi	Faal
4	Recep oğullarından İmam oğlu Ahmet Tesisi (Vakfı)	Afyon	1928	1943	Diyanı	1760/-	Mülhak	100 lira	Tesis Senedi	Faal
5	Topal oğlu Mehmet Ağa Tesisi (Vakfı)	Bursa	1930	1930	Diyanı	620/2	Önce mülhak sonra mazbut	70 lira	Tesis Senedi	Faal
6	Ana Kadın Hanım Tesisi (Vakfı)	Ankara	1930	-	Diyanı	620/7	Mazbut	Ev ve 100 lira	Tesis Senedi	Faal
7	Gül Hanım Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1930	1930	Karma Diyanı	620/1	Önce mülhak sonra mazbut	10000 kuruş	Tesis Senedi	Faal
8	Haşim Bey oğlu Hüseyin Bey Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1931	1931	Karma Diyanı	620/3	Mülhak	5000 kuruş	Tesis Senedi	Faal
9	Ali Efendi kızı Fatma Hanım Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1931	1931	Karma Diyanı	620/4	Mülhak	5000 kuruş	Tesis Senedi	Faal
10	Fatma Hanım Tesisi (Vakfı)	Aydın	1931	1944	Karma Diyanı	620/12	Mülhak	Bütün malı	Vasiyet	Faal
11	Ahmet Efendi oğlu Ali Rıza Bey Tesisi (Vakfı)	Bursa	1932	1932	Aile/Diyanı	620/71	Mülhak	3 dükkân	Tesis Senedi	Faal
12	Demirlizade Hacı Ahmet oğlu Ali Efendi Tesisi (Vakfı)	Bursa	1932	1933	Diyanı	620/5	Mülhak	4 dükkân, 4 depo mahalli	Tesis Senedi	Faal
13	Musa oğlu Hüseyin Efendi	Adapazarı	1932	1947	Diyanı	620/25	Önce mülhak	50 lira	Tesis Senedi	Terkin

	Tesisi (Vakfı)						sonra mazbut			
14	Yörgüç Paşa Camii Tesisi (Vakfı)	Samsun	1932	-	Diyanı	Dosya 139	Mülhak	6 dükkan, 12 oda	Tesis Senedi	Faal
15	Yazıcızade İdris Efendi Tesisi (Vakfı)	Balıkesir	1933	1933	Diyanı	620/9	Mazbut	Un fabrikasının 37 hissesi	Tesis Senedi	Faal
16	Salih Keramet Bey(Şair Nigar Tesisi) Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1933	1933	Sosyal	620/8	Mülhak	2 ev ve bahçe	Vasiyet	Faal
17	Hacı Emir Hasan Efendi Tesisi (Vakfı)	Adapazarı	1934	1935	Diyanı	620/11	Mazbut	1 kahvehane, 2 dükkan, 1 fırın ve akarat	Tesis Senedi	Faal
18	Doktor Süleyman Ethem Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1935	-	Sosyal	620/10	Mazbut	944 kitap, mecmua paketleri ve aletler	Vasiyet	Faal
19	Şehribanu Kalenci Tesisi (Vakfı)	Ankara	1936	-	Diyanı	Dosya 338	Mülhak	Ev ve dükkanı olan müfrez bağ	Tesis Senedi	Faal
20	Türkiye İş Bankası A. Ş. Mensupları Emekli Sandığı Tesisi (Vakfı) *	Ankara	-	1940	Sosyal	Dosya 37	-	-	Tesis Senedi	Faal
21	Doktor Ziya Gün İstanbul Üniversitesine Yardım Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1941	-	Eğitim ve sağlık	Dosya 112	Mülhak	3 dükkan, 2 hane, 1 hanın 2140 hissesi	Vasiyet	Faal
22	Sadık Çetinbaş Tesisi (Vakfı)	Eskişehir	1942	1943	Diyanı	1760/-	Mazbut	450 lira	Vasiyet	Faal
23	Hüsnü Bilan Tesisi (Vakfı)	Çorum	1942	1946	Diyanı	1993/48	Mazbut	300 lira	Tesis Senedi	Faal
24	Nuriye Cangeldi Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1943	1945	Diyanı	1993/23	Mülhak	500 lira	Tesis Senedi	Faal
25	Mehmet Remzi Yaleri Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1943	1945	Diyanı	620/17	Önce mülhak sonra mazbut	1 değirmen binası, 1 ev, 2 dükkan	Vasiyet	Faal

26	Arif Bilgi Tesisi (Vakfı)	Ordu	1943	1943	Diyanı	1760/-	Mazbut	52 lira	Tesis Senedi	Faal
27	Ali Paşa kızı Zeynep Güzide Dilerman Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1943	1944	Diyanı	620/13	Mazbut	1 köşk, 1 bağ, 1 kârgirhane, 40000 lira	Vasiyet	Faal
28	Bekir Ateşli Tesisi (Vakfı)*	İstanbul	-	1943	-	1965/-	-	-	-	-
29	Hacı İsmail oğlu Silahçı Ahmet Avcıl Tesisi (Vakfı)	Aydın	1943	1944	Aile/sosyal	620/16	Mülhak	13 dönüm incir bahçesi	Tesis Senedi	Faal
30	Mehmet kızı Mahi Bilan Tesisi (Vakfı)	Çorum	1944	1944	Diyanı	620/14	Mazbut	200 lira	Tesis Senedi	Faal
31	Durmuş Koçak Tesisi (Vakfı)	Zonguldak	1945	1945	Diyanı	620/18	Mazbut	100 lira	Tesis Senedi	Faal
32	Abdurrahman oğlu İbrahim Vereseleri Tesisi (Vakfı)	Afyon	1946	1946	Diyanı	Dosya 145	Mülhak	1 dükkan	Tesis Senedi	Faal
33	Kerime Bilge Tesisi (Vakfı)	Çorum	1946	1953	Diyanı	620/46	Mazbut	Müfrez ev	Vasiyet	Faal
34	Haşim Çıkrıkçı Tesisi (Vakfı)	Konya	1946	1946	Diyanı	1993/50	Önce mülhak sonra mazbut	1 dükkan	Tesis Senedi	Faal
35	Mustafa Kurt Tesisi (Vakfı)	Zonguldak	1947	1947	Diyanı	1993/179	Mazbut	100 lira	Tesis Senedi	Faal
36	Ali Saygılı Tesisi (Vakfı)	Zonguldak	1947	1947	Diyanı	1993/180	Mazbut	100 lira	Tesis Senedi	Faal
37	Mustafa Işık Tesisi (Vakfı)	Konya	1947	1949	Sağlık	620/29	Önce mülhak sonra mazbut	1 dükkan	Tesis Senedi	Faal
38	Prof. Tahir Taner Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1948	1948	Eğitim	Dosya 290	Mülhak	1 apartman	Tesis Senedi	Faal
39	Hacı Ömer Özdemir ve eşi Mevlüde Özdemir Tesisi (Vakfı)	Kayseri	1948	1948	Diyanı	620/37	Mazbut	1 hane	Vasiyet	Faal
40	Hanım Özşerbetçi İşlerbaş Tesisi (Vakfı)	Kayseri	1948	1948	Diyanı	620/26	Mazbut	1 ev	Vasiyet	Terkin
41	Mehmet Sami Delikan Tesisi (Vakfı)	Kayseri	1948	1948	Diyanı	Dosya 414	Mazbut	1 bahçe	Tesis Senedi	Terkin
42	Hacı Memiş Karagözlü Tesisi	Kayseri	1948	1948	Diyanı	Dosya 425	Mazbut	1 ev	Tesis Senedi	Terkin

	(Vakfı)									
43	Hasan Koyuncu-Hasan İncebakır Tesisi (Vakfı)	Konya	1948	1952	Diyanı	620/36	Mazbut	1 dükkan	Tesis Senedi	Faal
44	Ali Rıza oğlu Halıcı Mehmet Gürkani Tesisi (Vakfı)	Isparta	1948	1949	Diyanı	620/27	Önce mülhak sonra mazbut	Cami ve bağ	Tesis Senedi	Terkin
45	Tahir Soğukçam Tesisi (Vakfı)	Kastamonu	1948	1949	Diyanı	620/34	Mazbut	100 lira	Tesis Senedi	Faal
46	Mahmut Kitiş Tesisi (Vakfı)	Afyon	1949	-	Diyanı	Dosya 314	Mülhak	9 mağaza ve cami	Tesis Senedi	Faal
47	Mehmet Olcay Tesisi (Vakfı)	Konya	1949	-	Diyanı	Dosya 715	Mülhak	3 ahşap dükkan	Tesis Senedi	Faal
48	Ali oğlu Mehmet Bozbaş Tesisi (Vakfı)	Gaziantep	1949	1952	Diyanı	620/39	Önce mülhak sonra mazbut	1 tarla	Tesis Senedi	Faal
49	Mustafa oğlu Hacı Ali Karamercan Tesisi (Vakfı)	Kayseri	1949	1949	Diyanı	620/33	Mazbut	Değirmenin 30 hissesi	Vasiyet	Faal
50	Ethem oğlu Hacı Sami Gönenç Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1949	1949	Diyanı	620/30	Önce mülhak sonra mazbut	1000 lira	Tesis Senedi	Terkin
51	İsmail Vural Tesisi (Vakfı)	Zonguldak	1949	1949	Diyanı	620/32	Mazbut	100 lira	Tesis Senedi	Terkin
52	Mehmet Salih Okutkan Tesisi (Vakfı)	Manisa	1949	1949	Diyanı	Dosya 327	Mazbut	1 arsa	Tesis Senedi	Terkin
53	Mükerrrem Karaağaç Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1949	-	Eğitim	Dosya 309	Mülhak	1 apartman	Vasiyet	Faal
54	Misbah Muhayyeş Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1949	1960	Sosyal	Dosya 319	Mülhak	1 otel	Vasiyet	Faal
55	Göncü Şükrü Uyav Tesisi (Vakfı)	Konya	1949	-	Aile/sağlık	Dosya 118	Mülhak	6 dükkan	Tesis Senedi	Faal
56	Hacı Ahmet Niğde Tesisi (Vakfı)	İzmir	1950	-	Diyanı	Dosya 401	Mülhak	9 dönüm tarla, 2 dükkan	Tesis Senedi	Terkin
57	Fatma Leman Tayaz Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1950	1951	Diyanı	620/38	Mazbut	2000 lira	Vasiyet	Faal

58	Zekiye Şanlı Tesisi (Vakfı)	Çorum	1950	1953	Diyanı	620/45	Mazbut	1 ev	Vasiyet	Terkin
59	Mehmet Çağlar Tesisi (Vakfı)	Zonguldak	1950	1950	Diyanı	620/35	Mazbut	100 lira	Tesis Senedi	Terkin
60	Türk Ticaret Bankası Emeklilik Sandığı Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1950	1950	Sosyal	Dosya 72	Mülhak	-	Tesis Senedi	Terkin
61	Süreyya Paşa Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1950	-	Eğitim ve sağlık	Dosya 310	Mülhak	Sinema binası	Vasiyet	Faal
62	Mustafa Nuri Devres Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1951	1952	Aile/sosyal	Dosya 286	Mülhak	Arazi ve köşk	Vasiyet	Faal
63	Şemsettin oğlu Keymen Tesisi (Vakfı)	Konya	1951	-	Diyanı	Dosya 762	Mülhak	1 arsa	Tesis Senedi	Faal
64	Ahmet Ragıp Üzümcü Camii Tesisi (Vakfı)	İzmir	1951	-	Diyanı	Dosya 151	Mülhak	2 cami ve 1 65apartman	Tesis Senedi	Faal
65	Siro Torgal Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1951	1963	Diyanı	620/68	Mazbut	1ahşap ev	Vasiyet	Faal
66	Emine Kırdı Tesisi (Vakfı)	Çorum	1951	1953	Diyanı	620/47	Mazbut	1 dükkan	Vasiyet	Terkin
67	Ali Osman Köksoy Tesisi (Vakfı)	Afyon	1952	1952	Diyanı	Dosya 186	Mülhak	8 tarla	Tesis Senedi	Faal
68	Hüseyin Hasırcı Tesisi (Vakfı)*	İçel	-	1952	Diyanı	Dosya 499	-	Muhtelif gayrimenkul	-	Faal
69	Tatari Camii Şerifi Tesisi (Vakfı)*	İzmir	-	1952	Diyanı	Dosya 149	-	5.220.000 lira	-	Faal
70	Ahmet oğlu Şükrü Koşar Tesisi (Vakfı)	Çorum	1952	1954	Diyanı	620/56	Mazbut	1 ev	Vasiyet	Faal
71	Hasan kızı Fatma Toprak Tesisi (Vakfı)	Zonguldak	1952	1952	Diyanı	620/41	Önce mülhak sonra mazbut	1 bahçeli ev	Vasiyet	Terkin
72	Laçın Köyü Camii Tesisi (Vakfı)	Kastamonu	1952	1952	Diyanı	620/43	Mazbut	135 lira	Tesis Senedi	Faal
73	Kızacık Köyü Camii Tesisi (Vakfı)	Kastamonu	-	1953	Diyanı	620/50	Mazbut	135 lira	Tesis Senedi	Terkin

74	Başakpınar Köyü Tesisi (Vakfı)	Kastamonu	-	1952	Diyanı	620/42	Mazbut	135 lira	Tesis Senedi	Faal
75	Kemal Halil Tanır Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1952	1965	Eğitim	Dosya 196	Mülhak	2400 lira	Vasiyet	Faal
76	Ali Diler Aile Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1952	-	Aile/sağlık	Dosya 161	Mülhak	1 han	Tesis Senedi	Faal
77	Ayşe Çeke Tesisi (Vakfı)	Bursa	1953	1953	Diyanı	620/48	Mazbut	1 ev	Vasiyet	Faal
78	İğneadalı Haydar Doğ Tesisi (Vakfı)*	İstanbul	-	1953	Sosyal	Dosya 770	-	Muhtelif gayrimenkul	-	Faal
79	Rıdvan ve Münevver Duranlar Tesisi (Vakfı)	Bolu	1953	1953	Diyanı	Dosya 121	Mazbut	1 ev ve bahçe ve bütün malları	Vasiyet	Faal
80	Büyük Kumköprü Tesisi (Vakfı) Tesisi (Vakfı)	Konya	1953	-	Diyanı	Dosya 686	Mülhak	1 bahçe 1 bağ evi 1 bağ	Tesis Senedi	Faal
81	Mehmet kızı Nuriye Cindiloğlu Tesisi (Vakfı)	Çorum	1953	1954	Diyanı	620/53	Mazbut	1 ev ve 2 tarla	Vasiyet	Faal
82	İsmail kızı Reşide Karagöz Tesisi (Vakfı)	Çorum	1953	1954	Diyanı	620/54	Önce mülhak sonra mazbut	1 hane	Tesis Senedi	Faal
83	Kanlıdağ Köyü Camii Tesisi (Vakfı)	Kastamonu	-	1954	Diyanı	620/55	Mazbut	255 lira	Tesis Senedi	Faal
84	Tevfik kızı Zehra Orhanlı Tesisi (Vakfı)	Tokat	1953	1955	Diyanı	620/60	Mazbut	2 tarla	Tesis Senedi	Faal
85	Kurşuncular Camii Tesisi (Vakfı)	Konya	1953	1953	Diyanı	620/44	Mazbut	1 ev ve bahçe ve cami	Tesis Senedi	Terkin
86	Seyide İbrahim Bilal Tesisi (Vakfı)	Lefkoşa	1953	1953	Aile/karma Diyanı	620/52	Mülhak	1 ev	Vasiyet	Faal
87	Emine İlbeyi Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1953	1953	Diyanı	620/51	Mazbut	1000 lira	Vasiyet	Faal
88	Maraşlı Hacı Zeliha Tesisi (Vakfı)	Hatay	1953	1953	Karma Diyanı	620/49	Mazbut	1 ev ve 2700 lira	Vasiyet	Faal
89	İstanbul Emniyet Sandığı Memur ve Hizmetlileri	İstanbul	1953	-	Sosyal	Dosya 122	Mülhak	74.094.82 lira	Tesis Senedi	Terkin

	Teshilat Sandığı Tesisi (Vakfı)									
90	Türkiye İş Bankası Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Tesisi (Vakfı)	Ankara	1954	-	Sosyal	Dosya 390	Mülhak	50000 lira	Tesis Senedi	Faal
91	Türkiye Garanti Bankası A. Ş. Memur ve Müstahdemleri Emekli ve Yardım Sandığı Tesisi (Vakfı)*	İstanbul	-	1954	Sosyal	Dosya 59	Mülhak	-	Tesis Senedi	Faal
92	Yapı ve Kredi Bankası A. Ş. Mensupları Yardım ve Emekli Sandığı Vakfı*	İstanbul	-	1954	Sosyal	Dosya 62	Mülhak	699.971.06 lira	Tesis Senedi	Faal
93	Abbas kızı Emine Mendeş Tesisi (Vakfı)	Çorum	1954	1954	Aile/Diyani	620/58	Önce mülhak sonra mazbut	1 ev	Vasiyet	Faal
94	Doğan Sigorta A. Ş. Memur ve Müstahdemleri Yardım ve Emekli Sandığı Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1954	1954	Sosyal	Dosya 412	Mülhak	42.229.61 lira	Tesis Senedi	Faal
95	Rüştü Özsoy Tesisi (Vakfı)	Afyon	1954	1954	Diyani	Dosya 184	Mülhak	Yaptırdığı camiye 1 ev ve icarhane	Vasiyet	Faal
96	Hacı Cafer oğlu Hacı Hasan Ata Tesisi (Vakfı)	Afyon	1954	1954	Diyani	Dosya 794	Mülhak	3 tarla ve 1 bağ	Vasiyet	Faal
97	Ömer Siydam - Dudu Siydam Tesisi (Vakfı)	Çorum	1954	1954	Diyani	620/57	Mazbut	1 ev	Vasiyet	Terkin
98	Mustafa Tekaltınordulu Tesisi (Vakfı)	İzmir	1955	-	Diyani	Dosya 155	Mülhak	Gayrimenkul	Tesis Senedi	Terkin
99	Çavuşoğulları Camii Tesisi (Vakfı)	Ankara	1955	1955	Diyani	Dosya 123	Mülhak	1 cami ve 3 dükkan	Vasiyet	Faal
100	Emine Akman Tesisi (Vakfı)	Samsun	1955	-	Diyani	Dosya 324	Mazbut	1 ev 1 arsa ve	Vasiyet	Faal

								tarla hissesi		
101	Ali oğlu Abdullah Çağlar Tesisi (Vakfı)	Afyon	1955	1964	Diyanı	620/69	Mazbut	1 ev	Vasiyet	Terkin
102	Abdullah Şevki Çetintaş Tesisi (Vakfı)	Çorum	1955	1955	Diyanı	Dosya 198	Önce mülhak sonra mazbut	1 dükkan	Vasiyet	Faal
103	Latif kızı Fatma Özbilici Tesisi (Vakfı)	Samsun	-	1956	Diyanı	620/61	Mazbut	1 ahşap ev	Vasiyet	Faal
104	Saniye Karagöz Tesisi (Vakfı)	Çorum	1955	1956	Diyanı	620/64	Mazbut	400 lira	Tesis Senedi	Faal
105	İbnü'l-Emin Mahmut Kemal Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1955	1963	Diyanı	Dosya 111	Mülhak	1 apartman	Vasiyet	Faal
106	Feyziye Mektepleri Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1955	1955	Eğitim	Dosya 110	Mülhak	3487 metrekare arsa ve 1444 metrekare tarla ve menkuller	Tesis Senedi	Faal
107	Hakkı Tarık Us Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1955	1959	Aile/sosyal	Dosya 416	Mülhak	1 kütüphane ve gazetelerdeki hisseleri	Vasiyet	Faal
108	Mehmet Sait kızı Suphiye Zafir Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1955	1958	Karma Diyanı	620/63	Mazbut	7 tarla, 1 ev, 5/11 hisseli sahilhane	Vasiyet	Faal
109	Esmâ Özkaynak Tesisi (Vakfı)	Ankara	1955	1955	Diyanı	620/59	Mazbut	1 ev ve 1 arsa	Vasiyet	Faal
110	Emine İnanc Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1955	-	Karma Diyanı	Dosya 662	Önce mülhak sonra mazbut	1 cami, 6 ev, 10 dükkan	Tesis Senedi	Faal
111	Akbank T. A. Ş. Mensupları Tekaüt Sandığı Tesisi (Vakfı)*	İstanbul	-	1955	Sosyal	Dosya 73	Mülhak	Üye aidatları	Tesis Senedi	Faal
112	Hedanoğlu Tesisi (Vakfı)	Kastamonu	1956	1956	Aile/Diyanı	Dosya 8	Mülhak	2 dükkan ve 1	Vasiyet	Faal

								mağaza		
113	Florence Nightingale Hemşire Mektepleri ve Hastaneleri Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1956	-	Eğitim ve sağlık	Dosya 24	Mülhak	500000 lira	Tesis Senedi	Faal
114	Seyit Mehmet Parlak Tesisi (Vakfı)	Konya	1956	-	Diyanı	Dosya 261	Mülhak	1 cami ve 1 ev	Tesis Senedi	Terkin
115	Mehmet Kuvat Tesisi (Vakfı)	Konya	1956	-	Diyanı	Dosya 35	Mazbut	1 ev	Tesis Senedi	Faal
116	Abdulkadir Canlı	Konya	1956	1968	Diyanı	2141/192	Mazbut	1 mağaza ve 1 ev	Vasiyet	Faal
117	Fethullah oğlu Vahab Polatoğlu Tesisi (Vakfı)	Tokat	1956	1956	Diyanı	620/62	Mazbut	1 ev ve 1 arsa	Vasiyet	Faal
118	Ali Hancıoğlu Tesisi (Vakfı)	Manisa	1957	-	Diyanı	Dosya 493	Mülhak	5 arsa	Tesis Senedi	Faal
119	Emine Sevim ve Mustafa Kılıç Tesisi (Vakfı)	Zonguldak	1957	-	Diyanı	Dosya 163	Mazbut	17300 metrekaare arsa	Tesis Senedi	Terkin
120	Hüsni Erdör Tesisi (Vakfı)	Bitlis	1957	-	Diyanı	Dosya 143	Mazbut	3 dükkan	Tesis Senedi	Faal
121	Türk Silahlı Kuvvetleri Mensupları Çocuklarının Tahsiline Yardım Tesisi (Vakfı)	Ankara	1957	-	Eğitim	Dosya 459	Mülhak	52000 lira	Tesis Senedi	Faal
122	Türkiye Vakıflar Bankası Memur ve Hizmetlileri Emekli ve Sağlık Yardım Sandığı Tesisi (Vakfı)*	Ankara	-	1957	Sosyal	Dosya 64	Mülhak	Üye aidatları	Tesis Senedi	Faal
123	Hacı Kılıncı Mahallesi Tesisi (Vakfı)	Kayseri	1957	1957	Karma Diyanı	Dosya 422	Mülhak	1 apartman	Tesis Senedi	Faal
124	Mümeyyiz Arif Efendi Tesisi (Vakfı)	Konya	1957	-	Karma Diyanı	Dosya 183	Mülhak	1 dükkan	Tesis Senedi	Faal
125	Abdullah Nevzat Özgüven(Ormana Köyü)	İstanbul	1958	1958	Karma Diyanı	Dosya 130	Mülhak	1 arsa ve 1 bina	Tesis Senedi	Faal

	Abdullah Özgüven) Tesisi (Vakfı)									
126	Durmuş Sıtkı Debbeoğlu Camii Tesisi (Vakfı)	Hatay	1958	1976	Diyanı	Dosya 437	Mülhak	1 arsa	Tesis Senedi	Faal
127	Abdullah Kuzgun Tesisi (Vakfı)	Sivas	1958	1958	Diyanı	620/65	Mazbut	1 ev	Vasiyet	Faal
128	Hacer Karamanlı Tesisi (Vakfı)	Çorum	1958	-	Diyanı	Dosya 86	Önce mülhak sonra mazbut	1 ev	Tesis Senedi	Faal
129	Rasim ve Hamide Asan Tesisi (Vakfı)	Samsun	1958	-	Diyanı	Dosya 180	Mazbut	1 ev	Vasiyet	Faal
130	Anadolu Bankası A. Ş. Mensupları Emekli ve Yardım Sandığı Tesisi (Vakfı)*	İstanbul	-	1958	Sosyal	Dosya 199		Üye aidatları	Tesis Senedi	Faal
131	Saadet Tombuş Tesisi (Vakfı)	Çorum	1959	-	Diyanı	Dosya 396	Mülhak	1 ev	Vasiyet	Faal
132	Mevlüt oğlu Mehmet Postalcıoğlu Tesisi (Vakfı)	Konya	1959	1960	Diyanı	620/66	Mülhak	1 dükkan	Vasiyet	Faal
133	Hasan Hilmi Güler Tesisi (Vakfı)	Tokat	1959	1961	Diyanı	Dosya 453	Mazbut	4 dönüm bağ yeri	Tesis Senedi	Terkin
134	Geri Kalmış Çocuklara Yardım	İstanbul	1959	1959	Sağlık	Dosya 167	Mülhak	400 lira		Faal
135	Manning Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1959	1960	Azınlık/sosyal	Dosya 80	Mülhak	1 bahçe, 1 ahır ve 1 ev	Tesis Senedi	Faal
136	Ali Yıldız	Konya	1959	1959	Sosyal	Dosya 787	Mülhak	1 tarla	Tesis Senedi	Terkin
137	Nuh Dinçer	Isparta	1960	-	Diyanı	Dosya 727	Mülhak	1 dükkan	Tesis Senedi	Faal
138	Bekir Karabay Camii	Hatay	1960	1960	Diyanı	Dosya 785	Mazbut	1 camii ve 4 parça gayrimenkul	Tesis Senedi	Terkin

139	İstanbul Bankası Personeli Sosyal Sigorta Sandığı Tesis (Vakfı) *	İstanbul	-	1960	Sosyal (506sayılı kanun)	Dosya 58	Mülhak	20000 lira	Tesis Senedi	Faal
140	Çardak Cami Tesis (Vakfı)*	Kayseri	-	1960	Diyanı	Dosya 131	Mülhak	Gayrimenkul	Tesis Senedi	Faal
141	Pamukbank T. A. Ş. Memur ve Müstahdemleri Emekli ve Yardım Sandığı Tesis (Vakfı)*	İstanbul	-	1960	Sosyal (506 sayılı kanun)	Dosya 83	Mülhak	Üye Aidatları	Tesis Senedi	Faal
142	Hasan Sertel Vereseleri (Ödemiş Kubbeli Camii) Tesis (Vakfı)	İzmir	1961	1961	Diyanı	Dosya 403	Mülhak	1 ev ve 1 arsa	Tesis Senedi	Terkin
143	Hasibe-Mustafa-Ahmet Küçükbaşçı	Konya	1961	-	Diyanı	Dosya 298	Mülhak	1 dükkan	Tesis Senedi	Faal
144	Şükriye Ümmühan Usluoğlu	İzmir	1961	1961	Diyanı	Dosya 402	Mülhak	Para ve 5000 liralık ev eşyası (toplam 11000 lira)	Vasiyet	Terkin
145	Mültecilere Yardım Tesis (Vakfı)	İstanbul	1961	1962	Azınlık/sosyal	2141/154	Mülhak	50000 lira	Tesis Senedi	Faal
146	Havva Temel	Kayseri	1961	-	Diyanı	Dosya 372	Mazbut	1 ev	Vasiyet	Terkin
147	Süleyman Sarıbayraktaroğlu	Giresun	1961	1967	Diyanı	620/70	Mazbut	Bütün malının %10'u	Vasiyet	Faal
148	Develi Cemal Nevzer Erciş Eğitim ve Yetiştirme Yurdu Tesis (Vakfı)	Ankara	1961	1961	Eğitim	Dosya 105	Mülhak	1 hamam ve 1 otel	Tesis Senedi	Faal
149	Eskişehir Bankası T. A. Ş. Mensupları Emekli Sandığı Tesis (Vakfı)	Eskişehir	1961	1961	Sosyal	Dosya 119	Mülhak	Üye aidatları	Tesis Senedi	Faal
150	Milli Reasürans T. A. Ş.	İstanbul	-	1961	Sosyal	Dosya 135	Mülhak	Milli Reasürans	Tesis Senedi	Faal

	Mensupları Emekli ve Sağlık Sandığı Tesisi (Vakfı)*				(506 sayılı kanun)			Tekaüt Sandığının bütün malı		
151	Hatice Şakrucu	Erzurum	1962	1962	Diyanı	620/67	Mazbut	1 ev	Tesis Senedi	Terkin
152	İktisadi Araştırmalar Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1962	1962	Eğitim	Dosya 78	Mülhak	100000 lira	Tesis Senedi	Faal
153	Prof. Dr. Refii Şükrü Suvla	İstanbul	1962	1962	Eğitim	Dosya 202	Mülhak	288680 lira	Tesis Senedi	Faal
154	Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Personeli Sosyal Yardım Tesisi (Vakfı)	Ankara	1962	1962	Sosyal	Dosya 318	Mülhak	500000 lira	Tesis Senedi	Faal
155	Şeker Sigorta A. Ş. Personeli Sigorta ve Yardım Sandığı Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1962	-	Sosyal	Dosya 245	Mülhak	207.745.26 lira	Tesis Senedi	Faal
156	Hüsnü Kürşat	Muğla	1962	-	Karma Diyanı	Dosya 134	Mülhak	4 tarla	Vasiyet	Faal
157	Walter Wiley	İstanbul	1962	-	Azınlık/Diyani	Dosya 84	Mülhak	1dükkan, 1apartman, 1 ev, 1 arsa ve 83500 lira	Tesis Senedi	Faal
158	Tarım Kredi Kooperatifleri Memurları Emekli Sandığı Tesisi (Vakfı)*	Ankara	-	1962	Sosyal	Dosya 342	Mülhak	5.400.000 lira	Tesis Senedi	Faal
159	Osmanlı Bankası Türkiye Personeli Emekli ve Yardım Sandığı Tesisi (Vakfı)*	İstanbul	-	1962	Sosyal (506 sayılı kanun)	Dosya 117	Mülhak	Kurucu banka ve üyelerin yatırdığı primler	Tesis Senedi	Faal
160	Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji	Ankara	1963	-	Eğitim	Dosya 2	Mülhak	4 bina	Tesis Senedi	Faal
161	Süleyman Faik Özkan(Devir: Milli Eğitim Vakfı)	İzmir	1963	-	Eğitim	Dosya 152	Mülhak	100000 lira	Tesis Senedi	Faal

162	İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Çocuk Hastalıkları ve Bakımı Kliniğine Yardım Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1963	1963	Sağlık	Dosya 294	Mülhak	1000 lira	Tesis Senedi	Faal
163	Güzeyilzade Hacı Abdülkadir Ercan	İçel	1963	1968	Diyanı	Dosya 9	Mülhak	5 gayrimenkul	Vasiyet	Faal
164	Kemal Şükrü Onsun	Konya	1963	-	Diyanı	Dosya 743	Mülhak	1000 lira	Tesis Senedi	Faal
165	Afet Yolal	İstanbul	1963	1963	Karma Diyanı	Dosya 368	Mülhak	1 apartman ve 1 arsa	Tesis Senedi	Faal
166	Türkiye Tütüncüler Bankası A. Ş. Memur ve Hizmetlileri Sosyal Sigorta ve Yardımlaşma Sandığı Tesisi (Vakfı)*	İzmir	-	1963	Sosyal	Dosya 153	Mülhak	5000 lira	Tesis Senedi	Faal
167	Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi Memurları Emekli Sandığı Tesisi (Vakfı)*	İstanbul	-	1963	Sosyal	Dosya 195	Mülhak	25000 lira	Tesis Senedi	Faal
168	Ankara Anonim Türk Sigorta Şirketi Memur ve Hizmetlileri Sağlık ve Emeklilik Sandığı Tesis (Vakfı)*	İstanbul	-	1963	Sosyal	Dosya 124	Mülhak	30000 lira	Tesis Senedi	Faal
169	Darü'l-Kuran ve İlmî, İçtimai Hizmetler Tesisi (Vakfı)*	İstanbul	-	1963	Diyanı	Dosya 487	Mülhak	Muhtelif gayrimenkul	Tesis Senedi	Faal
170	Terakki Tesisi (Vakfı)*	İstanbul	-	1963	Eğitim	Dosya 77	Mülhak	885.431.81 lira	Tesis Senedi	Faal
171	İstanbul Üniversitesi Maliye Enstitüsü Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1964	-	Eğitim	Dosya 305	Mülhak	10000 lira	Tesis Senedi	Faal
172	Galatasaray Lisesi'ni	İstanbul	1964	1964	Eğitim	Dosya 172	Mülhak	10000 lira	Tesis Senedi	Faal

	Geliştirme									
173	Türkiye Sendikacılık Koleji	Ankara	1964	-	Eğitim	Dosya 424	Mülhak	5000 lira	Tesis Senedi	Terkin
174	Türkiye Genel Sigorta A. Ş. Memur ve Hizmetlileri Emekli ve Yardım Sandığı	İstanbul	1964	-	Sosyal (506 sayılı kanun)	Dosya 114	Mülhak	25000 lira	Tesis Senedi	Faal
175	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Memur ve Müstahdemleri Yardım ve Emekli Sandığı Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1964	-	Sosyal	Dosya 193	Mülhak	25000 lira	Tesis Senedi	Faal
176	Tam Sigorta A. Ş. Memur ve Hizmetlileri Emekli Sandığı Tesisi (Vakfı)	İstanbul	1964	-	Sosyal	Dosya 136	Mülhak	15000 lira	Tesis Senedi	Faal
177	Çuhadaroğlu	Kastamonu	1964	-	Karma Diyani	Dosya 15	Mülhak	1 tarla	Tesis Senedi	Terkin
178	Türk Dış Ticaret Bankası A. Ş. Mensupları Emekli Sandığı Tesisi (Vakfı)*	İstanbul	-	1964	Sosyal	Dosya 272	Mülhak	50000 lira	Tesis Senedi	Faal
179	Manisa Yüksek Tahsil Öğrenci Yurdu	Ankara	1965	-	Eğitim	Dosya 60	Mülhak	Yurt binası	Tesis Senedi	Faal
180	İktisadi Kalkınma	İstanbul	1965	1965	Eğitim	Dosya 903	Mülhak	100000 lira	Tesis Senedi	Faal
181	Cemal Pekin	İstanbul	1965	-	Eğitim	Dosya 127	Mülhak	105000 lira	Tesis Senedi	Faal
182	Doktor Ali Mümtaz Gürsoy Okutma	Ankara	1965	1965	Eğitim	Dosya 70	Mülhak	300000 lira	Tesis Senedi	Faal
183	Türkiye Kredi Bankası A. Ş. Memur ve Müstahdemleri Sosyal Sigorta ve Yardım Sandığı	İstanbul	1965	1965	Sosyal (506 sayılı kanun)	Dosya 74	Mülhak	Uye aidatları	Tesis Senedi	Terkin
184	Hacettepe Tıp Merkezi/İhsan Doğramacı Bilim ve	Ankara	1965	1965	Sağlık	Dosya 17	Mülhak	1 arsa	Tesis Senedi	Faal

	Araştırma Vakfı)									
185	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Personeli Yardımlaşma Sandığı	Ankara	1965	-	Sosyal	Dosya 144	Mülhak	Yok	Tesis Senedi	Faal
186	Türk-Ermeni Azınlık Okulları Öğretmenleri Yardımlaşma	İstanbul	1965	-	Azınlık/egitim	Dosya 218	Mülhak	175000 lira	Tesis Senedi	Faal
187	Adapazarı Tozlu Cami-i Kebiri ve Külliyesi	Adapazarı	1965	-	Diyanı	Dosya 364	Mülhak	Muhtelif gayrimenkul	Tesis Senedi	Faal
188	Türkiye Odalar Borsalar ve Birlik Personeli Sigorta ve Emeklilik Sandığı Tesis (Vakfı)*	İstanbul	-	1965	Sosyal	Dosya 355	Mülhak	50000 lira	Tesis Senedi	Faal
189	Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A. Ş. Mensupları Yardımlaşma Sandığı Tesis (Vakfı)*	İstanbul	-	1965	Sosyal	Dosya 204	Mülhak	14000 lira	Tesis Senedi	Faal
190	Çayeli İmam ve Müezzinlerini Koruma Tesis (Vakfı)*	Rize	-	1965	Diyanı	Dosya 612	-	Gayrimenkul	Tesis Senedi	Faal
191	İstanbul Rotary Kulübü Burs Fonu Tesis (Vakfı)*	İstanbul	-	1965	Eğitim	Dosya 387	Mülhak	25000 lira	Tesis Senedi	Faal
192	Şişli Cami-i Şerifi	İstanbul	1966	1966	Diyanı	Dosya 107	Mülhak	4 apartman ve 5 dükkan	Tesis Senedi	Faal
193	Türk Loydu	İstanbul	1966	1966	Sosyal	Dosya 66	Mülhak	5550 lira	Tesis Senedi	Faal
194	Türkiye Öğretmenler Bankası A. Ş. Emekli, Sağlık ve Sosyal Yardım	Ankara	1966	-	Sosyal	Dosya 315	Mülhak	120000 lira	Tesis Senedi	Terkin
195	Marshall Boya ve Vernik Sanayi A. Ş. Memur ve İşçileri Yardımlaşma Sandığı	İstanbul	1966	-	Sosyal (506 sayılı kanun)	Dosya 63	Mülhak	699.971.06 lira	Tesis Senedi	Faal

	Tesisi (Vakfı)									
196	Hasan Hüseyin ve Hasniye Ortatepe	Balıkesir	1966	-	Karma Diyani	Dosya 718	Mülhak	2 dükkan, 1 apartman ve 2 ev	Vasiyet	Faal
197	İsmail Helvacıoğlu	Konya	1966	-	Karma Diyani	Dosya 182	Mülhak	1 dükkan	Tesis Senedi	Faal
198	Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T. A. Ş. Mensupları Yardımlaşma Sandığı Tesisi (Vakfı)*	Zonguldak	-	1966	Sosyal	Dosya 13	Mülhak	300000 lira	Tesis Senedi	Faal
199	Zübeyir Koç	İstanbul	1967	-	Diyani	Dosya 540	Mülhak	2 ev ve 4 dükkan	Tesis Senedi	Faal
200	Türk Hava Yolları A. O. Personeli Sosyal Yardım Tesisi (Vakfı)*	İstanbul	-	1967	Sosyal	Dosya 55	Mülhak	212.106.87 lira	Tesis Senedi	Faal
201	Nefise Keleş Tesisi (Vakfı) ^{405*}	Samsun	-	-	-	620/72	-	-	-	Yok
202	İttihâd-ı Millî Türk Sigorta Şirketi Memurları Yardım Sandığı Tesisi (Vakfı) ^{406*}	İstanbul	-	-	Sosyal	620/73	Mülhak	-	Tesis Senedi	Yok

⁴⁰⁵ Tesis Senedi bulunamadı. Tes. K./42; No/3055; İdare Meclisi'nin 11.07.1989 tarih ve 626/641 sayılı kararı ile terkin edilmiştir. 620 numaralı defterin içindekiler kısmında sadece ismi ve terkin edilme tarihi yazmaktadır. Bkz: K. T. D. B. A. Defter No: 620.

⁴⁰⁶ Tesis senedi bulunamadı. Tes. K./42; No/2123; Vakıflar Meclisi'nin 19.04.1989 tarihli 368/386 sayılı kararı ile terkin edilmiştir. 620 numaralı defterin içindekiler kısmında sadece ismi ve terkin edilme tarihi yazmaktadır. Bkz: K. T. D. B. A. Defter No: 620.

* 30 adet tesis vakfının tesis senedi bulunamamıştır. Fakat dosya numaraları yine de verilmiştir. Tesis senedi bulunamayan tesis vakıfları için baknz: **Yeni Vakıflar Kataloğu**, V. G. M. Yayınları, Ankara 1984.

Ek-2: Tesislerle (Vakıflarla) İlgili 73-81. Maddeleri Arası Medeni Kanun Maddeleri⁴⁰⁷

تأسيس	ماده : ۷۳ — تأسيس بر مالك معين بر مقصد تخصيص يدور .
تأسيسك شكل	ماده : ۷۴ — تأسيس بر رسى بر سنده يا خود وصيت طريق ايله وجود بولور . تأسيسك محكمه سجله قيدي، تأسيس سندی مؤداسه وتأسيسی تفتیش کندیسنه عائد اولان مقامك تماماته كوره اجرا اولونور . بوقيد تأسيسی اداره ایدیه جكارك اسملری كوستریر .
وارثرك و آلاجهلرك دعوا حق	ماده : ۷۵ — هیده اولدینی كبی تأسيس ایدیهك وارثلری و آلاجهلری طرفندن تأسيسه اعتراض اولوناییلر .
تأسيسك تشكيل	ماده : ۷۶ — تأسيس سندیه تأسيسك عضولری وصورت اداره سی كوستریلر . بونلر كافی درجه ده كوستریله مش اولورسه تأسيسی تفتیش کندیسنه عائد اولان مقام طرفندن لازم كن تدبیرلر یاییلر . تأسيسی غایبه كوره تشكيل ایتك ممكن اولامازسه تأسيس ایدیهك اعتراض ایتیهك و یا تأسيس سندیه خلافه صریح حكم بولمادیه تأسيسك ماللری تفتیش مقامی طرفندن ممكن مرتبه غایبه عینی اولان دیگر برتأسيسه تخصیص وتسلیم اولونور .
تفتیش	ماده : ۷۷ — تأسيس غایبه كوره دولت ، ولایت ، بلدی و كویدن هاتكینه تعاق ایدیسورسه اولك تفتیشه تابعدر . تفتیش مقامی تأسيس ماللرنك غایبه سه موافق صورتده صرفه نظارت ایدر .
تعديل تشكيل لایه تبدیل	ماده : ۷۸ — اجرا وکیللری هیئت ، تفتیش مقامك تكلیفی اوزره سینه تأسيسك اداره هیئتك تحریری مطالبه سنی آلدقندن سو كرا ماللری محافظه و یا غایبه سنی ادامه ایچون قطعی احتیاج بولوندینی حالده تشكيلاتی تبدیل ایدیبیلر .
غایهك تبدیلی	ماده : ۷۹ — تأسيسده كی غایهك ماهیت وشعولی تأسيس ايله تأسيس ایدیهك آرزوسی آراسنده كی توافقی آچیقندن آچیه ازاله ایدیهك درجه ده تبدیل ایتیش اولورسه اجرا وکیللری هیئت ؟ تفتیش مقامك تكلیفی اوزره سینه تأسيسك اداره هیئتك تحریری مطالبه سنی آلدقندن سو كرا ، غایبه سنی تبدیل ایدیبیلر . تأسيسك غایبه سنی تهلكیه قویان وظائف وشرايطك الفا و یا تبدیلی دخی عین احكامه تابعدر .
انقضاخ و حاكك نسخی	ماده : ۸۰ — حقوق عامه احكامی محفوظ قالمق اوزره عائله تأسيسلری وعبادته متعلق بر خدمتلك ایفاسی ایچون منحصراً دیانی اولان تأسيسلر تفتیش ومراقبه تابع ده کیلدر . مذکور تأسيسلرك حقوق خصوصیه متعلق اختلافلرك مك مرجع حلی ، محكمه ندر . غایبه سی غیر قابل حصول بر حاله كن تأسيس ، کندیلکندن منقسخ اولور . غایبه سی قانونه یا خود آداب عمومیه مخالف اولدینی تقدیرده تأسيس ، حاكم طرفندن قسخ اولونور .
دعوا حق وقيدك ترقیب	ماده : ۸۱ — تأسيسك فسخی ، تفتیش مقامی و یا هر علاقه دار طلب ایدیبیلر ، فسخ ، ترقیب قید ایچون مأموریه تبلیغ اولونور .

⁴⁰⁷ Resmi Gazete, Yıl: 1926, Cilt: 3, Sayı: 400'den sonra, s. 1540'tan sonra.

Tesis:

Madde-73: Tesis; bir malın muayyen bir maksada tahsisidir.

Tesisin şekli:

Madde: 74: Tesis, resmi bir senetle yahut vasiyet tariki ile vücut bulur.

Tesisin mahkeme siciline kaydı, tesis senedi müeddasına ve tesisi teftiş kendisine ait olan makamın talimatına göre icra olunur.

Bu kayıt tesisi idare edeceklerin isimlerini gösterir.

Varislerin ve Alacaklıların Davası:

Madde-75: Hibede olduğu gibi tesis edenin varisleri ve alacaklıları tarafından tesise itiraz olunabilir.

Tesisin Teşkili:

Madde: 76: Tesis senedinde tesisin uzuvları ve suret-i idaresi gösterilir. Bunlar kafi derecede gösterilememiş olursa tesisi teftiş kendisine ait olan makam tarafından lazım gelen tedbirler yapılır.

Tesisi, gayesine göre teşkil etmek mümkün olamazsa tesis eden itiraz etmedikçe ve tesis senedinde hilafına sarih bir hüküm bulunmadıkça tesisin malları teftiş makamı tarafından mümkün mertebe gayece aynı olan diğer bir tesise tahsis ve teslim olunur.

Teftiş:

Madde-77: Tesis; gayesine göre devlet, vilayet, belediye ve köyden hangisine taalluk ediyorsa onun teftişine tabidir.

Teftiş makamı tesis mallarının gayesine muvafık surette sarfına nezaret eder.

Tadil, Teşkilatın Tebdili:

Madde-78: İcra vekilleri heyeti, teftiş makamının teklifi üzerine tesisin idare heyetinin tahrirî mütalaasını aldıktan sonra mallarını muhafaza veya gayesini idame için kati ihtiyaç bulunduğu halde teşkilatını tebdil edebilir.

Gayenin Tebdili:

Madde-79: Tesisteki gayenin mahiyet ve şūmulū tesis ile tesis edenin arzusu arasındaki tevafuku açıktan açığa izale edecek derecede tebeddül etmiş olursa icra vekilleri heyeti; teftiş makamının teklifi üzerine tesisin idare heyetinin tahrirî mütalaasını aldıktan sonra, gayesini tebdil edebilir. Tesisin gayesini telikeye koyan vezaif ve şeraitin ilga veya tebdili dahi aynı ahkama tabidir.

İnfisah ve Hakimin Feshi:

Madde-80: Hukuk-ı âmme ahkamı mahfuz kalmak üzere aile tesisleri ve ibadete müteallik bir hizmetin ifası için münhasıran diyani olan tesisler teftiş ve murakabeye tabi değildir. Mezkur tesislerin hukuk-ı hususiyyeye müteallik ihtilaflarının merci-i halli, mahkemedir.

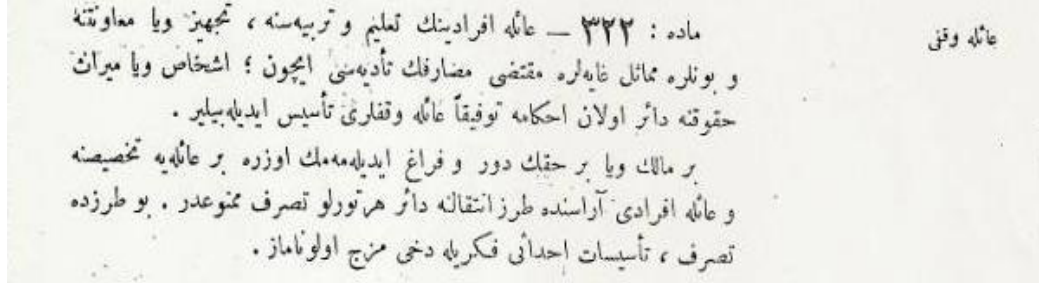
Gayesi gayr-i kabil-i husul bir hale gelen tesis, kendiliğinden münfesihi olur.

Gayesi kanuna veyahut adab-ı umumiyeye muhalif olduğu takdirde tesis, hakim tarafından fesholunur.

Dava Hakkı ve Kaydın Terkini:

Madde-81: Tesisin feshini, teftiş makamı veya her alakadar talep edebilir. Fesih, terkin-i kayıt için memurine tebliğ olunur.

Ek-3: Aile Vakıflarıyla İlgili Medeni Kanun Maddesi

Aile Vakfı:

Madde-322: Aile efradının talim ve terbiyesine, techiz veya muavenetine ve bunlara mümasil gayelere muktezi masarifin tediyesi için; eşhas veya miras hukukuna dair olan ahkama tevfikan aile vakıfları tesis edilebilir.

Bir malın veya bir hakkın devir ve ferağ edilememek üzere bir aileye tahsisine ve aile efradı arasında tarz-ı intikaline dair her türlü tasarruf memnudur. Bu tarzda tasarruf, tesisat ihdası fikriyle dahi mezc olunamaz.

Ek-4: “Vakıf” Kelimesinin Geçtiği 392 ve 473. Medeni Kanun Maddeleri

مذوع تصرفات
 ماده: ۳۹۲ — وصی، وصایتی آلتیده کی کیمسه نك مالنی هبه ویا وقف
 ایده مه یه جکی کی آنک حسابنه کفالت ده یاپاماز .

Memnu Tasarruflar:

Madde-392: Vasi, vesayeti altındaki kimsenin malını hibe veya vakfedemeyeceği gibi onun hesabına kefalet de yapamaz.

وقف
 ماده: ۴۷۳ — تصرف نصابنك تمامی یا خود بر قسمی وقف اولونا بیلیر .
 وصیت ، وصیتك شكلری
 ماده: ۴۷۸ — وصیت ، رسی سند ایله ویا وصیت ایدهن کیمسه نك ال
 یازیسيله یا پیلاییلجکی کی شفاهاً دخی یا پیلاییلیر .

Vakıf:

Madde-473: Tasarruf nisabının tamamı yahut bir kısmı vakfolunabilir.

Ek-5: Tesislerin (Vakıfların) Terkini Hakkında Medeni Kanun'un 707. Maddesi

ماده : ۷۰۷ — ارتفاق حقى سىجىلده كى قىدك ترقىنى ويا علاقه دار ايكى غير
ارتفاق حقك ساقط اولماسى
منقولدن بىرىك بوس بوتون ضايىع اولماسىله ساقط اولور .

Madde-707:

İrtifak hakkı sicilde kaydın terkini veya alakadar iki gayrimenkulden birinin büsbütün zayi olmasıyla sakıt olur.

Ek-6: Geri Kalmış Çocuklara Yardım Tesisi Tesis
Senedi⁴⁰⁸

25 Mayıs 1959
Y. No 10063
C. No.

Türk Cumhuriyeti

Resen Tesis Senedi

Bin dokuz yüz elli dokuz senesi Mayıs ayının yirmi beşinci Pazartesi günü :

Ben aşağıda mühür koyup imza eden Sultanhamanında Sadikiye hanında 2,3,4 numaralarda T.C. Kanunları'nın verdiği selahiyeti haiz İstanbul Birinci Noteri Fahire Akman resmi ihsinin başında iken :

yanına gelen ve kim olduğu . Ist. Çapa Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği Başhekimresi Hafet Kızı F. İsa Hacıoğlu Kızı ile Taksim Kazancı yolu sokak 10 No. da mukim Ahmet Nurettin oğlu Sevilay Kızı'nın beyanlarından anlaşılan ve Taksim Stadyum Polis 3 numarada mukim olduğunu söyleyen ve ibraz eylediği Beyoğlu nüfus memurluğundan 17-0-060 tarihile verilmiş 22-06-59 resimli nüfus cüzdanına matruk Nüfus kütüğünde Eminönü kasasının Beyasit mahiyesi Kemalpaşa mahallesinde 156 sokak hane 11, cilt 9, sahife 71 numarada kayıtlı olup 1317-1315 tarihinde İstanbulda Hatma Abide'den doğan Ahmet Şukru oğlu, Ist. Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Kürsüsü Ordinaryüs Profesörü Dr. (İsmail Hakkı UGRU AKSEL) bane müraعاتla aynı hiçbir tesire tabi olmaksızın sırf İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi Enstitüsüne var

devanı diğer kağıtlar

kâğıdı Nümune : 1

⁴⁰⁸ K. T. D. B. A. Dosya No:167

Geri Kalmış Çocuklara Yardım Tesisi Tesis Senedi

Sayfa:2

Y. No. 10063 C. No.	Türkiye Cumhuriyeti
Noteri	-2- etmek maksadı ile bir Tesis senedinin tanzin ve testikini istedi , Kendisinin kanuni ehliyeti var olduğunu anladım . İşlemlerile adresleri yukarda yazılı kimseler şahit ve tarif edici olarak yan- larında hazır bulunuyorlardı . Bunların şahitlik yapmalarında kanunca bir aykırılık olmadığını gören- dim . Dr. İhsan Şukrî Aksel'den isteğini açıkça anlatıp şâyemelerini istedi . Şahitlerin önünde arzularını şu suretle taktire başladı : (Maliki bulundugum (400) dört yüz liranın ser- mayelerini işbu senedin birinci maddesinde gösteri- len maksat ve gayelere tahsis etmek suretile - (Geri Kalmış çocuklara Yardım Tesisi) adı ile İstan- bulda ve hükmi şahsiyeti hâiz bir Tesis vucuda ge- tirdim . Şöyle ki : <u>Maddesi 1 -</u> : Tesis esas sermayesini teşkil eden dört yüz liranın İdare Hey'etince işletilmek suretile elde edilecek sermayeleri İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi Enstitüsünün her türlü ihtiyaçları ile sekkâ ve seciye bakımından geri kalmış çocuklara yardım maksadı için sarf olunacaktır . Tesis gayesinin tahakkuku maksadile yapılacak her türlü teberrürları kabul edebilecek ve bunları devamı diğer kağıtta İ. Aksel

ter kağıdı

Nümunesi 1

Geri Kalmış Çocuklara Yardım Tesis Tesis Senedi Sayfa:3

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No. 5100-63

C. No.

Noteri

-3-

gayesi geçevesinde kullanacaktır .

2- Tesisin üyümları gunlardır, : Tesis Müdürü ,
Tesis İdare kurulu, Teftiş Makamı ,

3- Tesis Müdürü Ord. Prof. Dr. İhsan Şukur
Aksel'dir .Onun ölümü halinde yerini İstanbul
Universitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği Müdür-
lüğüne getirilen zat alacaktır .

4- Tesis İdare Kurulu İstanbul Üniversitesi
Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi Enstitüsü Yöne-
tim kuruludur .

5- Tesis Müdürü Tesisin idare ve temsil eder.
Tesis Müdürü her takvim yılına ait hesapları mülfre-
datlı olarak tanzim ile bir rapora bağı olarak ara-
tesin senenin Çoak ayıtaat içinde Tesis İdare Kurulu-
na tevdi eder . Raporla hesapları tetkik eden Kurul
uygun görürse bunları tastik eder .

Her --ne sebeple olurda olsun Tesisin yukarıda
yazılı maksat ve gayesi kat'ı surette zail olur
veya Tesis feshedilir veya münfesi olursa Tesis esre
sermayesi ve diğer mültesebatının ne maksat üzere
sarfolunacağı İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi
Yönetim Kurulunda kararlaştırılır .) diye eszu
bitirdi . Verilen bu taktiri ben yenimli Noter bir

devamı diğer kaçitta

F. Akın

er kâğıdı

Nümune : 1

1939 - Dava Makamı

Geri Kalmış Çocuklara Yardım Tesisi Tesis Senedi

Sayfa:4

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No. 10063

C. No.

Noteri

nusha olarak işbu Tesis senedini tanzim ettim .
İçindekilerini kendilerine okudum . Tam istedikleri
gibi yazıldığını söyleyip kabul ettiler . Altını har-
mis imzaladık ve mühürledik . Bin dokuz yüz elli
dokuz senesi Mayıs ayının yirmi beşinci günü .

25-Mayıs-1959

İkrar eden : Şahitler :
imza... imzalar...

Resmî mühür: T.C.İstanbul Birinci Noterliği
imza: F.Akman

damga: İstanbul Birinci Noteri Fahre Akman

Bu suretin dairede dosyasında saklı 25-Mayıs-1959
tarih ve 10062 sayılı adlına uygun olduğu tasdik
kılınır.

25 Mayıs 1959

Handwritten signature of Fahre Akman over a circular stamp of T.C. İstanbul Birinci Noterliği.

İstanbul Birinci Noteri
FAHRE AKMAN

25 Mayıs 1959

25 Mayıs 1959

1959 - Damga matbaası

Ek-7: Recep oğullarından İmam oğlu Ahmed'in Tesis Senedi Örneği⁴⁰⁹

“Bin dokuz yüz yirmi sekiz senesi Nisan ayının dördüncü Çarşamba günü ben zirde vazı'ül-imzâ Sandıklı hükûmet konağında daire-i mahsusada mukim Sandıklı Katibi adil muavini Ahmed Kemal bin Ahmed Efendiyim, şahıs ve hüviyetleri evsaf-ı lazimeyi haiz şahid sıfatile hazır-ı bi'l-meclis bulunan Alagöz Karyesi'nden Koca Osman oğlu Osman ve Cuma Mahallesi'nden Sadık oğlu Mehmed Efendilerin tarifleriyle muarref ve tammü's-şuur ve ehliyet-i kanuniye ve nizamiyeyi haiz Kozluca ahalisinden Recep oğullarından İmam oğlu Ahmed nezdime gelerek tesis hakkındaki takririnin sened-i resmîye rabt ve tasdîkini taleb eylemesine binaen ânifü'l-esâmî ve makbulü's-şahade şahidan muvâcehesinde keyfiyet-i takrîri lede'l-istîzâh takrîr-i kelâm ile Sandıklı Kazası'na tâbi Kozluca Karyesi'nde vaki cami-i şerife müceddeden inşâ edeceğim minber için karye-i mezkûre ahalisinden Kethüda oğullarından Süleyman oğlu İbrahim Efendi hatib olmak ve hitabet-i mezkûra şart olmak üzere atyeb-i emvalimden evrak-ı nakdiye olarak yüz lira ifraz edüp Sandıklı Evkâf Veznesine bade't-teslîm şöyle şart eyledim ki mezkûr evrâk-ı nakdiyeden yüz liranın dâire-i evkâfca istirbâh ve tenmiye edilerek hâsıl olan neması karye-i mezkûredeki cami-i şerîfde hitâbet vazîfesini icrâ eden zâta verilmek üzere vakf-ı sahîh ve râcih ile vakf ve habs ettim ve tevliyeti hayatta oldukça kendime ve bade'l-vefât evlâd-ı evlâdîma şâyed evlâdım inkırâz ederse karye-i mezkûre ahalisinin intihâb edecekleri kimseye âid olmak üzere kânun-ı medenî mücebince tesis senedi tanzimini talep ederim deyu bi't-tav'ı ve'r-rıza beyan ve ikrar eylemesi üzerine işbu sened tarafımdan tanzim ve alenen ve cehren bi'l-kirae mazmununun talebi vakıa mutabekatını hâzır-ı bi'l-meclis bulunanlar cânibinden tasdîk olunmakla ziri cümlemiz tarafından imza ve tahtim kılındı. 4 Nisan 1928”

⁴⁰⁹ K. T. D. B. A. Defter No: 1760, Hususi Sıra No: 204.

Ek-8: Mustafa Işık'ın Tesisi(Vakfı)'nin Şartlarının Değiştirilmesine Dair Mahkeme İlam Örneği ⁴¹⁰

16 Mayıs 1963'te Mustafa Işık Tesisi'nin şartlarının değiştirilmesinin kabul edildiği mahkeme ilamının 18. 11. 1971 tarihli suret kaydı.

Defter 2141

NO:178

Konyada (Osman oğlu Mustafa Işık) vakfının bazı şartlarını değiştirilmesi hakkında mahkeme ilâm örneğinin kaydıdır.

Konya

Asliye 2. Hukuk Hakimliği

Sayı:

Esas: 1963/396

Karar: 1963/358

Hukuk Hakimi: Sadi Gökmenoğlu 9071

Kâtip: Mustafa Zamanoğlu

İLAM ÖRNEĞİDİR

Konya Zarraflar Çarşısı No: 3 de Dr. İsmail Işık tarafından verilen dava dilekçesinde;

Babası Hacı Mustafa Işık Konya'nın 18 nci mahalle, 49 pafta, 203 ada, 10 parselde kayıtlı bir bap kârgir dükkânın kayıtlı olup ve Kunduracılar içinde 17 kapu numaralı olan bu dükkânın icarını Konya Devlet Hastahanesi su ihtiyacına verilmek üzere intifai Memleket Hastahanesi su ihtiyacına ait kaydıyle ve çıplak mülkiyeti ekber evlât ve ahvadına olmak üzere Noter senedi ile tesis etmiş isede şimdi dükkânın eski ve ahşap olması ve bu sebepten icarında az bulunması ve kendisinden sonraki ekber evlâtlarının tesisi layıkı veçhile yürütemeyeceği göz önünde tutularak bu

⁴¹⁰ K. T. D. B. A. Defter No: 2141, Sıra No: 174.

binanın çıplak mülkiyetini ve ekber evlâtlık hakkını Genel Merkezi Konyada bulunan ve Darülaceze inşaatı ile meşkuldan ve halen başkanı olduğu Cemiyeti Hayriyeye vereceği ve Cemiyette bu binayı yeniden ve beş katlı olarak yaptırıp şimdiki dükkânın bulunduğu kat yeni fiat üzerinden icara verilerek her sene icar Cemiyet Başkanlığınca tahsil edilerek Hastahane hesabına şimdiye kadar olduğu gibi ve tesis senedindeki kayıda göre vergi ve tamiratına ait masraflar çıktıktan sonra Cemiyetin hizmetine mukabil %20 mütevellilik ücreti tanınması ve Bankaya yatırılacak diğer katların mülkiyeti ise Cemiyete ait olacağı ve günün birinde Cemiyet infisah ederse aynı şekilde ve şartlarla Konya'da müesses darülacezeye devir edileceği ve Hastahane inşaat için hiç bir masraf istemiyeceği ve inşaatı Cemiyeti Hayriye deruhde edeceğinden bu hususda Devlet Hastahanesinden yazılan yazıya Tapu Sicil Muhafızlığının verdiği cevap Vilâyet Kanalı ile kendilerine tebliğ edilmiş olduğundan Medeni Kanunun 73 ve müteakip caddelerine teffikan dilekleri veçhile karar verilmesi istenmekle davacının yüzünde yapılan açık durulma sonunda:

H Ü K Ü M: Konya Tapu Sicilinin mahalle 18, Ada 203 parsel 10 kütük 1066 numarasında, maliki Osman Oğlu Mustafa Işık Vakfı olarak kayıtlı ve 16 m2 miktarında ve mesciler içinde kargir dükkânın davacının murisi babası Mustafa Işık tarafından Konya 1.nci Noterliğince resen tanzim olunan 24.2.1947 tarih ve 3675 sayılı Noter senedi ile (Konya'nın 18.nci mahallesinin 49 pafta 203 ada ve 10 parselinde namına kayıtlı bulunan mesciler içerisindeki bir bap kargir dükkânını Medeni kanunun 73 ncü maddesine göre tescil faslı gereğince mezkur dükkânın senevi gelirini Konya Devlet Hastahanesinin suyuna sarfedilmesi için tesis ve vakfettim. Bu dükkân hiç bir suretle ahare satılmayacaktır. İlelebet varidatı Hastahanenin suyuna verilecektir. Ve bana Sağlığımda kendim ve ben öldükten sonra en büyük evlâdım ve halefiyat tariki ile büyük evlâtlar nezaret edecektir. İşbu dükkânın evvel emirde vergi ve tamiratına ait masraflar çıktıktan sonra baki kalan miktar hastahanenin suyu için verilecektir. İşbu tesisi hiçbir kimsenin cemir ve tazyiki ile olmayup

kendimin arzu ve muvafakatim ile yapılmıştır. Tesis edilmiş olan bu dükkânın bu kerre çıplak mülkiyetinin Genel Merkezi Konyada bulunan ve darülaceze inşaatı ile meşkul bulunan (Cemiyeti Hayriye)ye ait olmak ve bu Cemiyet tarafından yıktırılıp yeniden inşaat yaptırılmak ve alt kısmının ve icarlarının müteveffanın tesisi veçhile bu Cemiyet tarafından Devlet Hastahanesi Baş Hekimliğine verilmek ve diğer kısımlarının icarlarında Cemiyeti hayriyeye ait olmak ve Cemiyeti Hayriye tarafından yapılacak inşaat ve badema ki tamiratlar hakkında Cemiyeti Hayriye Devlet Hastahanesinden hiç bir inşaat ve tamirat için talepte bulunmamak ve Devlet hastahanesine verilecek olan kiralarında Devlet Hastahanesinde müteveffanın tesisi veçhile Devlet hastahanesi suya sarfedilmek üzere bu tesisin Tapu Siciline tesciline ve bakiye 750 kuruş harcın davacıdan tahsiline ve kararın bir örneğinin Konya Tapu Sicil Muhafızlığına tevdiine ve masrafların davacı üzerinde ipkasına,

Temyiz yolu açık olmak üzere 16.5.1963 tarihinde verilen karar davacının yüzüne açıkça okunup anlatıldı. 16.5.1963 :

İmzalar 28.Mayıs.1963

Hakim 9071 Sadi Gökmen oğlu Resmi mühür ve imza

Kuruş

750 Baki harç

330 Kuruşluk damga pulu ve mühür

28.Mayıs.1963

Temyiz edilmekle kesinleşti. 13.6.1963

Başkâtip resmî mühür ve imza

Aslının aynı olup 13.6.1971 tarihinde kesinleştiği tasdik olunur.
18.11.1971

Başkâtip Suretinin aynıdır Mühür ve İmza imza Daktilo
Memur

5 liralık damga pulu tarih ve mühür Müdür Muavini Başkan

Ek-9: 2 Zilhicce 1159⁴¹¹ tarihli Demirci Ermiş Hasan bin Mustafa Vakfiyesi(Adana)

el-Hamdü li'llâhi'l-vâkıfı alâ-küllî hâlin âlimü'l-ğaybi ve's-şehâdeti'l-kebîri'l-müte'âl ve's-salâtu ve's-selâmu alâ-rasûlihî Muhammedini'l-meb'ûsi li-beyâni'l-harâm ve'l-helâl ve alâ-âlihî ve ashâbihî hayrû'l-ashâb ve hayrû'l-âlemmâ ba'dü

işbu kitâb-ı müşkin-nisâbın tahrîr ve tastîrine bâ'is ve bâdî budur ki medîne-i Adana'da vâki' Hanekurbi Mahallesi sükkânından sâhibetü'l-hayrât ve'l-hasenât ve tâlibü'l-hayrâtî'l-meberrât Demirci Ermiş Hasan bin Mustafa nâm kimesne meclis-i şer'-i şerîfe şer'at-i garrâ ve mahfel-i dîn-i münîf tarîkat-i zahrâda vakf-ı âti'l-beyân li-ecli't-tescîl ve li-emri'l-itmâm ve't-tekmîl mütevellî nasb eylediği Tercanlızâde Hacı Mustafa Efendi bin İbrahim nâm kimesne muvâcehesinde ikrâr-ı sahîh-i şer'î ve i'tirâf-ı sarîh-i mer'î idüp (...) sudûruna değin silk-i milk-i sahîhimde münselik olup mahalle-i merkûmede vâki' Kal'a-i Mahmud Paşa Hanı şarken Marzikiyye Hoca'nın vakf menzili şimâlen Garazil zimmî menzili ve taraf-ı râbi'i Hüsna nâm hâatun menzili ile mahdûd bir bâb tahtânî beyt ve bir örtme ve kenîf ve eşcâr-ı müsmire ve bir mikdâr havluyı muhtevî ve müştamil mülk menziliyle hasbeten li'llâhi'l-ehad ve tâliben li-merzâti rabbi's-samed vakf-ı sahîh-i şer'î ile müeyyed ve habs-i sarîh-i mer'î muhalled idüp şöyle şart ta'yîn ve tasrîh eyledim ki

Mâdem ki kendim hayât-ı hitâm(?) mütevellîsi oldukça menzil-i mahdûdda sâkin ve mutasarrıf ve mütevellî ola ve ba'de vefâtihi zevcem Ayşe binti Halil nâm hâatun menzil-i mezkûrda sâkin ve mutasarrıf ve mütevellî ola ve ba'de vefâtihi mezbûre Ayşe hâatun karındaşı oğlu Mehmed hayâtda oldukça sâkin ve mutasarrıf ve mütevellî ola ve ba'de vefâtihi evlâdı ve evlâd-ı evlâdı zükûr kâne o ev inâsen alâ-tertibü'l-ırs ve'l-hücb menzil-i mahdûd-ı mezkûrede sâkin ve mutasarrıf olup bir erşed ve sâlih mütevellî ola ve ba'de'l-inkırâzi-evlâd imâmı olduğum Şeyh İbrahim binâ idüp câmi' Hacı Hüseyin ta'mîr eylediği mescid-i şerîfinin her kim imâmı olur ise menzil-i mahdûd-ı mezkûru icâra virüp ba'de't-ta'mîr ve't-termîm gallesine mutasarrıf

⁴¹¹ Miladi tarihi: 16 Aralık 1746

<http://193.255.138.2/takvim.asp?takvim=2&gun=2&ay=12&yil=1159>. 28 Ocak 2009 saat: 17:45.

ola ve benim rûhumu hayır du'â yâd eyleye deyü fârigân ani's-şevâğil menzil-i mahdûd-ı mezkûru ta'yîn üzre mütevellî-yi merkûme teslîm ol dahi sâir evkâf mütevellîleri gibi kabz ve teslîm itdi didikde gıbbe't-tasdîki'l-mer'î vâkıf-ı mezkûr inân-ı (...) âzim olup vakf-ı akârâtıma muhtâr olan İmâm-ı Azam ve hümâm-ı efham hazretleri indinde sahîh ve gayr-ı lâzım olup benim içün rücû' mesâğ-ı şer'î olmağla vakfından rücû' iderim deyü nizâ'-ı şurû' itdikde mütevellî-yi merkûm dahi kendüye lâzım ve mahalle-i mülâyim cevâb-ı bâ-savâba âzim olup vakf-ı akâr hazret-i İmâm-ı Azam ve hümâm-ı efham indinde sıhhati lâzım ise imâmü'l-hümâmeyn hazretleri katlarında sahîh ve lâzımdır husûsen teslîm ile'l-mütevellî olmuşdur deyü alâ-yı kitâbı ve tezyîn hâkim-i hâsim-i muvakki' sadr-ı kitâb tûbâ lehû hüsne meâb efendi hazretleri huzûrunda müterâfî'ân husûmete tâlibân ve râgıbân olduklarını hâkim-i mûmâ-ileyh tarafeynin delîline nazar ve mennâ'ün li'l-hayr olmağdan hazer idüp imâmeyn-i hümâmeyn hazretlerinin kabûl-i şerîfleri üzre menzil-i mahdûd-ı mezkûrun vakfiyyetine sâniyyen(?) şurût ve kuyûdu sahîh ve lâzımdır hâkim-i mahkeme-i şer'î ve kazâ-yı mübrem-i mer'î idüp min-ba'd nakz ve nakîzine mecâl ve muhâl oldu fe-men beddelehû ba'demâ semi'ahû fe-innemâ ismuhû ale'llezîne yubeddilûnehû inne'llâhe semî'un alîm ve ecrü'l-vâkıf ale'l-hayyi'l-cevâdi'l-kerîm cerâ zâlike hurrîre fi'l-yevmi's-sâni min-şehri Zî'l-hiceti's-şerîf li-sene tis'a ve hamsîn ve mie ve elf(1159)

Şuhûdü'l-hâl

es-Seyyid el-Hâcc Ahmed Efendi bin Mustafa Nâib (?)

es-Seyyid Mustafa bin Abdurrahman

es-Seyyid İsa bin Hacı Hüseyin

Hacı Süleyman bin Halil

Musa bin (...) Mehmed

Mustafa bin Halil

el-Hâcc Mahmud bin Mahmud

Mehmed Efendi ser-Kâtib

el-Hâcc Ali vekîl-i fukarâ

es-Seyyid Hacı Ahmed bin (...)

es-Seyyid Hasan ser-muhzırân ve gayruhum

ÖZET

TUYAN, Zehra. Cumhuriyet Dönemi Tesisleri(Vakıfları) (1926-1967), Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.

Tesisler(Vakıflar), 1926-1967 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde kurulan sosyal ve hukuki kuruluşlardır. 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunu'nda vakıflar, "tesis" adıyla kanuna girmiştir. 1967 yılında 903 sayılı kanunun kabul edilmesine kadarki süreçte vakıflar "tesis" olarak adlandırılmıştır. Bu 41 yıllık zaman diliminde 202 adet tesis(vakıf) kurulmuştur. Tesislerin(vakıfların) Osmanlı Devleti'nde kurulan vakıfların sayısına nazaran bu kadar az olmasının nedenleri arasında, kanunda "vakıf" yerine "tesis" teriminin kullanılması, daha önce kurulan vakıfların bu dönemde tasfiye edilmesi yüzünden insanların vakıf kurmaktan çekinmesi ve savaştan yeni çıkmış olması sayılabilir.

Tesisler(Vakıflar), nitelik olarak Osmanlı Devleti'ndeki vakfiyelere benzeyen "Tesis Senetleri"yle kurulur. Burada, tesisi(vakfı) yapanın, şahitlerin ve noterin adı, soyadı ve imzası, vakfedilen malın türü, miktarı, vakfın amacı ve gelirleri yazılmaktadır. Bu senetler, noter ve daha sonra mahkeme tarafından onaylanarak resmi hale getirilir.

Tesisler(Vakıflar), resmi senet veya vasiyetname yoluyla kurulur. Yönetim bakımından mazbut ve mülhak olarak ayrılırlar. Tesis vakıflarının geneli dini amaçlı kurulmuşlardır. Eğitim, sağlık ve sosyal amaçlı kurulan tesisler(vakıflar) da vardır. Ayrıca azınlıklar da tesis(vakıf) kurmuşlardır.

Anahtar Sözcükler

1. Tesisler
2. Vakıf
3. Mazbut
4. Mülhak
5. Cumhuriyet

ABSTRACT

TUYAN, Zehra. Tesisler (Foundations-Waqfs) of Republic Period (1926-1967), The Mater's Thesis, Ankara, 2009.

"Tesisler" (Charitable Foundations) were social and legal institutions established between 1926-1967 in the Republic of Turkey. When the Turkish Civil Code was adopted in 1926, the term "tesis" entered the law. Foundation was called as "tesis" until Code 903 was accepted in 1967. During this 41-year period 202 units "tesis" (foundation) were founded. The number of established foundations in this period was lower than during the time of Ottoman Empire due to various reasons. One of reasons was that the term "tesis" was used instead of "foundation" by law. Also, the people hesitated to set up new foundations because previously established foundations had been liquidated in this period. Additionally the state had just exited from war.

"Tesisler" were established by the "Foundation Monument" which was similar to Deed of Trust during the Ottoman State. This monument includes Foundation's Founder, witnesses, their notary's name, their surname and their signature, type of devoted goods, quantity of money, goals of foundation and revenue of foundation. They were first approved by notaries and then by the court to make them official.

"Tesisler" were established by Official indenture or last will (testament). Their management methods were separated into two: recorded and annexation. Most of foundations were established for Religious purpose. The purpose of education, health and social "Tesisler" were available. Some of "Tesisler" were established by the minorities.

Key Words:

1. Tesis
2. Foundation
3. Waqf
4. Turkish Republic
5. Turkish Civil Code

